

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1921.

Första kammaren.

Nr 3.

Måndagen den 17 januari f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Hansson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 10, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 11, angående avstående i vissa fall av mark från kronoegendomar eller upplåtande av nyttjanderätt eller servitutsrätt till sådan mark;

nr 12, angående vissa pensioner från statens domäners fond;

nr 13, angående efterskänkande av kronans fordran på grund av lån ur odlingslånefonden för torrläggning av vattensjuka ägor inom Norrland åker m. fl. fastigheter i Västernorrlands län; samt

nr 14, angående pensioner eller understöd från allmänna indragningsstaten till vissa personer.

Justerades protokollen för den 14 och den 15 innevarande månad.

Herr talmannen tillkännagav, att han och de ledamöter, som fått i uppdrag att jämte talmannen tillsätta kammarens kansli och vaktbetjäning, ansett nödigt, att nu anställdes i kansliet fyra förste notarier och fjorton notarier med skyldighet att vara underkastade den förändring i tjänstgöring, som kunde föränledas därav, att sekreteraren ägde till sitt biträde vid förandet och uppsättandet av kammarens protokoll använda en av notarierna eller förste notarierna, vidare en förste kanslist, en registrator och sex kanslisters samt såsom betjäning en förste vaktmästare och elva vaktmästare, däribland en för utdelning av postförsändelser m. m., med skyldighet för betjäningen att, i den mån så erfordrades och ske kunde, tjänstgöra även på annat håll inom riksdagen, och hemställde herr talmannen, huruvida kammaren godkände, att nämnda personal tillsvidare anställdes hos kammaren.

Härtill svarades ja.

Därefter tillkännagavs, att i enlighet härmed antagits såsom *förste notariet*: revisorn i riksräkenskapsverket G. Aman-Nilsson, kamreraren i statskontoret A. Vide, arkivarien i generalpoststyrelsen P. G. Widegren och förste kanslisekreteraren G. H. Berggren; *notariet*: kanslisekreteraren friherre O. T. Hermelin, sekreteraren hos arméförvaltningen A. Göransson, revisorn i riksräkenskapsverket K. Norén, A. W. Fredén, juris doktorn och fil. licentiaten C. G. Melander, förste assistenten i telegrafverket E. O. Schalin, tjänstemannen hos Stockholms superfosfatfabriksaktiebolag A. Lundman, e. o. tjänstemannen i kammarkollegium H. Eriksson, e. o. hovrättsnotarien J. H. Wallin, tjänstemannen hos svenska maskinindustriföreningen G. Torbiörn, juris studeranden E. Elfner, banktjänstemannen T. B. Carlson, tidningsmannen N. Holmberg och sekreteraren i Sveriges allmänna exportförening D. Belin; *förste kanslist*: revisorn i domänstyrelsen H. J. Modigh; *registrator*: f. d. fortifikationskassören H. F. W. Geete; *kanslister*: andre kanslisekreteraren I. Myrberg, ombudsmannen i telegrafstyrelsen F. W. Funch, vice häradshövdingen H. af Trolle, t. f. amanuensen i generaltullstyrelsen E. Carlén, e. o. tjänstemannen i postsparbanken C. M. W. Stenwall och juris studeranden G. A. von Krusenstjerna; *förste vaktmästare*: Carl O. Eriksson; *vaktmästare*: W. Willberg, K. J. G. Carlsson, Chr. Jensen, G. Tillman, J. E. Lundvall, G. Henrik Eriksson, N. T. Karlkvist, M. Jonas Eriksson, A. E. Lager, E. A. Andersson och J. H. Nilsson. At Jensen hade tillsvdare uppdragits att ombesörja utdelning av postförsändelser till kammarens ledamöter m. m.

Statsverks-
proposition-
nen m. m.
(Forts.)

Föredrogos ånyo och företogs till behandling i ett sammanhang Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under år 1922, samt nr 2, om tilläggsstat till riksstaten för år 1921.

Herr Trygger: Herr greve och talman, mina herrar! I Konungens trontal vid riksdagens öppnande möter oss följande uttalande: "Ehuru nationernas förbund ännu är i sin begynnelse, finnas grundade förhoppningar, att det inom en snar framtid skall nå en utveckling, som tillåter det att med framgång fullfölja sin höga uppgift. Ett betydelsefullt resultat av förbundets första möte har vunnits genom upprättandet av en fast mellanfolklig domstol." För min del har jag så mycket mindre anledning att göra någon väsentligare invändning mot detta uttalande, som mitt eget intryck av förbunds församlingens möte varit gynnsammare än jag förut med hänsyn till förbundsaktens tillblivelsehistoria och innehåll vågat hoppas.

Emellertid synes det mig ovedersägligt, att fastän det i denna allvarliga tid är vår plikt att med glädje och tacksamhet emottaga varje ljusstråle, som kan skönjas, är det å andra sidan en bjudande nödvändighet att icke förgäta, att världssituationen och jämväl ställningen inom nationernas förbund alltjämt ge anledning till allvarliga bekymmer. Ett

överskattande av nationernas förbunds hittills skedda utveckling i den rätta riktningen och av dess förmåga att för vårt land utgöra ett skydd i dessa vargattider skulle kunna innebära den största fara för vårt nationella liv. Inom vissa kretsar gör man sig emellertid skyldig till ett sådant överskattande, som lätt kan rycka folkmeningen med sig, enligt regeln att vad man av hjärtat önskar är särskilt den mindre insiktsfulle och kritiske benägen att betrakta såsom ett fullbordat faktum.

*Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)*

Ett exempel på en dylik felsyn på den verkliga situationen hava vi nyligen sett i ett inflytelserikt liberalt tidningsorgan, som bryter staven över dem, som vid avgörandet om Sveriges omedelbara inträde i nationernas förbund ansågo Sveriges intressen bäst betjänade av att vårt land inför hela världen förklarade, att förbundsaktens intima förbindelse med fredstraktaten och åtskilliga därav föranledda bestämmelser liksom oklarheten av dess stadganden över huvud taget voro ägnade att äventyra de höga uppgifter, som ett verkligt nationernas förbund hade att fylla. Dessa betänkligheter förklaras sakna varje berättigande och utgöra bevis om bristande förmåga att bedöma den världssituation, som förelåg. Detta omdöme understrykes, särskilt vad mig beträffar, på den grund att jag icke tvekat erkänna, att förbunds församlingens första möte gav ett löfte för framtiden, som det glädde mig att kunna taga fasta på. Detta har man velat uppfatta som ett "pater peccavi" med anledning av den tidigare intagna ståndpunkten.

För min del skulle jag med största nöje uttala ett erkännande av att jag misstagit mig, om detta misstag verkligen kunde anses konstaterat. I Sveriges intresse har jag efter bästa förstånd gjort mitt förra uttalande; i Sveriges intresse skulle det uppenbarligen vara, om den av mig spårade faran ådagalagts icke föreligga. Men till min ledsnad måste jag fastslå, att tiden ännu icke är inne att i denna fråga fälla ett dylikt domslut. Frånsett att man åtminstone ännu är ur stånd att avgöra, vilken verkan till förbundsaktens renande från det slagg, som vidlåder densamma, en Sveriges vägran att omedelbart inträda i förbundet skulle utövat, måste varje opartisk erkänna, att man även vid förbunds församlingens möte i Genève i många fall fann vägen till förbundets utveckling i den av dess egen idé anvisade riktningen spärrad av föreställningar och intressen, som endast kunna förklaras av det fredsslut, i vilket förbundsakten rent formellt ingick som den första avdelningen. Häri ligger en fara för förbundets sprängning, som ingalunda får förbises. Så länge denna fara icke upphört, måste varje förbundsmedlem och särskilt vårt land med dess geografiska läge vara nog på sin vakt, att det icke, medan det tror sig vara i ett fredens, solidaritetens och rättens förbund, plötsligt finner sig indraget i en situation, som stryker ett streck över den av Sveriges folk i över hundra år med sådan enhällighet uttalade önskan att stå utom alla krigiska förvecklingar.

Men även oberoende av om förbundet kan bevara sin tillvaro, är den nuvarande utrikespolitiska ställningen ägnad att bereda oss allvar-

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

liga bekymmer. Förbundet såsom sådant har ännu varken den reella eller moraliska styrka som kan utgöra en garanti för vårt nationella liv. En dylik styrka kommer förbundet icke heller att vinna, förrän det blir universellt och särskilt det tyska riket medgives inträde samt den mäktiga republiken på andra sidan världshavet finner sig böra intaga sin plats i förbundets råd och församling. Som läget är och medan ryska riket ännu sjuder som en häkkittel, har Sveriges rike icke något annat säkert värn än det som skyddat våra fäder, folkets fasta förtröstan på Guds hjälp och egen kraft.

Det är därför med verklig tillfredsställelse, som jag citerar följande ord i Konungens frontal: "Huru stora förhoppningar man än må hysa om framgång åt strävandena att åstadkomma och bevara samförstånd och fred mellan jordens folk, är det dock allttjämt nödvändigt att tillse, att det egna landets försvarskraft upprätthålles." Fortsättningen av detta uttalande är dock icke lika lycklig, då det heter, att Kungl. Maj:t ämnar underställa riksdagen förslag som äro "så avvägda, att den pågående revisionen av rikets försvarsväsen icke genom deras antagande föregripes". Man hade haft skäl att vänta sig, att avvägningen skulle ske efter vad som vore oundgängligen nödvändigt för att under den, som vi hoppas, synnerligen korta tid, då särskilt Europas mindre stater känna marken under sig vackla, kunna efter måttet av våra krafter försvara våra hus och hem, ja hela vår kultur och vårt fäderneärvda oberoende och självständighet.

Huru andra folk känna sin plikt i nämnda avseende, därom hava vi bevis bland andra från vårt grannland Finland, som enligt uppgift anser sig behöva en ettårig värnplikt, höjd för specialvapnen med ett halvt år, samt icke minst från det av oerhörda personliga och materiella offer under kriget betungade Frankrike, som i Genève icke ansåg sig ens kunna biträda en av förbundsförsamlingen uttalad, för ingen förbundsmedlem förbindande önskan om att icke öka de militära utgifterna för de närmaste åren, detta därför att den angivna förutsättningen för denna önskan — att icke alldeles särskilda omständigheter talade för ökningen — enligt fransk uppfattning uppenbarligen icke kunde för närvarande anses föreligga.

Jag vet nu alltför väl, att man från vissa håll kommer att mot mig göra gällande, att detta mitt uttalande icke har annan betydelse än att ådagalägga, att jag i hjärtat är främmande för den fredsidé, som har att uppbära nationernas förbund. Men, mina herrar, de som så bedöma mitt handlingssätt må fritt uttala sin förkastelse om översamma. Jag skall icke heller känna mig sårad, om man vill göra gällande, att bristande skarpsinne, ofullständiga insikter, saknad av förmåga att känna vad som rör sig i tiden, varit bestämmande för min uppfattning. Liksom jag ej bländas av andras visdom, är jag ock alltför villig att erkänna, huru föga jag å min sida kan prestera i mitt lands intresse i jämförelse med vad jag är detsamma skyldig. Men i detta fall skulle känslan av plikt mot mitt fädernesland kväva mig, om jag

försökte hålla tillbaka min övertygelse, att rikets väl mäktigt kräver, att vi ännu icke förtrötts i offren för dess värn och dess skydd.

*Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)*

Liksom våra vattendrag sinat, då vi bäst behövt deras kraft för att ersätta det dyra bränslet, är vår ekonomi svagare än tillföre i denna stund, då vi, mot vad vi haft anledning hoppas, ännu måste stå inför betydande utgifter för vårt försvar. Så mycket större skäl ha vi därför att göra allt för att uppehålla och stärka vår ekonomiska kraft. Denna uppgift är avsevärt försvårad genom de ödeläggelser, som världskriget förorsakat i Europas hushållning. Den solidaritet mellan folken, som man i handling förnekar men som trots allt dagligen gör sig påmind, för med sig, att en stats ekonomiska välfärd röner inflytande icke blott av dess egna handlingar utan även av de åtgärder, som vidtagas i andra länder. Man må därför icke förtänka oss, om vi, hos vilka ingen som helst avsikt föreligger att blanda oss in i andra folks och staters vare sig politiska eller ekonomiska åtgärder och däröver uttala någon dom, anse oss berättigade att öppet förklara, att alla ansträngningar från de särskilda staternas sida att hålla uppe eller bringa på fötter sin ekonomi komma att bliva fruktlösa, så länge det politiska fredsslutet mellan de förra krigförande staterna icke åtföljes av en skälig ekonomisk uppgörelse, som fixerar de rättigheter och förpliktelser, som skola anses gälla dem emellan. Detta är enligt min mening ett världsintresse ej mindre än freden själv. Varje stat måste anses äga ett slags moralisk partsrättighet i fråga om att en dylik uppgörelse kommer till stånd.

Men det är ock en annan uppgörelse, som utgör förutsättningen för att det välstånd, som kriget väsentligen rubbat, skall kunna återvända. Jag syftar på människornas frihet att arbeta. En följd av kriget har blivit, att i åtskilliga stater i större eller mindre utsträckning införts en begränsning i rätten att arbeta, vilken begränsning avsåg att utgöra realisationen av ett under årtionden framställt arbetarkrav. Även om man icke kan tillerkänna nämnda krav något berättigande utan fastmera måste finna det betänkligt att uppställa ett imperativ beträffande arbetsdagens längd, kan man dock förstå, att, särskilt under den stegring av arbetslönerna som undan för undan skett under de senare krigsåren och efter krigets slut, arbetarna skulle finna sina intressen väl tillgodosedda genom en laglig begränsning av arbetsdagens längd. Den avlöning, man kunde vinna under den kortare arbetsdagen, ansågs tillräcklig för att skapa en tillfredsställande levnadsstandard, och den tid av dagen, som efter arbetstiden återstod, framstod därför som en lämplig tid för förströelse och vila. Annorlunda har emellertid förhållandet blivit, sedan det plötsliga prisfall och den stagnation i produktion, handel och samfärdsel börjat, som äro på väg att alldes kasta över ända icke blott den av kriget skapade ekonomiska situationen utan jämväl näringslivet över huvud. Prisläget är i många fall sådant, att icke ens produktionskostnaderna täckas, och köpförmågan inom och utom landet är som vore den bortblåst. Därav måste föränle-

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

das arbetslöshet eller åtminstone en väsentlig nedsättning i arbetslönerna. Denna nedsättning av dagslönen kommer tydligen att till sin storlek bliva beroende på vad som kan produceras under dagens arbetstimmar, ty möjligheten att konkurrera med utlandet, särskilt på den utländska marknaden, har till förutsättning, att varans produktionskostnader, vari arbetslönen till väsentlig del ingår, icke överskrida det belopp, vartill köparen eljest kan anskaffa densamma. Under den depressionsperiod, som nu inträtt och efter all sannolikhet kommer att länge fortfara, är det alltför antagligt, att värdet av produkten av en timmes arbete icke blir så stort, att avlöningen för den införda 8-timmarsarbetsdagen gör det möjligt för arbetaren att i det stora hela bibehålla den levnadsstandard, vartill han så småningom kommit upp, eller ens att förtjäna vad som kan vara erforderligt för att han icke skall bli utsatt för verkliga umbäranden. Att under sådana förhållanden genom en lagstadgad 8-timmars arbetsdag binda arbetaren vid en dylik prekär tillvaro måste framstå såsom ett från samhällets sida gjort oberättigat ingrepp i den enskildes förvärvsfrihet. Säkert är att, när arbetaren en gång får blicken öppen för vad åttatimmarsdagen för honom kan innebära av försakelser och obehag, blir han den som kraftigast fordrar denna olyckliga lagstiftnings upphävande. Skall det svenska näringslivet icke taga allvarlig skada, måste detta upphävande ske snart. Det är därför att beklaga, att regeringen icke synes ansett sin plikt vara att gå längre än vad riksdagens majoritet i våras påyrkade. Till riksdagens, men icke till regeringens ursäkt kan nämligen åberopas, att det senare halvåret under 1920 hos även den mest sangviniske borde hava undanröjt sista återstoden av den under kriget alstrade villfarelsen, att de ekonomiska naturlagarna skulle hava förlorat sin giltighet. Att man kan skapa välstånd med minskat arbete och ökad konsumtion är en under kriget uppkommen lärosats, som varit möjlig därför, att staternas ekonomiska åtgärder varit ägnade att för folken dölja, att man undan för undan levde upp det förut samlade kapitalet. Nu har slöjan helt plötsligt dragits bort och våra ögon möta endast rikedom på behov och fattigdom på medel samt därav härflytande allmänt missnöje.

Mina herrar! Det kan icke väcka förvåning, att i den ekonomiska kris, som för närvarande brutit in över vårt land och som för visso är mera elakartad än någonsin tillföre, Kungl. Maj:ts proposition om statsverkets tillstånd och behov tilldrager sig en alldeles särskild uppmärksamhet. Tager man del av statsverkspropositionen, finner man densamma inledd av en redogörelse för det utlåtande, som avgivits av 1920 års finanssakkunniga, vilka med full rätt såsom ett mål för finanspolitiken uppställt ett varsamt, successivt höjande av penningvärdet, respektive sänkande av prisnivån samt återupptagande av inlösningsningen av riksbankens sedlar med guld och upphävande av guldexportförbudet, så snart ske kan. Ett bland de viktigaste medlen särskilt för det senare målets vinnande, nämligen regle-

ringen av varuimporten, närmast beträffande lyxvaror, ansågo de sakkunniga sig icke kunna taga ställning till i brist på erforderlig utredning, och på grund härav har vårt land alltjämt fått översvämmas av en import, som trots en avsevärd export under årets första hälft lär hava lämnat ett importöverskott för år 1920 oss till last av cirka en miljard kronor. Medan detta hos oss pågick sammanträdde finanskonferensen i Bryssel och avgav ett utlåtande, som, om man rätt läser det, kanske är det värderikaste som beträffande statsfinanserna uttalats allt sedan krigets avslutande. Försiktighet i fråga om statsutgifter, allvarliga be-
 mödanden att bevara det kapital, som ännu kan återstå inom de särskilda länderna, varsam beskattning, ökat arbete och minskad konsumtion voro de viktigaste bland de råd, som konferensens erfarna medlemmar gävo stater och folk. Kungl. Maj:ts regering synes emellertid icke hava vågat att på egen hand studera detta märkliga aktstycke eller annat material, som kunnat föreligga, utan den tillsatte i november 1920 ett särskilt ekonomiskt råd, som skulle vara till hands för muntlig rådplägning i ekonomiska frågor samt för att jämväl på anmodan avgiva skriftliga utlåtanden. Ett dylikt utlåtande har ock lämnats i valutafrågan den 20 december 1920, och även rådet har såsom mål för vår valutapolitik uppställt ett successivt återgående till guldmyntfoten, vilken bör bli effektiv, när guldets ställning på världsmarknaden stabiliserats. Finansministern accepterar denna ståndpunkt. Han har därjämte påpekat de vanskligheter vid finansplanens uppgörande, som ligga i ett fluktuerande penningvärde.

Under tiden hava varupriserna i allt raskare tempo fallit, och frågan om industriens produktionskostnader blir alltmera akut, liksom ock driftsinställelse och arbetslöshet fått en oroande omfattning. Situationen är alltså följande. Man har uppställt klara mål. Man strävar efter penningvärdets stabilisering i enlighet med guldmyntfoten. Man vill stärka de svenska näringarnas konkurrenskraft. Man vill driva ned levnadskostnaderna och därmed industriens och jordbrukets produktionskostnader. Man vill fara varsamt fram med det allt knappare kapitalet. Man vill begränsa statsutgifterna för att möjliggöra en lättnad i beskattningen. Man inser, att vi leva i en exempellös lågkonjunktur och ett internationellt ekonomiskt kaos, som är större än någonsin.

Viktigare än allt annat är emellertid, att förtroendet, den förnämsta av alla politiska och ekonomiska faktorer är borta. Staterna misstro varandra, icke minst på det ekonomiska området, något som vid nationernas förbunds möte i Genève tydligen framgick av behandlingen såväl av mandatsfrågan som av frågan om världens råvaror. Folken hysa misstroende till varandras ekonomi och varandras vilja att göra rätt för sig. Inom länderna förlamas företagsamheten av misstro till staternas skattepolitik och möjligheten att upprätthålla statsmaktens auktoritet.

Men i särskilt hög grad väckes håglöshet och stäckas initiativlust och ekonomiskt handlingsmod av det i flera länder ideligen hörda talet om socialisering och stats- eller samhällsdrift eller vad man nu vill kalla

Statsverks-
propositio-
nen m. m.

det enskilda initiativets, ledningens och intressets borteliminering inom näringslivet.

(Forts.)

Kan man verkligen tro, att t. ex. hos oss näringslivets tillfrisknande befordras av att statsmedel utgivas för att några herrar skola få sinsemellan diskutera socialiseringsfrågan. Om man tidigare, då talet om nyskapade miljonärer och kolossala affärsvinster förbryllade hjärnan på allmänheten, icke förmådde inse, att verkligt kapital finnes i en ganska begränsad mängd och i regel såväl för sitt förvärvande som bevarande kräver kunskaper, som icke kunna ersättas av en telefonlur eller en elegant kontorsuppsättning, så borde man väl inse det nu, då även det sunda, väl planlagda, mödosamt upparbetade företaget hotas av samma jordskred, som sopar bort okunnighetens, lättsinnets och ytlighetens löst hopfogade byggnader. Vi må hoppas, att så mycket som möjligt av näringslivets sunda kärna må kunna motstå den hårda påfrestningen, men något annat blir säkerligen icke kvar. Det skulle följaktligen bliva denna rest, vars socialisering från ägarna socialiseringskommittén skulle behandla. Det övriga är redan socialiserat, d. v. s. förintat av klumpiga händer och omständigheternas egen makt. Förstör man även denna återstod av vårt självständiga näringsliv, vinner man visserligen den av många högt skattade fördelen, att man icke vidare behöver tala om kapitalister i Sveriges land, men man förlorar säkerligen samtidigt möjligheten att tala om Sveriges skickliga självmedvetna arbetarkår. Det i mångas öron så välklingande namnet proletärer blir i så fall den naturliga beteckningen för Sveriges folk.

Då jag läste den allmänna inledningen till statsverkspropositionen, väntade jag mig finna, att herr finansministern och hans kolleger skulle hava påpekat nödvändigheten av förtroendets återställande för att kunna råda bot mot den nuvarande ekonomiska misären, och jag hoppades, att i sammanhang därmed omnämmande skulle ske om socialiseringskommitténs ledigförklarande för fyllande av mera nyttiga uppgifter. Denna min förväntan och detta mitt hopp kommo emellertid på skam. Finansministern hyser tydligen den meningen, att näringslivet icke behöver frukta socialiseringskommittén. Detta hindrar emellertid icke, att den i alla fall bort entledigas, om den på grund av den nuvarande ekonomiska situationen i själva verket är meningslös. Skälet till att så ej skett är nog det, att regeringen hyser lika stor kärlek för kommittéer som sina företrädare. Eljest hade frågan om kommittéväsendet berörts i samband med omnämmandet i finansplanen av de föreslagna löneringarna, vilka angivas skola förenas med en viss utsträckning av arbetstiden. Enligt min mening håller Sverige på att ämbetsmanniseras i en grad som är oroväckande. Tack vare det myckna kommittéväsendet löper man även risk att ämbetsmännens kvalitet försämras på grund av att viktigare frågor undandragas deras utredning. En dylik kvalitetsförsämring befordras ock av den stora ökningen i ämbetsmännens och tjänstemännens antal.

Men det är en annan sida av saken, som i detta sammanhang sär-

skilt intresserar oss, och det är dessa talrika ämbetsverks och ämbetsmäns samt kommittéers inverkan på statsfinanserna. Vill man äga framstående statstjänare, måste de hava en tillräcklig avlöning, anpassad efter de fordringar, som skäligen böra ställas på deras intelligens, kunskaper och plikttröhet mot det allmänna. Då kan man också räkna på ett värdefullt och omfattande arbetsresultat. Statsfinanserna bliva samtidigt befriade från att betungas av stora belopp, icke blott till löner och arvoden utan även för lokaler och övriga utgifter för en skara funktionärer, som egentligen icke göra annan nytta än öva skrивerier, som göra landet påmint om deras tillvaro.

*Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

För att nu närmare ingå på statsregleringen i den föreslagna budgeten för år 1922, så går den på en verklig utgiftssumma av 757,1 miljoner kronor, vartill kommer tilläggsbudgeten för år 1921, som utöver utgifter, för vilka medel redan avsatts genom 1920 års statsreglering, kräver ett belopp av 72,3 miljoner kronor. Därtill komma utgifter för kapitalökning, utgörande för 1922 års budget 144,8 miljoner kronor, därav att täckas av lånemedel 97,3 miljoner kronor, och för 1921 års tilläggsbudget 146,4 miljoner kronor, därav att täckas av lånemedel 49,5 miljoner. I dessa stater upptagna utgifter att täckas av andra än lånemedel eller redan avsatta medel bliva följaktligen 804,7 miljoner plus 169,2 miljoner eller 973,9 miljoner kronor.

Jag vill ifråga om 1921 års tilläggsstat vid detta tillfälle endast göra två erinringar. Den första är den, att då man anslår 22,7 miljoner kronor till förstärkande av telegrafverkets rörelsekapital, hade man i samband därmed bort undersöka, huruvida verkets stora materialförråd äger det värde, vartill det bokförts. Är detta icke fallet, är tydligen telegrafverkets vinstberäkning felaktig. För riksdagen är det av största intresse att, när det ju ständigt är fråga om nya anslag till telegrafverket, veta, vilken vinst detsamma i verkligheten och icke blott på papperet visar.

Den andra erinringen beträffande tilläggsstaten gäller posten på 70 miljoner kronor, av vilken 5,7 miljoner kronor skola användas till täckande av industrikommissionens förluster samt 64,3 miljoner till avbetalning å förluster på bränslekommissionen. Man frågar sig helt naturligt: Varför gör man icke en större avbetalning på bränslekommissionens förlust, vilken anges uppgå till c:a 104,5 miljoner kronor? Finansministern svarar, att med täckande av resterande cirka 40 miljoner kronor bör anstå, tills bränslekommissionens verksamhet blivit slutförd. Enligt min mening är detta icke något bindande skäl. Så långt förlusten kan konstateras, bör den avskrivas. Bränslekommissionens hitillsvarande verksamhet ger icke anledning till antagande av några angämnade överraskningar till det bättre. För att påskynda avvecklingen vill jag ifrågasätta, om icke bränslekommissionens kvarvarande lager, åtminstone den ojämförligt största delen därav, som är framme vid kommunikationslederna, skulle kunna i klump överlåtas till statens järnvägar samt jämväl det övriga så fort som möjligt realiseras. Av alla kristidsinstitutioner finns det ingen, som haft en så oklok ledning och

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

medfört så stora förluster för landet som bränslekommissionen. Vi se, hurusom staten förlorat över 100 miljoner på densamma. Vad de enskilda förlorat på grund av orimliga vedpriser, undandraget sig uppskattning. Detsamma är fallet med jordbrukets och industriens förluster genom de av bränslekommissionen oskäligt uppdrivna arbetslönerna, som säkerligen konsumerades på mycken onyttighet och icke givit anledning till några verkliga besparingar. Det kunde vara på tiden att begrava detta missfoster från kristiden, vartill en s. k. moderat regering stått fadder och vars utveckling omhänderhafts av den liberal-socialistiska blockregeringen. Säkert är, att det från sund statsregleringssynpunkt är det riktigaste att, när en förlust kan konstateras till sitt minimibelopp, taga hänsyn till densamma vid fixerandet av behållningens — i detta fall kassafondens — belopp. Från min studenttid erinrar jag mig visserligen en kamrat, som, när han levat upp mer än sin årsinkomst, då leverantörerna kommo med sina räkningar vid slutet av året, blev ursinnig, därför att de förstörde hans gynnsamma bokslut, men jag kan icke tänka annat än att såväl Kungl. Maj:ts regering som riksdagen fäster mera vikt vid ett riktigt bokslut än vid ett vackert bokslut.

Nu några ord om finansplanen för år 1922. Min huvudanmärkning mot densamma och den till stöd för denna finansplan gjorda argumenteringen är den, att det är så långt ifrån att man märker, att finansministern först på senhösten 1920 tillträdde sitt ämbete, att man snarare får det intrycket, att denna finansplan gjorts upp under första hälften av sistnämnda år. Den oerhört stora förändring i världens och särskilt i vårt lands ekonomiska och finansiella förhållanden, som inträtt i stegrad tempo under senare delen av år 1920, synes mig hava gjort ett alltför svagt intryck på herr finansministern. Vad hava vi upplevat under sistnämnda tid? Jo, intet mindre än att hela den ekonomiska och finansiella såpbubbla, som under kriget och jämväl efter dess avslutande vuxit i storlek och färgprakt, spruckit och icke lämnat efter sig stort mer än några stänk i ansiktet på de skaror, som med beundran betraktat densamma. Det har gått, som jag redan vid remissdebatten för fyra år sedan förutsade. Men icke nog därmed. Situationen är än sämre än vad även den mest skeptiska då kunde ana. Ingen undgår att i någon mån påverkas av massuggestionen. Våra näringar ligga förlamade. Våra naturliga tillgångar finna inga avnämare. Våra nyskapade företag ligga i spillror. Våra krigsvinster äro uppättna av skatter och lättsinne, samtidigt som våra anspråk på livet äro stegrade och arbetslusten hos vårt folk väsentligt förminskad. Därtill kommer, att även världen i övrigt är lika eländig eller eländigare än vi i ekonomiskt avseende.

Det är under ett sådant sakernas läge, som vi hava att fastställa budgeten för år 1922. Jag kan för min del icke finna annat än att herr finansministern icke tagit tillräcklig hänsyn till dessa nu påpekade förhållanden. Hans uppskattning av statsinkomsterna, vilka han i åtskilliga fall beräknat högre än statskontoret, tror jag icke kommer att hålla streck. Så t. ex. beräknar statskontoret inkomst- och förmögen-

hetsskatten till 205 miljoner kronor, medan finansministern kommer upp till 237 miljoner kronor. Tullmedlen, med frånseende av finansministerns väckta förslag om höjning av vissa finanstillar, beräknade till 35 miljoner kronor, upptagas av finansministern till 5 miljoner mera än statskontoret. För min del måste jag hålla före, att även den sistnämnda beräkningen är tvivelaktig. Även inkomsterna från brännvinsmedel etc., 50,9 miljoner, och från den extra omsättnings- och utskänkningsskatten på spritdrycker, 41 miljoner, synas mig för högt beräknade. Detsamma är ock fallet med inkomsten från stämpelmedel, 50,3 miljoner. Vad de beräknade inkomsterna från telegrafverket, 14,5 miljoner, och från statens järnvägar, 42 miljoner, beträffar, fruktar jag, att den inträdda depressionen i näringslivet samt de på grund därav än kännbarare högre avgifterna komma att göra denna höga beräkning ganska otillförlitlig. Detsamma blir fallet med den beräknade inkomsten från statens domäner, 21,2 miljoner, om svårigheterna för trävaruindustrien skulle fortfara.

*Statsverks-
propositionen m. m.*
(Forts.)

Å andra sidan håller jag före, att finansministerns beräkning av den under 1922 gällande prisindex är för hög. Han räknar med en index av 270 för 1921 och av 260 för 1922. Med det prisfall, som alltmer gör sig gällande, torde indexsiffran kunna antagas bliva betydligt lägre, såvida icke detta motverkas av en ökad inflation. Indextalen äro som bekant avgörande för beloppet av dyrtidstilläggen. Minskas indextalen, har detta dels ett omedelbart inflytande på vissa inkomsters belopp, vilka i så fall bliva högre, och tydligen jämväl på budgetens utgiftsposter för dyrtidstillägg.

Man torde därför kunna antaga, att om man fullföljer politiken om valutans varsamma höjande i riktning mot guldmynntfoten, felberäkningen i fråga om inkomster kan kompenseras av den för höga beräkningen av dyrtidstilläggen.

Jag kan emellertid icke finna annat än att det varit riktigare, om man från de antagna utgångspunkterna, penningvärdets stegring, levnadskostnadernas minskning, industriens och handelns svårigheter samt sjöfarten och världshandelns delvisa avstannande, gjort sina beräkningar såväl av inkomster som av utgifter. Det hade åtminstone medfört den fördelen, att andra löntagare än statens icke blivit narrade att vid sina lönekrav hänvisa till att Kungl. Maj:ts uppskattning av den förändrade situationen obetydligt inverkat på avlöningsbeloppen. Man står inför ett antingen — eller. Antingen måste varuprisernas nedgång inverka väsentligt på lönernas penningvärde eller också kommer denna nedgång att hejdas av en fortgående inflation.

Beträffande därefter skatterna är det värt allt erkännande, att regeringen biträtt den av mig med flera vid föregående riksdagar väckta, men av riksdagen förkastade frågan om höjda finanstillar. I alla länder torde man kommit till insikt om, att det finns en gräns för den direkta beskattningen, som icke utan allvarligt men för näringslivet kan överskridas. Då emellertid finansministern även för 1922 fasthåller vid det

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

för 1921 fastslagna procenttalet, 175 proc. på skatteskalan, måste, särskilt i betraktande av den enormt ökade direkta kommunala beskattningen, detta anses föga lofvårt under en depressionsperiod, som förminskar det befintliga kapitalet och under vilken ny kapitalsamling måste anses vara av den största betydelse. Den tröst, som finansministern ger de skattedragande, att de för framtiden äro befriade från krigskonjunkturskatt, blir uppenbarligen för dem föga värd vid det förhållandet, att deras inkomster säkerligen bli så låga, att intet överskott, som förut varit underkastat krigskonjunkturskatt, kommer att förefinnas.

I fråga om de summor, som i 1921 års tilläggsstat och staten för 1922 äro avsedda att täckas med lånemedel eller tillsammans 146,9 milj. kr., synes finansministern icke anse dem avskräckande. Emellertid, man måste komma ihåg att även i tidigare stater utgifter anvisats på lånestaten till ett belopp av mellan 2- och 300 milj. kr., vilka lån ännu icke äro upptagna. Det blir följaktligen en ganska allvarlig påkänning på lånemarknaden. Anlitar man den utländska krediten, vilken för övrigt nu är dyrare än någonsin, kommer detta att under någon tid artificiellt fastlåsa vår valutakurs i förhållande till utlandet vid en siffra, som gynnar importen och ytterligare försvårar vår export till länder med sämre valuta. Upptagas åter lånen inom landet, blir detta så mycket farligare för näringslivet som de medel, som nu äro disponibla, äro sådana som blivit tillgängliga genom industriens och handelns avstannande och som följaktligen alltjämt böra vara disponibla för att kunna användas, när industrien och handeln åter kunna sättas igång. Statslån i en tid som den närvarande verka i samma riktning som skatter. Frånsett rätts- och billighetssynpunkten är skillnaden den, att skatterna, när de nått en viss gräns, undandraga näringslivet jämväl den möjlighet till kredit, som en av staten lämnad förbindelse kan erbjuda.

Det gäller därför att med skärpa och noggrannhet pröva de föreslagna statsutgifterna; det gäller att icke låta en utgifts blotta nyttighet komma den att anses berättigad, utan först dess verkliga nödvändighet. Endast på den vägen kunna vi föra vårt land och vårt folk igenom den våldsamma ekonomiska världskris, som i det långa kriget har sitt upphov och som tävlar med kriget i ödeläggande verkningar. Det fordras emellertid, mina herrar, för att lyckas, att vi lägga fram för Sveriges folk den osminkade sanningen och ha mod att trotsa dess missnöje över de ramlade luftskotten.

Herr K v a r n z e l i u s: Herr greve och talman! I likhet med den föregående ärade talaren anser jag att den ekonomiska situationen är sådan, att den ger anledning till noggrann eftertanke och begrundan. Det är därför jag vill begagna detta tillfälle att säga några ord om den föreliggande statsverkspropositionen, fastän jag såsom medlem av statsutskottet har tillfälle att sedermera få vara med om den förberedande behandlingen av en stor del av densamma.

Vad som då i första rummet tilldrar sig uppmärksamheten är givetvis herr finansministerns allmänna resonemang om den nuvarande ekonomiska situationen och den finansplan han uppgjort på grundval av detta resonemang. Jag får då säga, att jag för min del fått det allmänna intrycket, att herr finansministern till fullo insett den nuvarande ekonomiska situationens svårigheter och den uppfattning som kommit till synes i hans resonemang kan jag i stort sett ge min anslutning till. Det är emellertid ifråga om herr finansministerns utförande av sina grundsatser som jag måste anmäla en avvikande mening, enär jag anser att han inte fullföljt den plan som säkerligen från början varit hans, nämligen att göra upp en försiktig och stark budget. Anledningen därtill är väl förmodligen att hans kolleger inom regeringen ha trängt honom så hårt, att han på punkt efter punkt nödgats övergiva de utgångspunkter han från början tänkt räkna med och på det sättet fått utöka den ena inkomstposten efter den andra och därmed ansträngt inkomstberäkningarna enligt min uppfattning för mycket och i vissa fall över bristningsgränsen. Det är tydligt, att innan herr finansministern nödgats tillgripa en del av de åtgärder som han föreslagit för att täcka behovet å utgiftsposterna, har förhållandet varit det, att han fått övergiva de grundsatser som han själv från början varit betänkt att bygga finansplanen på. Jag föranledes till detta antagande icke minst på grund av det sätt varpå herr finansministern handskats med statsverkets fond av rusdrycksmedel.

Man skulle kunna säga att som en röd tråd genom inkomstberäkningen går statsverkets fond av rusdrycksmedel. Herr finansministern återkommer till denna fråga gång på gång i sitt yttrande och på punkt efter punkt plockar han någon eller några miljoner ur denna fond så att, när han kommer till slutet, skulle, om jag räknat rätt, egentligen icke finnas synnerligen mycket kvar i den fonden, som normalt annars borde vara rätt avsevärd vid 1922 års slut. Herr finansministern räknar med att vid 1920 års slut skulle finnas en rest i statsverkets fond av rusdrycksmedel på 16,1 milj. kr., att 1921 års tillskott skulle utgöra 39,7 milj. samt räntan 0,4 milj. Sålunda skulle vid 1921 års slut finnas i fonden 56,2 milj. kr. Vid 1922 års slut beräknar herr finansministern, att fonden kommer att utgöra 88,7 milj. kr. Av dessa 88,7 milj. tager då — såsom den föregående ärade talaren fäste uppmärksamheten på i annat sammanhang — först herr finansministern 30 milj. för att betala en del av kristidskommissionernas brister. Därefter kommer socialministern och anmäler, att han vill ha i runt tal 17 milj. kr. ur samma fond; ecklesiastikministern anmäler, att han vill ha en miljon, och så kommer slutligen handelsministern och vill ha 10 milj. kr. för att kunna ordna frågan angående viss kredit åt nödlidande länder. Men icke nog därmed, utan sedermera meddelar herr finansministern, att socialministern har för avsikt att under riksdagens lopp begära att få ta ytterligare ett lån ur fonden för bostads- eller byggnadslånefonden. Jag har icke kunnat av statsverkspropositionen finna, hur stort belopp som

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Fort.)

socialministern därvidlag räknar med, men om jag utgår från att han tänkt låna lika mycket som 1920 års riksdag beslöt skola lånas ur denna fond eller 30 milj. kr., så skulle, om jag räknat rätt, vid 1922 års slut återstå i fonden 700,000 kr. Ja, då man gått så hårt åt en fond av denna beskaffenhet måste det vara ganska barskrapat i statskassan, och av fonden har man icke lämnat kvar mera, än vad man populärt skulle kunna beteckna som några kopparslantar som blivit kvar i portmonnäen.

Jag vill icke bestrida, att under en tid som denna den frågan på allvar måste tränga sig fram, om man även skall få taga en del fondmedel som finnas disponibla, när bestämmelserna för fonden äro av den natur att de medgiva att man så förfar; och jag anser, att den nuvarande ekonomiska situationen mycket väl motiverar att man tager någon del ur statsverkets fond av rusdrycksmedel, men det bör icke ske för andra ändamål än sådana som stå i full överensstämmelse med andan i den författning som gäller angående fonden. Enligt mitt förmenande går det icke att under dessa bestämmelser inprässa, att man tager 30 miljoner ur denna fond för att därmed täcka bränslekommissionens brist. Detta är intet sådant socialt ändamål som man tänkte på vid det tillfälle då förordningen angående statsverkets fond av rusdrycksmedel bestämdes. Jag måste därför uttala mitt beklagande över att regeringen har ansett sig böra på detta sätt förfara med denna fond och sålunda i mycket hög grad åsidosatt de grundsatser som redan 1913 års riksdag i båda kamrarna — när den majoritet som då härskade i första kammaren var en annan än den nuvarande — kunde ena sig om att fastställa. Man får heller icke förbise syftet med skapandet av denna fond och förordningen angående densamma. När riksdagen beslöt frigöra landsting, städer och kommuner från det ekonomiska beroendet av rusdryckshanteringen, sade riksdagen: Vi kunna icke göra det beträffande statsverket, men vi skola successivt nedskriiva även statsverkets beroende av dessa medel. Och för det ändamålet gjordes upp vissa stadganden. Varför? Jo, därför att man successivt skulle bereda möjlighet att reglera statsutgifterna utan att behöva bygga på dessa inkomster. Nu har visserligen kriget kommit emellan och påskyndat under en viss period detta nedskrivande, men på grundval av denna utomordentliga situation ha också statsmakterna tvingats att söka andra inkomster i st. f. dessa som varit tillgängliga, och det har visat sig att det har lyckats. Det är därför icke riktigt att nu försöka på detta sätt utnyttja denna utomordentliga situation så att man suspenderar hela den tankegång som ligger under tillkomsten av förordningen angående statsverkets fond av rusdrycksmedel. Jag hoppas, att den riksdag som nu har börjat skall kunna i detta hänseende bringa rättelse i Kungl. Maj:ts förslag, och det blir, såvitt jag kan förstå, icke möjligt på annat sätt än att vi få försöka att genom indragningar och besparingar nedbringa budgeten på sådant sätt att man åtminstone, när vi sluta denna riksdag, har något mera kvar i denna fond än som nu är ifrågasatt.

Jag skall i sådant avseende be att få yttra några ord angående speciellt försvarshuvudtiteln och gör det så mycket hellre som den föregå-

ende ärade talaren även var inne på den frågan, ehuru i annat sammanhang och med helt motsatt syfte mot det som skall ligga till grund för mitt yttrande i denna sak.

*Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)*

Den föregående ärade talaren citerade en passus ur trontalet som han gav sin fulla anslutning till. Men denna passus är åtföljd av en fortsättning, som han däremot för sin del tog avstånd ifrån. Såvitt jag kan förstå finns ingen grundad anledning att taga mindre avstånd eller uttala mindre sympatier för den första än för den andra delen av vad denna punkt i trontalet innehåller. Vad som där säges är ju endast det, att de äskanden som göras på försvarshuvudtiteln icke äro av natur att föregripa den revision som för närvarande pågår angående vårt försvarsväsen. Det var detta, som — om jag fattade den föregående ärade talaren rätt — ogillades av honom. Ja, enligt min uppfattning skulle det vara ett mycket beklaga, i händelse på någon punkt av försvarshuvudtiteln åtgärder ifrågasattes, som skulle rubba eller inverka på ett lugnt bedrivande av det revisionsarbete som pågår. Jag säger icke detta därför att det är något egentligt nöje att deltaga i detta revisionsarbete. Jag skulle gärna avstå det åt herr Trygger eller någon annan som kunde befinnas mera skickad därför och kanske mera intresserad också, men jag säger det därför att jag anser att det skulle vara till skada icke allenast för försvaret men för landet i dess helhet, ifall icke denna revision får fullföljas, och därför att jag tror, att det som resultat därav skall framgå, att våra försvarskostnader rätt avsevärt skola kunna nedbringas, dessa försvarskostnader, som, det tror jag vi alla äro ense om, äro oproportionerligt höga med hänsyn till våra statsutgifter i övrigt och med hänsyn till de resurser vi för närvarande ha och som vi ha att räkna med för den närmaste framtiden. Jag vill gärna medgiva, att revisionsarbetet är synnerligen vanskligt, icke minst därför att försvarsrevisionen, ifråga om sammansättningen är mycket heterogen, men om *en* sak tror jag vi alla inom revisionen äro ense och det är, att man skall se till att nedbringa försvarskostnaderna så mycket som det är möjligt utan ett eftersättande av landets vitala intressen och krav.

Nu har herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet gjort en del äskanden som, såvitt jag kan förstå, äro av den beskaffenhet att man kan ställa under diskussion huruvida det är lämpligt att i närvarande stund gå in på desamma. Ett av dessa äskanden är föranlett av en framställning från försvarsrevisionen angående anskaffning av vissa tekniska hjälpmedel som på grund av erfarenheterna under världskriget kommit till användning i främmande länders försvarsanstalter, på det att försvarsrevisionen sedermera, när den blir närmare färdig att slutformulera sitt förslag, skulle kunna taga nödig hänsyn även till dessa delar av försvarsanordningarna. Men jag får säga att när jag tagit del av statsverkspropositionen finner jag, att försvarsrevisionen nog i detta hänseende blivit bönhörd överhövan, ty utöver de 1,651,900 kr. som herr statsrådet äskat till dessa försök med tekniska hjälpmedel — ett belopp, som jag för min del inom parentes sagt finner avsevärt högt och vilket

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

man kan ifrågasätta att få nedsatt — så äskas dessutom, dels på 1921 års tilläggsstat 3,600,000 kr. och på 1922 års stat 1,836,700 kr. för samma ändamål eller tillhoppa 7,088,600 kr. Det förefaller mig som om, vad de två sistnämnda beloppen beträffar, det i varje fall måste sägas att det är för tidigt som äskandena av dessa medel gjorts, för så vitt det skall vara någon mening med att verkställa försök med dylik materiel. Dessa försök böra ju vara verkställda innan man bestämmer sig för i vilken omfattning och i vilka avseenden man skall gå in för att tillföra våra försvarsanordningar dessa nya tekniska hjälpmedel. Det kan därför ifrågasättas huruvida icke detta belopp bör kunna nedbringas med omkring 5 milj. kr.

Ett annat äskande, som herr statsrådet gör, måste jag också ställa mig synnerligen tveksam till, och det är frågan om nybyggnadsanslaget till flottan. Marinförvaltningen har ingått till Kungl. Maj:t och anmält behovet av närmare 40 milj. kr. för detta ändamål. Herr statsrådet säger, att det icke är möjligt att gå marinförvaltningens önskingar till mötes, men något bör man dock göra, och statsrådet går med på ungefär hälften eller 20 milj., vilket dock sedermera nedsättes till 15 milj. därigenom att väntade prisfall på detta område diskonteras med 25 proc. I detta sammanhang vill jag tillfullo instämma med den föregående ärade talaren i hans uppfattning att regeringen räknat något för rundligt när den räknat med endast, om jag fattat rätt, icke fullt 4 proc. prisfall, när det gällt prisindexen vid beräkningen av dyrtidstilläggen, under det här på detta område diskonteras ända till 25 proc. prisfall under samma tid. Det förefaller mig emellertid som om man kunde säga att det är en styrka, budgetmässigt sett, att Kungl. Maj:t haft möjlighet att räkna med så litet fallande av prisindexen, att det har kunnat reserverat så avsevärda belopp till dyrtidsändamål. Detta måste ju som sagt betraktas som en styrka för budgeten, ty om prisindexen faller mera, blir det större överskott, då det ju inte är meningen att dyrtidstilläggen skola utgå till befattningshavarna efter högre grunder än nu gällande. Detta dock endast inom parentes, men jag torde kanske, om tiden medger, återkomma till denna fråga i annat sammanhang. Jag återgår nu till frågan angående ny materiel till flottan.

Jag vill då fästa uppmärksamheten på att vi ha en pansarbåt av Sverige-typen färdig och komplett, en som i dagarna blir färdig och en som är under byggnad, samt att vi icke ha all undervattensbåtsmateriel färdig ännu. Vi ha ett ganska stort antal jagare och undervattensbåtar och ett stort antal torpedbåtar och fartyg för minsvepningsändamål. Vi ha materiel i så stor utsträckning att — därest man skall kunna nedbringa våra försvarsanordningar inom marinen på samma sätt som vi i närvarande stund äro i färd med att, i samförstånd med militära sakkunniga, söka göra ifråga om lantförsvaret — ingen möjlighet finnes på långa vägar att kunna bemanna den materiel vi ha, utan vi måste lägga upp en stor del av densamma i materialreserv. I en annan del av huvudtiteln äskas också avsevärda belopp för att sätta den materiel vi ha i

fullgott stånd med hänsyn till den förslitning den varit utsatt för under krigsåren. Det är således tydligt, att man mycket starkt kan ifrågasätta lämpligheten av att nu anslå medel till nyanskaffning av fartyg för krigsändamål. Det äskas visserligen inte hela detta belopp, 15 milj., på 1922 års stat, endast 5 milj., men det är dock ett rätt avsevärt belopp, och det synes mig som om en besparing här skulle kunna göras.

Jag kommer sedan till ett tredje område, som det enligt min uppfattning är anledning att få något närmare belyst, och det är frågan om hur Kungl. Maj:t ämnar ställa sig till frågan om utbildningen av 1921 års värnpliktige och följande årsklasser. Som herrarna ha sig nogsam bekant, har det under de två sista åren varit långa debatter och heta strider angående den nedsättning av utbildningstiden, som skulle kunna vara lämplig, och vid sista riksdagen enades kamrarna om en utbildningstid för 1920 års klass, därvid man utgick ifrån att den utbildningstid, som då fastställdes, sedermera skulle komma att tillämpas under den provisorietid, som försvarsrevisionens arbete pågår. Nu finns det i statsverkspropositionen ingenting, som direkt förmåler, att Kungl. Maj:t har för avsikt att komma med ett förslag om någon annan tid, men om man ser litet närmare på en del av siffrorna, får man anledning misstänka att planer äro å bane att åvägabringa en längre utbildningstid än den som vid sista riksdagen fastställdes. Om man ser på antalet tjänstgöringsdagar, som legat till grund för anslagsberäkningen, finner man nämligen, att det i 1921 års tilläggsstat är ett betydligt lägre antal tjänstgöringsdagar än man räknat med i 1922 års stat. Därav måste man draga den slutsatsen, att utbildningstiden måste komma att bli längre. I detta avseende vill jag för min del uttala den meningen, att det skulle vara att i hög grad beklaga, i händelse Kungl. Maj:t i år återigen skulle riva upp en strid om denna sak, som jag för min del anser böra få vara slutförd med den förra riksdagens beslut. Vidare kan man finna av tabellerna, så vitt jag kan förstå, att det är Kungl. Maj:ts avsikt att under innevarande år anordna reservtruppövningar och att det under år 1922 skulle ifrågakomma en landstormsövning.

Som bekant ha under de sista åren med hänsyn till de tryckta ekonomiska förhållandena dessa reservtruppövningar uppskjutits och några landstormsövningar icke heller hållits. Enligt min uppfattning kan man icke säga, att landets försvarsintresse under de närmaste åren äventyras, därest dessa reservtruppövningar fortfarande uppskjutas och några landstormsövningar icke komma till stånd. Det är därför som jag vill begagna detta tillfälle att rikta en vördsam hemställan till Kungl. Maj:ts regering att taga under övervägande, huruvida det icke ändå vore lämpligare att låta både reservtruppövningarna och landstormsövningarna anstå med hänsyn till de ekonomiska svårigheter, som vi i allt fall hava att räkna med under denna tid. Jag utsträcker även denna min vördsamma hemställan till att omfatta, att det bör tagas under allvarligt övervägande, huruvida det är lämpligt att nu återigen riva upp en strid angående utbildningstiden för de vapenföra värnpliktiga under proviso-

Statsverks-
proposition-
nen m. m.
(Forts.)

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

rietiden. Det är visserligen sant, att 1920 års fälttjänstövningar gävo vid handen, att utbildningsresultatet var dåligt, över hövan dåligt. Det skall jag villigt erkänna. Men därav framgår icke utan vidare, att en utbildningstid av 165 dagar för fotfolket och 225 dagar för specialvapnen är för kort, ty en stor del av dem, som varit med om dessa fälttjänstövningar, hava på långt när icke kommit i åtnjutande av denna utbildning. De influensaepidemier, som rasade under de närmast föregående åren, och den kortare utbildningstiden för 1919 års klass gjorde, att det icke kunde vara annorlunda än det var. Därtill kommer en mycket anmärkningsvärd omständighet, som jag icke kan underlåta att i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på, den nämligen, att Kungl. Maj:ts regering icke lämnat vederbörande tillräcklig ledning för, huru utbildningen skulle bedrivas med denna förkortade utbildningstid. Det är klart, att ett utbildningsprogram, uppgjort för en utbildningstid av 365 dagar, icke lämpar sig för en utbildningstid av 165 dagar. Vad har nu i detta hänseende åtgjorts från Kungl. Maj:ts sida? Jo, enligt vad det har sagts mig skulle order ha utgått att gällande utbildningsprogram skulle användas i tillämpliga delar. Detta är en erinran, som icke drabbar den nuvarande regeringen, ty det har icke varit möjligt för denna att vidtaga någon åtgärd härutinnan. Jag är också övertygad om, att med den rutin och den skicklighet, som den nuvarande försvarsministern besitter, så kommer det att bliva en av hans första uppgifter att se till, att rättelse i detta avseende åvägbringas. Men faktum kvarstår, om jag är rätt underrättad, att det hittills icke gjorts något annat i denna sak, än att generalorder gått ut som, förutom vissa specialföreskrifter, icke innehållit något annat än att man skulle använda det förutvarande utbildningsprogrammet i tillämpliga delar. En sådan order kom till arméfördelningscheferna, vilka, förmodar jag, i många fall låtit ordern gå vidare till regementscheferna, ja, det har sagts mig att den i vissa fall gått vidare till kompanicheferna, denna order, att de skulle tillämpa programmet på det sätt, de funno bäst och lämpligast. Det är icke underligt, om det blivit ett dåligt resultat, då till och med på samma regemente olika utbildningsprogram kunnat ifrågakomma, då inga direktiv och anvisningar lämnats från den högsta myndigheten, huru den förkortade utbildningstiden skulle utnyttjas på det mest rationella sätt. Det är tydligt, att mindre väsentliga saker därvidlag måst makas åt sidan för att bereda utrymme för viktigare delar av utbildningen. Innan denna sak är genomförd uppifrån och nedåt, är det icke värt att komma och åberopa, att resultatet är dåligt, ty det imponerar icke. Första förutsättningen för att man i detta avseende verkligen vinner gehör för kravet på en längre utbildningstid är att det visas, att verkligen försök gjorts av vederbörande att utnyttja på bästa sätt den tid som man redan har fått. Men det kan man icke säga, att vederbörande gjort, när en planmässighet uppifrån och nedåt icke i detta avseende fått göra sig gällande, utan det överlämnats åt enskilda kompanichefer att efter bästa förstånd och samvete var på sitt håll bedriva utbildningen. Jag är annars icke den, som vill, att vederbörandes självinitiativ skall på något

sätt förkvävas, men det är alldeles tydligt, att det på detta område är av yttersta vikt, att de, som sitta inne med de största förutsättningarna att uppgöra ett utbildningsprogram i första hand också lägga hand vid det-samma. Såsom jag förut yttrat, är jag övertygad om, att den nuvarande försvarsministern i detta avseende kommer att göra vad som förut blivit underlåtet; och det är angeläget, att detta sker, innan utbildningen av 1920 års klass tager sin början.

Jag har nu, herr talman, anfört det huvudsakliga av det som gav mig anledning att begära ordet, men innan jag slutar, kan jag icke underlåta att även jag giva uttryck åt den oro, som jag känner över de ekonomiska förhållanden, som vi i närvarande stund stå inför. Vi se, huru den ena industrien efter den andra helt avstannar eller avskedar en hel del av sin personal och huru personalen i de fall, där driften ännu kan hållas uppe, nödgas underkasta sig avsevärda lönereduceringar. Jag vill av lätt förklarliga skäl icke ingå på frågan om, huruvida dessa lönereduceringar äro berättigade eller icke — i vissa fall torde de vara berättigade, i andra torde de vara av omständigheterna oundgängligen erforderliga med hänsyn till nödvändigheten att hålla driften i gång. Men i vissa fall kanske de också vidtagas, därför att situationen är gynnsam för att pressa ned lönerna. Det skadar emellertid icke att i detta sammanhang starkt prägla i minnet, att även de grupper, som det här gäller, hava fått sitta emellan under kristiden. Många av dessa grupper fingo sin kompensation för dyrtiden långt efteråt, och många hava icke fått en fullständig kompensation. Många av dem hava icke kunnat utnyttja hela sin arbetskraft. Det är då tydligt, att det ligger den yttersta vikt uppå, att samhällets medborgare i övrigt icke förbise, att det är dessa grupper, som äro de svagaste, och att man icke kan förvänta, att dessa talrika grupper av svenska medborgare skola stillatigande åse, huru alla övriga samhällsmedborgare sitta i jämförelsevis orubbat bo, under det att kristidens hela tryck går ut över dem allena. Därvidlag har riksdagen en stor uppgift att fylla, och det finns en huvudtitel, som kanske måste svälla ut mera än andra och det är den, som företrädes av socialministern. I tider sådana som dessa måste det nämligen vara både regeringens och riksdagens förnämsta uppgift att se till, att kristidens verkningar lindras och att ifrån statsmakternas sida intet göres varigenom de ytterligare försvåras. Må vi därför var och en i detta hänseende se till, att vi göra vad vi kunna för att verkligen lindra dessa verkningar, så att de icke bliva alltför ödesdiga för stora grupper av vårt folk. Arbetslöshet över huvud taget är något förskräckligt för dem, som vilja arbeta. Här hava vi ett område, som denna riksdag säkerligen måste ägna den största uppmärksamhet åt.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdes fortsättande kl. 8 e. m.

*Statsverks-
propositionen m. m.*
(Forts.)

Statsverks-
proposition-
nen m. m.
(Forts.)

Greve Lagerbjelke: Herr greve och talman! Före början av denna debatt yttrade en min vän på Värmlandsbänken, att om mina föregående talrika varningar i statsfinansiellt hänseende varit att taga efter orden, någon rimlig statsbudget väl numera knappast kunnat uppgöras. Detta må vara överdrivet; men den svenska riksdagen har i många år varit så optimistisk i ekonomiska frågor, att någon motvikt väl torde hava varit och fortfarande är på sin plats. I varje fall vill jag även i dag med anledning av den föreliggande statsverkspropositionen göra några uttalanden i samma syfte.

Till en början får jag emellertid uttala min tillfredsställelse över den starka beskärning, som i föreliggande statsverksproposition verkställts på vissa av de anspråk, som äro avsedda att täckas med lånemedel. Äskanden kvarstå dock å innevarande års tilläggsstat och nästa års riksstat till sammanlagt belopp av 146,9 miljoner kronor. Läggas härtil å detta års riksstat beviljade 167,4 miljoner kronor och de ytterligare miljoner, som komma att krävas å 1922 års tilläggsstat, ställas så stora anspråk på statens upplåning, att med hänsyn till lånemarknadens läge ytterligare inskränkningar i nu gjorda äskanden synas mig nödvändiga. Även måste tagas under överbägande, i vad mån de utgifter, som skola täckas genom redan beviljade men ej anvisade anslag, kunna uppskjutas. Jag får här fästa kammarens synnerliga uppmärksamhet därpå, att riksgäldskontoret ännu icke kunnat föranstalta om någon upplåning av nämnda belopp å årets riksstat; ännu mindre i fråga om de förväntade anslagen på detta års tilläggsstat.

Även tillåter jag mig rikta en vördsam vädjan till riksdagens ledamöter och utskott att ej, som så många gånger förr, missbruka sin grundlagsenliga rätt att på enskilt initiativ besluta om ökning av de anslag, som äskats av Kungl. Maj:t. I detta avseende har jag, bland annat, i tankarna det ofta uppdykande projektet om inrättande av ångfärjeled Göteborg—England; och jag skulle i detta avseende gärna motse ett uttalande av kommunikationsministern, som jag ser vara här i kammaren närvarande.

I detta sammanhang få ej förglömmas de av föregående riksdagar beslutade utgifter, som under de närmare åren skola täckas av ännu ej anvisade lånemedel och vilka, såsom den förste talaren i dag redan erinrat, uppgå till 276,3 miljoner kronor, vari dock ingår en del nu äskade anslag. Härtill komma anvisade, ej använda anslag av lånemedel till belopp av cirka 90 miljoner kronor. I dessa 90 miljoner kronor ingår, bland annat, ett reservationsanslag å 23 miljoner kronor, som förra årets riksdag anvisat för elektrifiering av statsbanelinjen Stockholm—Göteborg för i år. Detta anslag kommer ej att i år tagas i anspråk. Kommunikationsministern slutar sitt yttrande i denna fråga i motiveringen till statsverkspropositionen med följande ord: "En synpunkt, som under nuvarande tryckta förhållanden på lånemarknaden icke heller får släppas ur sikte, är den om möjligheten att vid särskilda tillfällen på skäliga villkor upplåna erforderliga belopp. Vederbörande departementschef

lärer icke böra underlåta att i förekommande fall i förväg förvissa sig om riksgäldsfullmäktiges uppfattning rörande läget på lånemarknaden." *Statsverkspropositionen m. m.*
 — Jag tillåter mig till herr kommunikationsministern uttala mitt erkännande för detta hans uttalande. Något dylikt är alldeles nytt i både statsverkspropositioner och anföranden. När jag vid början av min bana i riksgäldskontoret med mindre tilltagsenhet än nu under hand för kammarkamrater uttalade mina betänkligheter ifråga om den stora upplåningen, plägade jag mötas av en axelryckning och uttalanden av ungefär denna innebörd: "Vad går det åt dig, du är ju till för att låna".

Nu är det så mycket betänkligare med upplåningen, som, att döma av privatbankernas statistik, landets kapitalbildning är stadd i minskning, beroende detta sannolikt både på minskning i sparförmåga och avmattning i sparlusten. Någon statistik över sparbänkernas rörelse för år 1920 är, beklagligt nog, ännu ej att förvänta på åtskilliga månader, men tyder den statistik, som man sett från enskilda sparbänker från slutet av senaste året, på en avgjord försämring. Med minne av den cirkulärskrivelse, som utgått till landets kommuner med uppmaning till sparsamhet med lånemedel, och den kapitalransonering, som i fråga om kommunerna tillämpas, är ett gott föredöme från statens sida ytterligare påkallat.

Jag vill här till sist i fråga om lånefrågan framhålla, att en under sista dagarna i pressen med spärrad stil förekommande uppgift, att statsskulden under 1920 minskats med över 70 miljoner kronor, icke är riktig, om man tar i betraktande statsskulden i dess helhet. Visserligen har den s. k. egentliga statsskulden — d. v. s. riksgäldskontorets obligationsskuld och tillfälliga lån — minskats med nämnda belopp. Riksgäldskontorets övriga skulder ha däremot avsevärt ökat, framförallt genom det betydande överskott av skatter m. m., som statskontoret överlämnat till förvaltning. Dessa medel uppgingo vid förra årets slut till icke mindre än 425 miljoner kronor, som nu minskats med tillsammans 30 miljoner kronor. Det är dock självfallet, att den lättnad, som genom dessa till förvaltning överlämnade medel beretts riksgäldskontoret vid dess upplåning, endast är tillfällig och att lättnaden övergår till motsatsen, när medlen skola återställas. Med anledning av förenämnda vilseledande pressuppgift bör anmärkas, att, bortsett från kristidsfonderna och vissa inom linjen förda tillgångar, totalbeloppet av riksgäldskontorets skulder utöver tillgångar vid 1920 års början utgjorde 1.196,2 miljoner kronor och vid dess slut 1.265,5 miljoner kronor, således en ökning av just cirka 70 miljoner kronor. Att ökningen ej blivit vida större har sin huvudsakliga grund i stora återbetalningar från kommissionerna.

Vad härefter angår statförslagen utom lånebudgeten, har jag det allmänna intrycket, att samma sparsamhet här knappast kan anses vara iakttagen samt att inkomstberäkningarna uppgjorts med väl stor optimism. I förra avseendet förckomma, bland annat, särskilt på femte och åttonde huvudtitlarna en del nya anslag och utökning av gamla så-

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

dana, som visserligen i och för sig må anses i socialt och kulturellt hänseende vara gagneliga men enligt min uppfattning icke äro oundgängligen nödvändiga. En del gamla anslag synas mig även utan alltför stor olägenhet kunna förminska. Jag förutser dock, att några avsevärda besparingar icke komma att på detta sätt göras. Vi hava alltför länge vant oss vid att leva på stor fot, och nedsättning av levnadsstandarden är lika svår för statsmakterna som för den enskilde. I varje fall komma dessa eventuella besparingar på budgeten för visso icke att motsvara de sannolika bristerna vid inkomstberäkningarna. Vad dessa senare angår, torde, med hänsyn till den även av föregående talare framhållna alltmera tilltagande depressionen på näringslivets område, den föreslagna ökningen med 31 miljoner kronor av statskontorets beräkning av inkomst- och förmögenhetsskatten ej vara överensstämmande med nödig försiktighet. Även överskottet från de affärsdrivande verken är efter min uppfattning för högt beräknat.

Vad först telegrafverket angår, synes dettas taxepolitik genom sina överdrifter rent av äventyra verkets framtida ekonomi och vidare utveckling, fränsett dess hårda tryck på näringslivet och dess i hög grad irriterande inverkan på allmänheten. Jag vill i detta avseende nämna ett exempel. Det har kommit till min kännedom, att avgifterna för patienter, vilka på Sofiahemmet här i Stockholm vilja på sina enskilda rum få tillkopplad en telefonapparat till den ledning, som redan förut finnes i varje rum, äro oerhört höga. Jag har med anledning härav vänt mig till kamreraren vid Sofiahemmet för att få uppgifter i detta hänseende. Dessa uppgifter syntes mig innehålla så påtagliga överdrifter, att jag icke kunde tro mina egna öron. Jag lät därför en tjänsteman i riksgäldskontoret kontrollera riktigheten av kamrerarens uppgifter. Jag erfor då, att när, som sagt, en enskild patient ville hava en telefonapparat tillkopplad till en redan förut i rummet befintlig ledning, detta kostade i inträdesavgift 180 kronor, i personlig avgift 10 kronor och i månatlig avgift 50 kronor, sålunda tillsammans 240 kronor; och detta även om apparaten skulle av patienten användas endast en eller par dagar. Kamreraren har försökt få dessa avgifter nedsatta och för den skull vänt sig, efter egen uppgift, till ej mindre än tre olika byråer vid rikstelefon, däribland till telefondirektören. På alla håll uttryckte man sitt beklagande, men förhållandet kunde icke ändras. Nu har emellertid på min anmodan nämnde tjänsteman i riksgäldskontoret vänt sig till telefondirektören för att få dessa uppgifter kontrollerade. Denne förklarade då, att han icke kunde erkänna riktigheten av uppgifterna. Förhölle det sig på detta sätt, berodde det på feldebitering, och i varje fall skulle avgiften nu vara nedsatt. — Emellertid har denna nedsättning i varje fall icke kommit till kamrerarens vid Sofiahemmet kännedom, och detta gör, att enskilda patienter på den senare tiden icke i något fall förskaffat sig den stora förmånen av egen telefon. Det är påtagligt, att detta exempel och många andra av liknande art, som här skulle kunna anföras, mycket väl kunna

förklara vad telegrafverkets chef kallat för en massuggestion, som gör, att allmänheten är missnöjd med telegrafverket och i stor omfattning uppsäger sina kontrakt.

*Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)*

Beträffande vidare statens järnvägar har Kungl. Maj:t godtagit järnvägsstyrelsens beräknade driftöverskott av 37 miljoner kronor med tillägg av 5 miljoner kronor, motsvarande beräknad utgiftsminskning i anledning av ifrågasatt jämkning av dyrtidstilläggen. Det är emellertid att märka, att järnvägsstyrelsen avgivit sitt statförslag före den under december nästlidna år inträffade oerhörda nedgången i trafiken. Under denna månad uppnåddes endast något över 24.000 godstågskilometer mot något över 32.000 under motsvarande månad år 1919. Denna nedgång kan tyvärr nog ej antagas vara endast tillfällig. Järnvägsstyrelsens förutsättning i motiveringen till sitt statförslag, att trafikomfattningen ej blott 1921 utan även 1922 skall vara någorlunda normal, synes ej vara i överensstämmelse med näringslivets nuvarande förhållanden och utsikter. Att öka inkomsterna genom ytterligare taxeeökningar lär vara uteslutet, då detta utan tvivel skulle verka motsatsen. En sänkning av taxorna synes tvärt om med hänsyn till deras i förhållande till prisnivån i övrigt relativt höga läge bliva nödvändig. Den inträffade trafikminskningen har utan tvivel sin grund ej blott i den allmänna depressionen utan även i de höga taxorna. Det var ett stort fel att under krigsåren alltför länge dröja med taxeeökningarna och därigenom utnyttja den goda konjunkturen. Man får nu ej alltför länge bibehålla taxor, som näringsliv och allmänhet ej kunna bära. Såsom ett exempel på taxeeökningen vill jag nämna, att avgiften för en vagnslast spannmål om 10.000 kilogram från Värtan den lilla avvägen till min station Älvsjö nu utgör 74 kr. i stället för 13 kr., som frakten kostade före kriget. Då var avgiften 13 öre per 100 kilogram spannmål, nu har den gått upp till 74 öre per 100 kilogram, sålunda cirka sex gånger så mycket. Därtill kommer en ytterligare avgift för begagnandet av hamnspåret vid Värtan. Sådana förhöjningar hava även verkat — om jag håller mig till förortstrafiken — att såväl vid Älvsjö som andra förorter i riket biltrafik alltmera börjat inkräkta på järnvägstrafiken. Även lider trafiken i hög grad därav, att 8 timmarsdagen föranlett en betydande inskränkning i tiden för öppethållande av godsexpeditionen. Härav uppstår för allmänheten ej blott besvär utan även tidspillan.

I detta sammanhang vill jag även något beröra den hotande ifrågasatta förhöjningen av priset på månadsbiljetter för förortstrafiken. Så föreslås nu, enligt uppgift, av järnvägsstyrelsen en ökning med 337,5 procent i priset för månadsbiljetter per år Älvsjö—Stockholm mot de år 1913 gällande då i och för sig visserligen billiga pris. En sådan förhöjning vore för de flesta trafikanter svåröverkomlig att bära och i hög grad hinderlig för därvarande villasambälles fortsatta utveckling. Jag tillåter mig därför att ur den ömtåliga bostadsfrågans synpunkt uttala mina stora betänkligheter mot den ifrågasatta taxehöjningen.

För att nu återgå till frågan om jämvikt i budgeten är det för detta

Statsverks-
propositionen
n. m.
(Forts.)

ändamåls vinnande, enligt min uppfattning, bland annat nödvändigt att med allvar slå in på den väg, som i statsverkspropositionen är anvisad, nämligen att minska dyrtidstilläggen för vissa av statstjänarne, även på annat sätt än genom den automatiska sänkningen vid fallande prisindex; ehuru självfallet därvid all möjlig hänsyn måste tagas till billighet och rättvisa. Finansministern förmenar visserligen, att det i första hand endast bör tagas under övervägande att jämka grunderna för dyrtidstilläggets beräkning för de statstjänstemän, som ej äro familjeförsörjare. Det använda uttrycket tyder emellertid uppenbart på, att den möjligheten förutsetts att jämka dessa grunder jämväl för övriga statstjänare, d. v. s. familjeförsörjare; och synes mig detta, fränsett det irrationella i uppdelningsgrunden, av statsfinansiella skäl böra tagas under övervägande, även om den allmänna prisnivån och därmed prisindexen komma att, som jag antager, under innevarande och nästa år sjunka vida mer, än finansministern beräknar, såsom även förut uttalats i kammaren under dagens debatt.

Det ligger givetvis utom ramen för detta mitt anförande att komma med närmare förslag i förevarande fråga. Jag vill dock framhålla, att, på grund av frågans invecklade, för den enskilde djupt ingripande beskaffenhet, en sådan jämkning ingalunda kan ske schablonmässigt med jämna procentuella avdrag; och skall jag tillika söka angiva några allmänna synpunkter.

I själva verket intager personalkostnadsfrågan en dominerande plats i statsbudgeten. Härvid inverkar ej mindre det oerhörda antalet statstjänstemän — antalet ordinarie sådana har under kristiden ökat med cirka 1/3 förutom alla kommissionsanställda och den i än högre grad ökade extra personalen — än även på senare tider genomförda löne-regleringar, särskilt vid de affärsdrivande verken, samt de senaste dyrtidstilläggen. Härigenom hava visserligen ej alla, men stora grupper bekommit ej blott full kompensation för dyrtiden utan vida därutöver. Även med den automatiska sänkning, som kan bli en följd av prisindexens sjunkande, synas mig dessa grupper intaga en i förhållande till motsvarande löntagare i det enskilda näringslivet så förmånlig ställning, att den ej kan anses berättigad på grund av statens ställning såsom mönsterarbetsgivare eller statens ekonomi eller andra förhållanden. Dessa höga löneförmåner hava i sin ordning hos vissa privatanställda alstrat missnöje och lönekonflikter, vilka på grund av bristande betalningsförmåga hos de enskilda företagarna ej kunna leda till det eftertraktade målet, närmaste likställighet med statstjänarne. Det synes, som om i en under slutet av förra året av sådan anledning uppkommen lönekonflikt regeringen vid sitt ställningstagande knappast tillräckligt beaktat företagarnes ekonomiska möjligheter och de konsekvenser som ett bifall till förlikningsmannens förslag skulle medfört för riksgäldskontoret och statsfinanserna i sin helhet.

Uppenbart lär vara att, även med hänsyn tagen till den förskjutning av produktionsavkastningen, som under de sista åren ägt rum till

de breda lagrens förmån och för framtiden lärerna bli bestående, det svenska folkets levnadsstandard i stort sett icke blott icke kan bibehållas, än mindre förbättras utan måste vara försämrade under nuvarande produktions- och avsättningsförhållanden. Såväl det internationella varuutbytet som den svenska produktionen hava av kända skäl avsevärt förminskats. Av framstående experter beräknades under medlet av 1920 minskningen i förra avseendet uppgå till 35 å 40 %, och i det senare till 20 å 25 %, varav cirka 15 % tillskrevos verkningarna av 8-timmarslagen. Sedermera har nog produktionen i ej ringa mån ökat, men motverkas gagnet härav av stora avsättningssvårigheter, grundade huvudsakligen på höga produktionskostnader och bristande köpförmåga.

*Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)*

Huru högt jag än uppskattar en god levnadsstandard för folkets alla lager, kan jag sålunda ej annat än finna en nedsättning av vissa dyrtidstillägg påkallad även av andra än statsfinansiella skäl.

Herr vice talman! Liksom hela den övriga världen lida vi här i landet av stora ekonomiska svårigheter, vilka drabba såväl den enskilde som statshushållningen. Må vi söka tillse, att trycket av dessa svårigheter, så länge de vara, bliver i möjligaste mån jämnt och rättvist fördelat; men må vi framför allt se den osminkade sanningen i ansiktet och, även där det måste ske genom självförsakelser, söka undanröja anledningarna till dessa svårigheter.

Herr Sten dahl: Såsom kammaren har sig bekant, har herr finansministern för avsikt att föreslå riksdagen införandet av nya finanstullar, vilka beräknas skola giva ett belopp av cirka 35 miljoner kronor, och av detta belopp avses den största posten skola tagas på höjd kaffetull. Herr finansministern framhåller, att han icke är främmande för tanken att genom efterbeskattnings eller efterförtullnings sörja för, att för den händelse riksdagen skulle gå med på höjd kaffetull, de tullbelopp, som man avsett skulle inflyta i statskassan, också verkligen komma staten till godo och icke stanna i privata tullspekulanterns fickor. Huru man på lämpligaste sätt skulle nå det målet, kunde emellertid herr finansministern icke angiva.

Kungl. Maj:t har nu den 11 dennes utfärdat en förordning om importförbud för kaffe. Läser man emellertid den kungl. förordningen, finner man, att det icke alls är fråga om importförbud, utan endast om förtullningsförbud. Importen är fortfarande tillåten och fri. I landet befintliga lager hava taxerats till cirka ett halvt års behov. Under förutsättning att denna taxering är riktig, torde ungefär hälften av denna kvantitet bestå i förtullade och hälften i oförtullade varor. Målet, som man vill nå genom den kungl. propositionen, är givetvis det, att oförtullade varor, för den händelse högre tull å kaffe skulle beslutas, också skulle träffas av den högre tullen, och det är alldeles tydligt, att det målet har man nått. Man har ifrågasatt eller till och med ställt i utsikt, att det skulle kunna givas licens därhän, att om det ifrågasatta högre tullbeloppet deponerades, skulle licens eller befrielse från förtullningsförbudet kunna meddelas. För min del har jag den uppfattningen, att

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.) det givna löftet icke har någon som helst praktisk betydelse, ty sättes försäljningspriset mycket högt, skulle varan bliva fullkomligt osäljbar på grund av de stora kvantiteter kaffe, som redan finnas i landet och för vilka endast erlagts ett lägre tullbelopp.

Genom den av Kungl. Maj:t vidtagna åtgärden har emellertid en mycket stor osäkerhet och oro uppstått. Man vet icke alls, var man är, och det förekommer tämligen allmänt den uppfattningen, att redan förtullat kaffe icke skulle drabbas av efterförtullning. Skulle den uppfattningen visa sig riktig, skulle följderna bliva den, att innehavare av stora partier, nyligen i tydligt spekulationssyfte förtullat kaffe skulle göra miljonvinster till nackdel för staten. De firmor, som lojalt avhållit sig från tullspekulation, skulle tydligen icke vara konkurrensmässiga, och genom en dylik åtgärd skulle för framtiden framlockas, jag skulle nästan vilja säga framtingas, tullspekulationer i mycket stor skala vid alla möjliga tillfällen, något som enligt min uppfattning skulle vara mycket beklagligt. Frågan är nu, huru man skall kunna åstadkomma och återinföra större säkerhet på detta område. Såvitt jag förstår, kan detta ske, om Kungl. Maj:ts proposition verkligen kommer på riksdagens bord inom de närmaste dagarna, om riksdagen behandlar ärendet med största snabbhet, så snabbt som över huvud är möjligt, samt först och främst genom en förklaring från statsrådsbanken, att Kungl. Maj:t verkligen avser att komma med förslag, gående ut på att, om riksdagen går med på förhöjning av tullen å kaffe, skall också redan förtullad vara, d. v. s. den som träffats av den lägre tullen, träffas av efterförtullning.

Herr R u n e: Herr vice talman! Den allmänna ekonomiska depression, som legat som en mara över allt affärsliv under senare delen av förra året, har föranlett, att man från ansvarigt håll fått höra mycket starka meningar till svenska folket, både till kommunerna och överhuvudtaget till alla, som hava med landets penningväsende att göra, att i största möjliga mån iakttaga sparsamhet och att försöka inskränka behoven. Det är under sådana förhållanden helt naturligt, att intresset varit mycket stort att få se den budget, som nu av regeringen framlagts för riksdagen.

Jag vill till att börja med göra den anmärkningen, att det är rätt egendomligt att man, då förhållandena äro sådana, finner att uti budgeten ifråga alla huvudtitlar, skulle jag tro, utom pensionshuvudtiteln och jordbruksdepartementets huvudtitel, rört sig med större behov, större siffror, större utgifter än i den statsverksproposition och det budgetförslag, som för ungefär ett år sedan framlades till riksdagens prövning. Att här närmare uttala, på vilka punkter besparingar kunna göras, är ju synnerligen svårt, men jag vill i korthet uttala, att jag för min del anser det oundgängligen nödvändigt, att riksdagen iakttager sparsamhet och försöker göra inskränkningar, särskilt ifråga om försvarsutgifterna, och jag vill även uttala en önskan, att det skall vara möjligt att något nedbringa jämväl de nu utgående dyrtidstilläggen. Detta synes mig

så mycket rimligare och naturligare, som det icke är möjligt annat än att kroppsarbetarnes klass kommer att få vidkännas en betydande reduktion i sina löneinkomster, och då är det ju rimligt, att litet var av andra löntagare, de må avlönas av staten, kommuner eller enskilda, också få vidkännas någon minskning. Det är mycket tråkigt att behöva uttala något sådant, men det synes mig absolut nödvändigt och rättvist, att man förfar på sådant sätt.

Efter dessa allmänna reflektioner ifråga om utgifterna vill jag ägna en närmare uppmärksamhet åt några poster bland de beräknade inkomsterna. Redan den förste årade talaren nämnde, att en stor del av de inkomsttitlar, å vilka finansministern beräknat att få erforderliga tillskott, vore för högt beräknade. Talaren nämnde detta en passant, ty han hade så mycket annat att tala om, att han naturligtvis här icke kunde gå in på detaljer. Han angav dock en hel del huvudtitlar, med vilka så vore fallet. Jag ber att litet mera detaljerat få på några punkter visa, hur dessa inkomster äro beräknade, så att var och en skall kunna bedöma, i vad mån det kan vara tänkbart, att dessa inkomster verkligen komma att inflyta under budgetåret.

Jag gör början med tullinkomsterna. Dessa utgjorde under år 1920 bortåt 148 miljoner, säger statskontoret, och så anser statskontoret, att man bör vid beräkningar för år 1922 vara rätt försiktig och föreslår fördenskull, att beloppet måtte upptagas i staten till 110 miljoner kronor. Nu veta vi alla, att under förra året importerades tyvärr en otroligt stor mängd varor, — jag säger tyvärr, därför att prisen då voro ganska höga och därför att vår handelsbalans lidit betydligt av denna stora import. När nu importen blivit så synnerligen stor, när stora varulager ligga hopade och samtidigt konsumtions- och köpförmågan gått ned i betydlig grad och det verkligen icke är blott på grund av uppmaning från kompetent håll, som folket förmås att iakttaga en synnerlig sparsamhet, utan till följd av den verkliga knapphet, som finnes ifråga om penningtillgång och inkomster, så att alla under närmaste år helt visst *tvingas* att iakttaga stor sparsamhet, så frågar jag, om man rimligen kan upptaga tullmedlen till 110 miljoner. Finansministern är ändå mer sangvinisk och anser dessa 110 miljoner icke vara nog, utan finner, att de böra ökas med ytterligare 5 miljoner. För min del tror jag, att de 110 miljoner, som beräknats av statskontoret, redan äro för mycket och att det därför icke varit någon annan anledning för finansministern att här höja inkomstsumman än den hårda nödvändigheten för honom att skaffa täckning för de stora utgifter budgeten innehåller.

Om jag sedan övergår till inkomst- och förmögenhetsskatten, synes det mig, att finansministern på denna punkt visat en ännu märkligare sangvinism. Statskontoret beräknar denna skatt för år 1922 till 212 miljoner kronor i runt tal. Statskontoret har kommit till denna summa och grundat sin beräkning för aktiebolagens vidkommande på skattens belopp för år 1917 och vad angår enskilda personer på dess belopp för år 1918. Kontoret grundar således sin beräkning på den verkliga in-

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

komst, som aktiebolagen åtnjutit år 1916 och enskilda personer år 1917. Nu kan det verkligen ifrågasättas — på denna punkt giver jag finansministern rätt — om man med nämnda utgångspunkt kunnat komma till ett resultat, som är så tillförlitligt, som man under nu rådande osäkra förhållanden annorledes kunnat komma till. Finansministern har ansett det rimligt, och det menar också jag för min del, att man genom att lägga den sista kända, taxerade inkomsten till grund för sin uppskattning kan komma till ett bättre resultat. Han har således utgått från taxeringen år 1920, som är grundad på den verkliga inkomsten under år 1919, och så har han räknat med samma procenttal på grundbeloppet, nämligen 175 procent, som det är meningen att räkna med för år 1922. Beräknade på 1919 års inkomst, som taxerades år 1920, skulle inkomst- och förmögenhetsskatten av aktiebolag och enskilda samt B-skatten för aktiebolag m. fl. år 1922 sålunda uppgå till i runt tal 351 miljoner kronor. Sedan har finansministern ansett, att från den skattesumma, som på nämnda sätt beräknats skola inflyta, från enskilda personer, skulle avdragas 15 procent. Jag vill då fråga, om det kan vara rimligt att antaga, att under detta år, 1921, de enskilda personernas inkomst- och förmögenhetsskatt kan inflyta med lika stort belopp som det, vilket inflöt år 1920, och som var grundat på 1919 års inkomster, bara med skillnad av detta avdrag å 15 procent. Först och främst vill jag påpeka, och det veta vi litet var, hurusom förmögenheterna genom det fallande värdet sjunkit i så hög grad, att redan med hänsyn till den förmögenhetsandel, vår beräknas inkomst- och förmögenhetsskatt, skatteminskningen torde bliva betydande. Vidare vill jag erinra, att av dessa inkomster belöper nog största delen på affärsföretag, som icke hava aktiebolags form, och det veta vi litet var, både affärsmän och industrimän, att man får vara beredd på att genom det allmänna prisfall å ineliggande material och lager, som redan ägt rum och antagligen kommer att fortsätta i år, säkerligen många affärsföretag detta år skola lida förluster eller erhålla ingen eller ringa vinst. Jag tror således, att om man för enskilda räknar med en minskning i skattens belopp av endast 15 procent vid jämförelse mellan 1919 och 1921, detta kommer att visa sig ytterst riskabelt för budgeten. Jag vill såsom min mening uttala, att det lägsta avdrag, som bör göras för att man skall vara någorlunda på den säkra sidan, är ett avdrag av 30 procent på den beräknade inkomst- och förmögenhetsskatten från enskilda, d. v. s. när den här upptages till 183 miljoner för år 1920, tror jag att man måste minska detta belopp med 54 miljoner kronor för att få en riktig beräkning för 1922. — Liknande är naturligtvis förhållandet i stort sett med aktiebolagens inkomster. Det är min tro, att om aktiebolagen år 1919 hade en beskattningsbar inkomst, varför år 1920 inkomst- och förmögenhetsskatten uppgick till 155 miljoner, innevarande år icke kommer att, såsom finansministern beräknat, lämna dessa bolag så höga inkomster, att man vid beräkningen för år 1922 skulle hava att reducera de influtna skattebeloppen med endast 40 procent. Detta tror jag är mycket för sangviniskt. Jag tror, att den

minsta reduktion, som måste göras, är med 50 procent, och då får man avdraga en summa av något mer än 77 miljoner. — Liknande är också förhållande med den B-skatt, som aktiebolag m. fl. skola betala. Denna skatt utgår av de summor, som aktiebolagen fondera, och min tro är, att aktiebolagen icke kunna under år 1921 göra så stora vinster, att de kunna fondera avsevärda summor.

*Statsverks-
propositionen m. m*
(Forts.)

Om jag på nämnda sätt reducerar de beräknade beloppen — och då är det min uppfattning att jag räknat rundligt och sträckt mig till den yttersta gräns av sangvinism, som möjligen kan tillåtas — då kommer jag till det resultatet, att vi kunna beräkna inkomst- och förmögenhetsskatten för år 1922 till något över 212 miljoner kronor, ungefär den summa, eller på några hundratusen kronor när precis den summa, som statskontoret kommit till med ett annat beräkningsätt och med en annan utgångspunkt. Min uppfattning är således att tyvärr finansministern här räknat miste, och att på denna punkt det med hans budgetsiffra skall uppstå ett deficit på minst 30 miljoner kronor.

Jag vill sedan övergå till beräkningen av inkomsterna från statens järnvägar. Det har redan förut här varit på tal, att dessa beräkningar icke skulle komma att hålla, och jag ber att även på denna punkt litet närmare få belysa saken och säga, varför jag är av samma uppfattning som den ärade talare, vilken nyss yttrade sig i detta ämne. Järnvägsstyrelsen har beräknat, att statens järnvägar skulle under år 1922 lämna statsverket 37 miljoner kronor och järnvägsstyrelsen säger, att detta belopp motsvarar årsräntan å statens järnvägars andel av statsskulden vid 1921 års slut. Jag tycker för min del, att det är mycket glädjande att se, att järnvägsstyrelsen nu verkligen börjat tänka på att det icke är annat än rimligt, att järnvägarnas inkomster skola förränta det kapital, som är nedlagt å desamma. Jag tycker bara det är beklagligt, att järnvägsstyrelsen icke förr kommit att tänka på detta, och ännu mer att järnvägsstyrelsen icke förr gjort det, än trafikinkomsterna visat en så betydande nedgång, och vid en tidpunkt, då jag tror det skall visa sig omöjligt för järnvägsstyrelsen att gå iland med det åtagande, som den nu gjort. Jag ber således här att få nämna några siffror. Enligt officiella uppgifter ha statens järnvägar, å vilka under de sista tio åren nedlagts ett kapital, som i runt tal kan beräknas till 700 miljoner kronor, under samma tid visat följande levererade behållningar av trafikinkomster: år 1910 13 miljoner, år 1911 likaledes 13 miljoner, år 1912 20 miljoner, år 1913 21 miljoner, år 1914 22 miljoner, år 1915 25 miljoner, år 1916 15 miljoner och år 1917 10 miljoner. Åren 1918 och 1919 hava statens järnvägar, såsom vi nog alla minnas, enär vi fått det på våra debetsedlar, gått med direkt förlust. 1918 uppgick denna till mer än 60 miljoner kronor och 1919 var förlusten omkring 11 miljoner kronor. Nu säges det, att statens järnvägar år 1922 kunna beräknas lämna en nettoinkomst av 37 miljoner kronor. Det är visserligen sant, att under de första nio månaderna av innevarande år nettobehållningen varit rätt stor, men den har gått ned så, att resultatet för november månad visade

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

till och med ett underskott av 3,800,000 kronor, och detta beror helt naturligt på den nedgång framför allt i godstrafiken, som statens järnvägar liksom andra järnvägar fått vidkännas och som under den närmaste framtiden nog icke kommer att minskas, utan tyvärr, tror jag, allt mer ökas. Hur det då är möjligt för statens järnvägar att under år 1922 beräkna sina inkomster till 37 miljoner kronor, det är för mig en fullständig gåta, ehuru jag gärna medger, att det vore önskligt, om denna förhoppning kunde gå i fullbord. Finansministern har emellertid funnit att det nu kan bli fråga om en minskning i utgifter för dyrtidstillägg för statens järnvägar av 5 miljoner kronor, och finner det med hänsyn därtill lämpligt att öka det överskott, som järnvägsstyrelsen beräknar till 37 miljoner kronor, med ytterligare 5 miljoner kronor och kommer då till en inkomstsumma av 42 miljoner kronor. Men det synes mig rimligt, att finansministern, med tanke på dessa inkomster, icke blott borde tänka på att för år 1922 räkna på en minskning i utgifter av 5 miljoner, utan också ha sin uppmärksamhet riktad på den hotande minskningen i inkomster, som nog blir mycket större än 5 miljoner.

Medan jag är inne på kapitlet om statens järnvägar, kan jag icke underlåta att något beröra förhållandet med dessa järnvägars inkomster och frakter, jämförda med inkomster och frakter vid de enskilda järnvägarna. Då det anmärkts på att statens järnvägar åren 1918 och 1919 gått med ren förlust som de skattdragande fått ersätta med över 70 miljoner kronor, har man anmärkt, att statens järnvägsdrift icke lämpade sig till jämförelse med de enskilda järnvägarnas. Det har under sista tiden t. o. m. från ansvarigt håll betonats, att statens järnvägar icke kunna betraktas såsom affärsföretag; statens järnvägar hade en större betydelse för landet och kunde därför icke mätas med samma mått som andra affärsföretag. Jag har icke betvivlat och vill icke bestrida, att det kan ligga mycken sanning i ett sådant resonemang, men jag ber att få visa, att i alla fall någon synnerligt stor rättvisa gent emot de skattdragande och gent emot de olika bygderna icke vinnes genom att använda denna princip vid skötseln av statens järnvägar. Det vore, såvitt jag kan förstå, sant detta påstående, om det vore så, att järnvägarna igenomlöpte de flesta av Sveriges landsändar. Då hade var och en i sin mån direkt nytta av statens järnvägar, och då kunde kanske utan att man kunde tala om orättvisa lägre frakttaxor tillämpas vid statens järnvägar, under det att de enskilda järnvägarna tillämpade högre taxor. Men mina herrar, det finns stora delar av landet, där inga statens järnvägar löpa fram, och det är såsom målsman för en sådan landsdel, som jag ber att få fästa herrarnas uppmärksamhet på denna viktiga omständighet. Jag är representant för Kalmar län, vilket län ju icke är bland de minsta men icke heller de största länen, och i hela detta län finnes icke någon statsjärnväg. Vi ha fått bygga våra järnvägar själva. Liksom i åtskilliga andra län inom Sveriges land hava kommuner, enskilda, bolag och industrier fått satsa betydande kapital för att få järnvägarna till stånd, och vi hava fått driva våra järnvägar själva och hava naturligtvis

måst tillse, att driftkostnaderna blivit betäckta genom inkomsterna. För att åstadkomma detta och förränta kapitalet var det, när kolprisen stego och arbetslönerna ökades, för de enskilda järnvägarna nödvändigt att betydligt höja taxorna. Vi veta dock, att taxeförhöjningar äro ett tveeggat svärd och något, som inverkar synnerligen ofördelaktigt på handel, industri och näringar. Herrarna kunna vara övertygade om att överallt i Sveriges land, där handel och industri voro beroende av enskilda järnvägar, det var med gråt och tandagnisslan som man mottog besluten om taxeförhöjningar, så höga som de enskilda järnvägarna måste vidtaga redan åren 1916 och 1917. Men statsjärnvägarna behöfve icke göra på samma sätt. De tillämpade då icke högre frakter. Men deras frakttaxor höjdes, såsom en talare påpekat, senare, sedan man på två år gjort en förlust av över 70 miljoner kronor. Huru ställer sig denna sak för sådana orter, om vilka jag nu talat, med järnvägar liknande dem i den ort jag representerar? För dem har det gällt att först skaffa järnvägarna och sedan trafikera dem och därvid använda så höga taxor, att driften kunnat bära sig, och sålunda högre taxor än vid statens järnvägar. Folket på sådana orter har fått lida av detta. Var och en har fått lida av ökningen i pris på olika produkter genom de höjda fraktsatserna för varor, som varit nödvändiga för befolkningens behov. Vår handel och vår industri har lidit därav. Vad sedan? Jo, mina herrar, sedan vi lidit därav och sedan mot vår handel och industri en hård konkurrens bedrivits av industri, som varit i den lyckliga belägenheten att vara förlagd å orter med statsjärnvägar, sedan få vi betala i form av skatt bidrag till statens järnvägar på det man i dessa andra orter skall fortfarande få njuta förmånen av billiga frakter och därigenom få bättre möjligheter att konkurrera med vår handel och vår industri. Herrarna förstå, att när det blir fråga om höga eller låga frakter vid statens järnvägar och vid avgörande från landets synpunkt om man har rätt att betrakta statsjärnvägarna såsom affärsföretag eller icke, så är detta en sak, som på det intimaste berör frågan att göra rättvisa olika orter emellan, och man frågar sig då, huruvida det är rättvist, att somliga orter skola gynnas med ekonomiska fördelar, icke blott så, att de ha fördelen av en stor järnväg invid sin port, utan även så, att vid denna järnväg ha kunnat tillämpas billigare taxor. Nu är det naturligtvis sant, att ifråga om järnvägstaxorna höjningar äro ett tveeggat svärd, såsom också nyss anfördes här. Uppenbart är, att man icke bör höja taxorna så, att driften går ned allt för mycket. Men jag vill betona, att den fraktpolitik, som föres av statens järnvägar, den skall föras i rättvisans intresse, och den bör icke alltför mycket skilja sig från den politik, som måste föras vid de enskilda järnvägarna, för att icke orättvisan mot de orter, där inga statsjärnvägar gå fram, skall bliva alltför skriande.

Av vad jag nu sagt torde framgå, att jag önskar all möjlig lycka åt det bud, som finansministern låtit utgå till järnvägsstyrelsen, att han förutsätter, att järnvägsstyrelsen skall tillse, att inkomsterna år 1922 må

*Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)*

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

uppgå till beräknade 42 miljoner kronor. Men när jag tänker på möjligheten att ställa sig detta bud till efterrättelse, måste jag säga, att jag tvivlar i ytterligt hög grad på, att inkomstsiffran på denna punkt kommer att hålla.

När jag på detta sätt granskar budgeten — jag vill, för att icke alltför mycket upptaga tiden, icke gå in på detaljer ifråga om flera inkomsttitlar — men när jag granskat densamma i de punkter jag tillåtit mig beröra, har jag fått den uppfattningen, att det är nästan otänkbart att få de beräknade inkomsterna att i verkligheten inflyta. Jag förstår väl, att man kan resonera så, att de sista budgetförslagen vi uppgjort här i riksdagen varit uppgjorda så, att det varje år visat sig betydande överskott, och att det därför icke är farligt att även nu använda litet sangvinism uti beräkningarna, ty dessa beräkningar komma nog ändå att till slut visa sig hållbara. Det bör då emellertid uppmärksammas, att det är en väsentlig skillnad mellan att göra upp en inkomstberäkning under uppåtgående konjunktur och under en nedgående. Det är ganska naturligt, att verkligheten överträffar beräkningarna, då inkomsterna under en sådan konjunktur inflyta allt rundligare. Men lika säkert är, att under en konjunktur, som är i så starkt nedgående som den nuvarande, ett sådant tillvägagångssätt straffar sig självt.

Jag tillåter mig såsom slutresultat av vad jag anfört rikta till statsutskottet en allvarlig uppmaning att göra vad utskottet förmår för att nedbringa utgifterna så mycket som möjligt, och då helt naturligt mest försvarsutgifterna. På sistnämnda punkt tror jag vi böra spara så mycket som möjligt, men även på andra huvudtitlar, som ingå i budgetförslaget. Det är alldeles säkert, att det behöves, och att man icke bör räkna som så, att uti inkomstberäkningarna anvisats nödiga medel och att vi därför äro i tillfälle att antaga budgetförslaget sådant det är. För att få budgeten att gå ihop är det av högsta nöden att göra besparingar. Jag kan säga, att detta är så mycket nödvändigare, som vi stå inför nedgående konjunktur, mänskligt att döma icke blott under detta år, utan även under det följande. Då kommer det helt visst att bli oss dubbelt svårare att fylla de hål i budgeten som uppstått genom att man på sätt som skett använder allt för höga inkomstberäkningar.

Herr Winberg: Herr talman! Man tyckes för närvarande vara överens om en sak, och det är, att vi nu mera än någonsin befinna oss inför särskilt exceptionella förhållanden, detta i synnerhet i vad rör det ekonomiska livet. När det sedan är fråga om att ställa diagnosen och föreskriva läkemedel för den sjukdom, vari det nuvarande privatkapitalistiska samhället befinner sig, blir det svårare. Då finner man, att nästan envar företer den bekanta bilden av doktor Hjälplös, d. v. s. om man icke vill föreskriva en åtgärd, som visserligen skulle göra den sjuka i morgon sjufalt värre, men *icke* ens i dag hjälpte patienten på sina ben. Det har också redan vid det första sammanträdet i år i denna kammare talats om det produktiva arbetets betydelse. Det

förefaller mig emellertid, som om man, när det gäller att gå från teori till praktik, fortfarande ämnar låta det gå efter gammal schablon. I varje fall torde det vara ofrånkomligt, att det enda sätt, på vilket mänskligheten kan reparera de ofantliga skador och sår, som krigs- och kris-tiden rivit, det är att i det längsta och i största möjliga utsträckning vidmakthålla det produktiva arbetet inom landet.

Det är också ur den synpunkten man måste bedöma icke blott förhållandet på det rent *ekonomiska* området, utan även vår utrikespolitik under senare tider. Vi hava fått alldeles särskilda bevis för, att den är av ingripande betydelse för vårt ekonomiska liv, och jag har den bestämda uppfattningen, att den utrikespolitik, som förts under de senare åren, särskilt i vissa avseenden varit synnerligen ödesdiger, och att det därför är på tiden att undersöka, huruvida vi hava råd att fortsätta densamma, med öppna ögon för vad detta betyder. Därför vill jag här anknyta några erinringar till tredje huvudtiteln, d. v. s. den, som rör utgifterna för utrikesdepartementet. Jag gör det av två skäl. Dels emedan tredje huvudtiteln upptager förslag om en rätt omfattande *utvidgning av vår utrikesrepresentation*. Jag vill nu icke i detalj ingå i granskning därav. Men såsom ett allmänt omdöme vill jag hava sagt, att det kan ifrågasättas, om den nuvarande tiden är lämplig att på detta område företaga en så pass omfattande utökning, som här är ifrågasatt; detta så mycket mera som denna utökning skall ske *efter de gamla linjerna*. Man trodde ju, att man skulle få in en ny anda i utrikespolitiken, eller att man åtminstone skulle få bort någon del av de diplomatiska hemligheterna och den diplomatiska sekretessen. Men det har, för att använda ett uttryck av herr Trygger, visat sig vara endast en bubbla, som brast utan att lämna något efter sig.

Anledningen, varför jag här anknutit dessa reflexioner i fråga om tredje huvudtiteln är som sagt, att man vid denna huvudtitel ansett en utökning av vår utrikesrepresentation nödvändig. Sålunda anser man, att ett särskilt sändebud i Genève numera är ofrånkomligt på grund av vår anslutning till nationernas förbund, oaktat vi på fem à sex mils avstånd från Genève hava ett sändebud hos den schweiziska republiken. Jag skall icke vidare ingå härpå, ty över huvud fäster jag icke synnerlig vikt vid vår offentliga diplomati, utan anser i stället att det vore bäst, om den i största möjliga utsträckning kunde avvecklas. Jag betraktar saken blott ur utgifts- och jämförelsesynpunkt, med avseende på vad jag här egentligen skulle vilja påpeka, och det är vår politik gent emot Ryssland. Det kan icke hjälpas: det är kanske ett obehagligt kapitel för många, men också ett kapitel som är så ingripande på det ekonomiska livet, att vi icke hava råd att sluta ögonen till för konsekvenserna av våra åtgärder på detta område. Man behöver icke vara någon bolsjevik för att förstå detta. Även i ganska långt åt höger avancerade tidningsorgan har man börjat fundera på vad denna politik betyder. Under tredje huvudtiteln förekomma här

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

bland annat vissa uttalanden rörande representationen i Ryssland och de baltiska staterna. Det omtalas där, att vi haft representation i Ryssland, att den nominellt kvarstår, men så vitt jag vet utövas densamma numera från Stockholm. Jag skall icke inlåta mig på, huruvida det är av avgörande betydelse, om vi hava någon *diplomatisk* representation i Ryssland eller icke. Det är för mig av mera underordnad betydelse, men det förefaller mig egendomligt, att man föreslår representation i en mängd små nytillkomna stater, men icke på allvar är betänkt på att återupprätta representationen i Ryssland och förlägga denna representation där den bör vara förlagd: i Ryssland och icke i Sverige.

Men det är en annan sak jag skulle vilja påpeka, som direkt rör de ekonomiska förhållandena. Som bekant har man under senare tiden försökt inleda ekonomiska förbindelser med Ryssland. Man har då kommit överens om att skapa en handelsdelegation och å omse sidor enat sig om huvudgrunderna för densamma. Men ännu den dag i dag är har detta icke lett till något praktiskt resultat. Och vad kan anledningen härtill vara? Jag vet icke, om jag är riktigt underrättad, men det har sagts mig, att det beror på en klausul om *persona grata* och *persona ingrata*, som är intagen i förslaget om denna handelsförbindelse. Det vill förefalla, som om man från svensk sida medvetet saboterat möjligheten att komma till praktiskt resultat i detta avseende, ty om jag icke är oriktigt underrättad har det tillgått så, att det från Ryssland föreslagits än den ena än den andra personen till ordförande i denna handelsdelegation, men varje förslag har från Sveriges sida mötts med den invändningen, att personen i fråga icke vore en *persona grata* här i landet. Fortsätter man denna taktik från svensk sida, kommer det hela att alldeles rinna ut i sanden. Och antingen har man då skött saken på ett så otillfredsställande sätt från Sveriges sida, att det hela icke kunnat resultera i någonting, eller också var kanske meningen från början, att det icke skulle bli något av det. Nu har den tid kommit, då även stormakterna stå på språng att vinna ekonomisk förbindelse med Ryssland, under det Sverige i detta avseendet är fullständigt distanserat. Men om Sverige tidigare, då Ryssland satte värde på ekonomiska förbindelser med oss, förskaffat sig marknad i Ryssland för sina industrialster, hade vi fått kunna behålla denna marknad. Under det andra länder, som legat i öppet krig med Ryssland, redan innan förhållandena hunnit fullt ordnas, äro i gång med omfattande varuutbyte, visar det sig vara fullkomligt omöjligt för Sverige att i det avseendet åstadkomma något.

Man invänder kanske, att det icke betyder så mycket, om man upptager handelsförbindelserna med Ryssland, därför att Ryssland icke har några medel att köpa för. Det har emellertid visat sig, att även om man håller på penningen såsom transformator för förmedling och utbyte, så finnes åtskilligt att prestera från ryskt håll. Och för övrigt är ju Ryssland de stora naturtillgångarnas, de stora råvarumäng-

dernas land, och genom utbyte av råvaror mot industrialster är det som handelsutbytet skulle kunna komma i gång och Ryssland skulle för oss hava stor betydelse. Det må vara de personers ensak, som i första hand företräda *den kapitalistiska samhällsordningen* i vårt land, om de mena sig hava råd att avstå från att komma i ekonomisk förbindelse med ett land, som representerar *en annan samhällsordning*, men man har icke rätt att fordra, att *Sveriges arbetare* skola vara pliktiga att bära de tunga bördor, som bliva en följd av en sådan politik. Och det är min bestämda mening, att när det förr eller senare kommer att klart uppgå för Sveriges arbetsklass vad vår utrikespolitik i detta avseende kommit att betyda för oss och för vår framtida utveckling, den kommer att ställa dem till ansvar, som hava inaugurerat och fullföljt denna politik. Det ansvaret kommer, såvitt jag förstår, icke att bliva litet.

*Statsverks-
propositionen m. m.*
(Forts.)

Nu förstår jag emellertid, att man icke gärna kan helt isolera vårt lands utrikespolitik såsom någonting fullt självständigt. Vi måste, svarar man mig, taga hänsyn till att Sverige nu är medlem av nationernas förbund, och att vi sålunda måste räkna med de intressen och den politik, som förbundet såsom sådant representerar. Denna invändning har givetvis icke kunnat gälla, förrän vi blevo medlemmar av nationernas förbund, och det skulle därför vara av stor betydelse att någon gång kunna få bestämt besked, huruvida den politik i fråga om ekonomiska förbindelser med Ryssland, som förts här i landet, är något, som den svenska utrikesledningen *av egen drift* har börjat och fullföljt, eller om den tillkommit *på grund av påtryckning utifrån*. Man har förnekat detta senare vid åtskilliga tillfällen, men följden blir då endast, att ansvaret faller *så mycket tyngre* på dem, som äro de skyldiga. Detta kan nu vara av intresse att komma ihåg, när man från alla håll erkänner, att vi stå inför fullständig ekonomisk depression. Det finnes ingen möjlighet för oss att finna avsättning för våra alster. Den ena arbetsplatsen efter den andra stänges, och det ena tusentalet arbetare efter det andra köres ut. Man står för övrigt maktlös och kan ingenting göra. Då har Sveriges folk rätt att fråga: hade det icke för oss i detta ögonblick funnits betydligt större möjlighet än nu att hålla vårt ekonomiska liv uppe, om Sveriges utrikespolitik i detta avseende hade skötts med mera klokhet? På den frågan anser jag det vara ofrånkomligt, att den svenska utrikespolitiska ledningen — vem det än är, som för ögonblicket representerar den — får giva ett klart och tydligt svar.

Jag sade förut, att vi kanske numera i fråga om vår utrikespolitik icke i allo äro så självständiga, som vi kunde önska, och jag nämnde också, att vi numera äro medlemmar i nationernas förbund. Jag kan därför icke underlåta att också med några ord beröra den frågan. Jag skall naturligtvis icke alls upprepa vad jag vid föregående års riksdag i detta avseende hade tillfälle att anföra som skäl, varför Sverige *icke* borde ansluta sig till "nationernas förbund". Men efter

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

som den talare, som här i dag först hade ordet, också var inne på den frågan, kan det även vara skäl för mig att helt kort beröra den, och detta så mycket mer som det enligt mitt förmenande bedrivits en ofantlig humbug, då det gällt frågan: vad nationernas förbund egentligen företräder, vilken politik det representerar, och vilka krafter som därinom äro dominerande. I detta avseende har mänskligheten, så vitt jag kan förstå, allt fortfarande förts bakom ljuset. Vid förra årets remissdebatt framhöll den dåvarande statsministern, att nationernas förbund hade tillkommit för att bli en hjälp och ett stöd för den förpinade och nedtryckta mänskligheten. Det är mycket vackra ord det där. Det är bara skada, att de i verkligheten kommit att innefatta så liten realitet. Jag behöver icke här peka på vilken slags politik som nationernas förbund under den gångna tiden visat sig representera, ty det har i eminent grad gått i uppfyllelse vad jag sade redan förra året, då vi behandlade denna sak. Det har visat sig vara en de segrande makternas institution, till värn och trygghet för genomförandet av den våldsfred, som dessa stater dikterat. När det någon gång har varit fråga om att vidtaga positiva åtgärder för att förverkliga de vackra ideal, som denna institution satte som sitt mål, har man i regel aldrig kommit till något verkligt resultat. Om vi till att börja med titta på de rena orimligheter, som ha åstadkommits, då det var fråga om att statligt reglera förhållandena efter kriget, finna vi, huru fullkomligt hjälplöst man där verkligen gått till väga, när det gällt att anlägga några slags praktiska synpunkter på saker och ting. Man har åstadkommit en stat vid namn Österrike, som för närvarande räknar ett invånarantal mellan 6 à 7 miljoner. Utav dessa 6 à 7 miljoner bo icke mindre än $\frac{2}{3}$ i fyra av de större städerna, och den övriga tredjedelen bor på landsbygden. Man förstår, hur omöjligt det nu och för framtiden skall vara för en sådan stat att över huvud taget klara livsmedelsfrågan och vad därmed sammanhänger. Därför hade det varit den naturligaste sak i världen, att det nya Österrike fått ansluta sig till sina nationsfränder i Tyskland för att bli en stat av sådan omfattning, att den över huvud taget kunde lösa de stora problemen. Något sådant var icke möjligt, emedan det skulle hava varit en fara för nationernas förbund, eller för den franska och engelska kapitalismen. Tyskland och tyska folket skulle då hava blivit för starkt. Man förstår, vilka omöjliga principer man anlägger på sådana saker, och hur omöjligt det är för en institution, som handlar efter sådana principer, att lösa de stora invecklade problem, vilka uppstå i och med avvecklingen av krigstidsförhållandena. Man behöver icke vidare om-tala, till vilket ekonomiskt armod man dömt icke bara Tysklands och Österrikes folk, utan alla de folk, som stodo på deras sida. Detta kan jag säga därför, att jag aldrig varit någon beundrare av tysk militarism eller tysk politik. Men det är en sak för sig. När man ser, hur ett helt folk under generationer dömes till ekonomiskt slaveri, därför att en part i kriget ansett sig kunna diktera vad som helst, måste

man fråga sig: kan den institution, som företräder sådana principer och bygger på sådana grundvalar, egentligen bliva till någon nytta för mänskligheten? Jag behöver icke påpeka sådana rena dumheter som att man till en början på allvar diskuterade, huruvida inom Tyskland över huvud taget skulle få finnas dieselmotorer, därför att dessa kunde användas i undervattensbåtar. Man förstår, hur fullkomligt borta från all verklighet man är, när det till allvarlig behandling kan upp- taga sådana spörsmål.

Jag skulle också vilja säga några ord angående det allmänna intryck, som man på vissa håll fått rörande förhandlingarna vid folkförbundets senaste möte i Genève. Det är i vissa avseenden så belysande, att det kanhända kan vara nödvändigt att påpeka det för att i någon mån rehabilitera herr Trygger för den "omvändelse", som man ansett, att han har undergått på senare tid. Jag tror icke, att herr Trygger behövt göra någon omvändelse för att kunna med hela sin själ fullt ut acceptera och ansluta sig till nationernas förbund.

När de svenska delegerade nere i Genève kommo hem, passade man som vanligt på att intervju dem. Man frågade bland annat fru Bugge-Wicksell, huru hon tyckte om förhandlingarna. Det mest betecknande är fru Wicksells uttalande, emedan hon i detta, fullt omedvetet, gav en så dräpande ironisk kritik över det hela, att det därför kan vara tillräckligt att anföra hennes uttalande. Hon sade nämligen: "Det var förundransvärt, huru kort tid det dröjde, innan vi voro fullt inne i de parlamentariska vanorna." Jag behöver icke säga något mer, då man vet, att nutidens parlamentarism innebär att prata så mycket som möjligt för att behöva handla så litet som möjligt. Ehuru detta betecknande uttalande från fru Bugge-Wicksell är *omedvetet* ironiskt, så är det därför icke mindre dräpande.

Herr Branting var naturligtvis också förtjust, ty man hade kommit till "positiva resultat", och han pekade särskilt på avrustningsfrågan. Den är verkligen ganska belysande. Nu gå visserligen genom tidningspressen två olika versioner om vad som åstadkommit i den saken, den ena lyder, att man till sist kom överens om att uttala det *önskemålet*, att rustningarna för den närmaste tiden icke skulle överskrida den nuvarande gränsen. Den andra versionen, som vi hörde herr Trygger använda i dag, går ut på det önskemålet, att de nuvarande rustningarna i någon mån skulle sänkas. Nu vet jag icke säkert, vilken av dessa uppgifter som är den riktiga, och det betyder så litet, ty i verkligheten skilja de sig icke från varandra. Låt oss utgå ifrån nationernas förbunds huvuduppgift att avskaffa krig, skapa fred och förståelse mellan nationerna och åstadkomma obligatorisk skiljedom vid avgörandet av internationella tvistefrågor och sedan övergå till det resultat, som man kommer till, när man strax efter detta ohyggliga världskrig med alla dess fador i hemskt minne för första gången samlas där nere i Genève för att intaga en grundläggande ståndpunkt till vissa problem och framför allt till den egentligen mest brännande

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

Statsverks-
propositionen
n. n.
(Forts.)

punkten i hela nationernas förbunds program, nämligen avrustningsfrågan! Vad blir resultatet? Jo, först inskränker man sig till en *önskan*, och sedan kan denna önskan icke ens sträckas längre, än att den nuvarande rustningsbördan icke skall ökas. Man måste säga sig, att det är en blygsamhet, som går över alla gränser, när man anser, att förbundets anda och arbetssätt nu verkligen står i proportion till vad en hel del av mänskligheten hade väntat sig av denna institution. Euru man begränsade sina fordringar på detta sätt, visade det sig likväl, att man icke kunde ena sig i frågan. Det är just betecknande, att den som fredsvän ansedde och omtalade gamle franska politikern Bourgeois, vilken, för att ironien skall vara fullständig, för kort tid sedan erhöll Nobels fredspris, för sin del förklarade, att för Frankrikes vidkommande befann man sig där i så alldeles särskilda omständigheter, att man icke fick räkna med, att Frankrike skulle kunna tillmötesgå den blygsamma önskan, som delegerade i Genève uttalat angående avrustningsproblemet. Där ser man också fullständigt, huru alla de förhoppningar, som man möjligen ställt på denna institution, gå upp i rök, och det är rätt intressant, att jag som vidare belägg för denna min uppfattning kan hänvisa till ett om nationernas förbunds tillkomst och utveckling så varmt kännande pressorgan som förra regeringsorganet Socialdemokraten. Dess korrespondent i Genève hade vid ett tillfälle skickat hem referat. Han hade antagligen skrivit ned det i ett ögonblick av betryckt sinnesstämning inför det fullständiga fiaskot av förhandlingarna, och han kunde icke låta sin varma känsla för nationernas förbund fullt undertrycka tanken på de förhoppningar, som man från början hade ställt på denna institution. Han tog som utgångspunkt en historia från sitt hem. Han hade nämligen lovat sin gosse att ge honom en automobil. Vid ett tillfälle köpte han en leksaksbil och gav den åt sin gosse. När denne fick se den, ropade han: "är detta en bil?" Det förorsakade gossen en djup misräkning och föranledde korrespondenten att i fortsättningen säga: "Om man skulle kunna tänka sig möjligheten, att de hundratusentals i världskriget stupade skulle återvända till livet och bevista förhandlingarna i Genève, så skulle de säkerligen i djupt missmod utropa: *är detta nationernas förbund?*" Man behöver icke en mera dräpande kritik än denna, som kommer från en av de mest varma anhängarna av denna institution. Jag tror, att vi icke längre behöva uppehålla oss vid denna sak. Jag anser, att det måste vara en av mänsklighetens första uppgifter att göra klart för sig själv den desillusion, som man här har fått uppleva och vilken insågs av de mera klarsynta. Man envisades även från s. k. demokratiskt håll och sökte göra gällande, att nationernas förbund var en institution, som skulle rädda mänskligheten icke bara från krigets förbannelse i fortsättningen, utan även tror jag man gjorde gällande, från kapitalismens vidare utveckling och herravälde.

Ja, det har talats något om herr Tryggers "omvändelse", och därför måste jag även därom säga några ord som ett belägg på hurudana

förhållandena i verkligheten äro. Min uppfattning är, som jag sagt förut, att herr Trygger utan någon som helst "omvändelse" kunnat intaga den ställning till nationernas förbund, som han nu intager. Högern var mera känslig rörande centralmakternas behandling från nationernas förbunds och dess maktens sida, och därför var det litet svårt för högern att i början intaga ståndpunkt till nationernas förbund. Man förstår, att man icke ögonblickligen kunde kväva den där obehagliga känslan, som måste uppstå hos varje beundrare av centralmakternas politik, när man såg, huru de blivit behandlade. Men högern är alltid realitetsmänniskor, och herr Trygger icke minst. Med realitetsmänniskor menar jag sådana, som, när det kommer till kritan, icke låta känslorna tala, utan fråga sig: "vad är av betydelse för den politik och de samhällsintressen, som jag företräder? Kommer nationernas förbund att bli, som det i början gjordes gällande, en så att säga demokratisk institution, vilken har till uppgift att grusa vissa gamla samhällspelare och grundfästen, eller blir det icke snarare själva det gamla samhällets hörnspelare, som man måste lita till under nuvarande oroliga tider? Herr Trygger har vid närmare studium av spörsmålet kommit till den uppfattningen, att för den politik han företräder finnes icke något starkare fäste än nationernas förbund, och därför kunde han utan att undergå någon politisk "omvändelse" fullt och helt ansluta sig till dess politik. Det är nätt upp det bästa beviset för vad nationernas förbund innebär. Men om någon ytterligare är tveksam, tillåter jag mig anföra ännu ett bevis. Det fanns vid ett tillfälle infört i den tidning, som jag förut citerat, nämligen förra regeringsorganet Socialdemokraten ett referat från Genève, som hade till rubrik: "Herr Trygger talar i Genève och blir applåderad". Vad hade då herr Trygger sagt, när han blev applåderad? Jag skall endast återgiva korrespondentens sammanfattning i slutet. Han framhåller där, att han såsom svensk kände sig synnerligen betryckt över att det just skulle vara en svensk, som framförde så pass reaktionära synpunkter i Genève som herr Trygger. Han fortsätter, att till och med i det reaktionära Frankrike skulle en fransk politiker, om han i Genève yttrat vad herr Trygger nu sagt, för framtiden vara en politiskt död man. Trots detta — eller kanske just därför att herr Trygger i så ohöjd form kunde representera de konservativa, de reaktionära, fick han applåder i folkförsamlingen i Genève. Detta bevisar bättre än något annat, att herr Trygger träffade de rätta hjärtesträngarna hos publiken. Han var den person, som bäst representerade de åsikter, som den företrädde, ty eljest hade man icke rent spontant applåderat vad herr Trygger sade. Jag tror, att vi kunna lämna nationernas förbund med detta.

Jag skulle vilja säga några ord angående ställningen på det rent ekonomiska området, vilken redan från början framhölls vara av avgörande betydelse för närvarande. Men innan jag på allvar går in härpå, skulle det kanske vara riktigare och lämpligare att redan nu göra ett par erinringar med anledning av ett par föregående talares

*Statsverks-
propositionen m. m.*
(Forts.)

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

uttalanden angående vissa detaljspörsmål. Jag skall då icke ge mig in på frågan, huruvida det är en klok politik att lyssna till de toner, som redan ljudit om att staten skulle reducera befattningshavarnas kristidstillägg. Jag vill icke yttra mig därom nu, ty det blir nog tid att tala om den saken sedan. Jag vill dock erinra om att en sådan åtgärd i alldeles eminent grad är ett läkemedel, som icke hjälper i dag och som gör förhållandena sjufalt värre i morgon. Om jag icke missförstod greve Lagerbjelke, så ville han göra gällande i detta avseende, att det var särskilt nödvändigt att minska kristidstilläggen för *de lägre grupperna*, vars levnadsstandard och arbetsförhållanden voro mera jämförliga med arbetares inom den privata industriens område. Var det verkligen greve Lagerbjelkes mening, så gratulerar jag honom med hänsyn till konsekvenserna. Han menar, att de högre löntagarnas inkomster å 15,000 å 25,000 kronor icke skulle kunna sänkas; men de lägre 3- å 5,000-kronors inkomsterna skulle man däremot kunna jämka något. Fortsätter man med den politiken, då kanske utvecklingen går fortare än både ni och jag ana. Men jag vill erinra om att det förefaller mig skäligen obefogat, att man i dag skulle avge en sådan fullständig bankruttförklaring från statens sida, då vi hava lagt hela frågan om kristidstillägget i direkt anslutning till livsmedelspriserna med tillämpning av den glidande skalan. Härmed är fastslaget, att i den mån prisförhållandena sjunka, sjunka också tilläggen rent automatiskt. Att under sådana förhållanden ytterligare rubba på själva grunderna för dyrtidstillägget kan icke innebära annat än en direkt ekonomiskt bankruttförklaring från statens sida.

Jag skulle också vilja säga några ord rörande statens järnvägar, eftersom man varit inne på den saken. Jag bör väl vara den sista som har någon anledning att taga ledningen för Sveriges statsjärnvägar i försvar, men jag hyllar den gamla satsen, att rätt dock skall vara rätt. Utövar man kritik på ett alltför primitivt sätt, skadar man själva saken som sådan, och det kommer icke att leda till något resultat, även om kritiken i och för sig skulle vara berättigad. När det nu göres gällande, att det är något exceptionellt, att de svenska statsbanorna gått med så dåligt ekonomiskt resultat under kristiden, förvånar det mig, ifall herrarna icke märkt, att det är en fullständigt internationell företeelse. Jag behöver icke gå till de länder, som varit med i kriget. Jag kan gå till närmaste grannland i söder, Danmark. Under nästlidna budgetår hade de danska statsbanorna gått med en förlust av 20 miljoner kronor, under det att man i vårt land räknar med en inkomst mellan 20 och 30 miljoner kronor för det sistförflutna året. Jag vill icke yttra mig, om det är brist i skötseln som är anledningen till att statsbanorna icke ha lämnat tillräcklig vinst. Jag vill icke gå in på taxepolitiken i annan mån, än att jag anser mig böra säga några ord i anledning av vad som förut sagts. Å ena sidan kommer man i riksdagen och i pressen och klagar över dessa förfärligt höga taxor, och å andra sidan kommer man som herr Rune och beklagar sig över att taxorna

icke höjdes redan åren 1915 och 1916. Jag instämmer i herr Runes uttalande, att det var en dumhet att icke göra det, när vi hade högt trafik, men varför påyrkade inte herrarna det då? Rörande taxepolitiken skulle man väl som allmänt omdöme kunna vara överens därom, att den rättvisaste taxepolitik, som vi överhuvud taget skulle kunna tillämpa, är den, som går ut på att av trafikanten taga ut just precis vad det kostar att utföra de transporter, som det är fråga om. Det är just den synpunkten, som ligger till grund för statsbanornas taxepolitik, och om man avviker från denna princip, är det oriktigt.

*Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)*

Vidare skulle jag också vilja säga några ord till herr Rune, som var inne på frågan, huruvida exemplet från statsjärnvägarna verkligen kunde anses tala för en allmän socialisering av kommunikationsmedlen. Jag tror icke, att vi nu skola taga upp den segslitna och svårlösta frågan om socialisering, men nog bör ytterligare en gång fastslås — eftersom man tycks vara fullständigt blind för det sakförhållandet — att beträffande statens järnvägar man naturligtvis kan teoretiskt säga, att de drivas som affärsföretag. Men i verkligheten ställer det sig litet svårt att göra detta. Man behöver blott tänka på efter vilka synpunkter man bygger dessa banor uppe i Norrland, såsom t. ex. inlandsbanan. Det naturliga hade varit, att man i stället hade tillfört förutvarande huvudlinjen bilinjer, som skulle gå upp i landet och skänka inbyggarna kommunikationsmöjligheter. Dessa banor skulle tillföra huvudlinjen mera trafik. Nu går man i stället av militärstrategiska skäl och anlägger en konkurrerande huvudlinje till den huvudlinje, som förut icke bär sig. När riksdagen är så huvudlös, så har man icke rätt att komma och säga, att statens järnvägar som trafikföretag skola kunna bära sig. Ni förstå, att man icke får på det sättet handskas med realiteter. Anser man sig hava råd att bygga sådana järnvägar, vilka aldrig komma att förränta sig, då får man också taga de ekonomiska konsekvenserna av en sådan politik.

Jag skall till sist säga några ord om förhållandena på det rent ekonomiska området. I detta avseende vill jag föredraga vissa siffror, som kunna vara av rätt så stor betydelse, ehuru de visserligen icke särskilt avse vårt land. De avse *den ekonomiska ställningen i allmänhet ute i världen*, och de visa, mot vilken ohygglig ekonomisk katastrof våra dagars samhällssystem gå, på grund av de huvudlösa affärer, som man bedrivit med folken och deras intressen. De siffror, som jag nämner, äro hämtade från finanskonferensen i Brüssel, som redan förut varit på tal här i dag. Av dessa siffror framgår bland annat, att Europas krigförande stater ha ökat sina *inhemska lån* (statslån) så, att dessa för närvarande uppgå till 155 miljarder dollars mot 17 miljarder 1913. Man meddelar också, att statsutgifterna stigit med mellan 500—1,500 procent o. s. v. Och det är särskilt en passus i redogörelsen för denna konferens, som är av betydelse. Det heter nämligen — sedan man redogjort för det ekonomiska läget i de krigförande länderna, för valutaförhållandena och vad därmed sammanhänger — ifråga om de neu-

Statsverks-
proposi-
tionen m. m.
(Forts.)

trala staterna, att de visserligen gjort förtjänster på kriget, och att deras valuta naturligtvis i vissa fall är i ett tillfredsställande läge, men så såg det, att "till en viss grad giva de förmånliga omständigheterna i de neutrala staternas läge faktiskt anledning till bekymmer". Det är verkligen synnerligen belysande, och det ställer i blyxtbelysning, huru upp- och nedvänt allt är i det privatkapitalistiska samhället. Där valutan går ned och det blir fullständig misär, är det ohyggligt, men i de länder, där förhållandet är bättre, inger åter denna ställning en känsla av allvarligt bekymmer.

Det är något, som man icke kan underlåta att här framhålla, och det är den fullkomliga inkonsekvensen i vårt sätt att se och behandla det rent ekonomiska förhållandet och vad därmed sammanhänger. För något över ett år sedan behandlades här i riksdagen lagen om arbetstidens begränsning. Man framhöll från motståndarna till denna lag, att man ansåge det nära nog vanvetligt att under förhandenvarande förhållanden taga sig för att begränsa rätten att arbeta så länge man ville. Man framhöll, hurusom just i det läge, vari hela mänskligheten befunne sig, det icke vore något annat, som kunde rädda den, än det produktiva arbetet, och man ansåg det vansinnigt att då begränsa arbetstiden. Men vad får man icke bevittna några månader efter detta uttalande? Vi se, huru den ena arbetsplatsen stänges efter den andra, att arbetarna köras ut från arbetsplatserna och få gå arbetslösa. Det är icke blott så, att staten står fullständigt rädlös inför detta problem, utan staten själv bidrager i synnerligen stor utsträckning till att öka arbetslöshetens omfattning. Statens administrativa verk hava avskedat flera tusen arbetare. Staten anser sig icke hava någon skyldighet att se till, att den producerande arbetsklassen hålles i arbete, utan följer den enklaste lagen, att när vi icke behöva arbetskrafterna, så avskeda vi dem. Man kan icke i skarpare form fälla domen över hela det nuvarande samhällsförhållandet med dess fullständiga brist på organisation, sunt förnuft och planmässighet vid utnyttjandet av befintliga möjligheter än genom att peka på detta sakförhållande. Hur tror man egentligen, att man själv med en så fullständig brist på planmässighet skall kunna gå igenom de nuvarande kristidsförhållandena? Det skulle vara intressant att från förespråkarna för det nuvarande samhällssystemet få svar på den frågan, huruvida man verkligen erkänner, att man står *fullkomligt maktlös* inför förhållandena på det rent ekonomiska området och läget där sålunda är mera beroende av slumpen eller enskilda personers åtgöranden, men att *samhället såsom sådant* icke har någon möjlighet att reglera dithörande förhållanden. Gör man det erkännandet, så har man på samma gång skrivit avskedsbetyget åt den nuvarande samhällsordningen, ty det är det mest vidriga, att samhället, som man dock vill tillmäta all auktoritet, står fullständigt rädlöst inför dylika kastningar på detta område. Man behöver icke bättre bevis för att något annat måste komma i stället. Vill man däremot icke göra nämnda erkännande, så återstår icke annat än att säga, att det är en *medveten* politik från

privatkapitalistiskt håll, som åstadkommer denna ekonomiska depression. En föregående talare har snuddat vid detta problem. Jag skall icke gå in därpå, men nog är det en händelse, som ser ut som en tanke, att man icke från de rent privatkapitalistiska intressenas förespråkare har något som helst emot, att man söker åstadkomma en så omfattande arbetslöshet och ekonomisk depression, som det över huvud taget är möjligt att åstadkomma, ty det är enda möjligheten att få bukt med arbetsklassen och komma till den reducering i deras avlöningsförhållanden, som man vill uppnå. Man vet, vilken oerhört nedbrytande betydelse det har, när arbetslöshetens spöke börjar träda fram och staten såsom sådan står fullkomligt maktlös och i bästa fall lämnar en liten allmosa i form av arbetslöshetsunderstöd.

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Jag vill också säga ett par ord med anledning av det ständigt återkommande talet, att vad som nu behöves är att få arbetslönerna nedsatta. Det är ett egendomligt tal detta. Man talade icke på samma sätt, när kristiden började och prisen voro i uppgående. Då gick det ganska lång tid, innan arbetarne fingo någon compensation och ändå stego priserna. I övrigt tycks man ha förbisett det sakförhållandet, att det finns flera områden, där själva *arbetslönen* har en ganska liten betydelse för försäljningspriset på varan.

Låt mig taga ett enda litet exempel! Jag har här i min hand en vanlig liten fickkniv. Jag har sökt komma underfund med vad själva tillverkningsvärdet för den skulle uppgå till och erhållit uppgifter, som visa, att det rör sig om vid pass 5 kronor. Före kristiden köptes en sådan här kniv för 2 kronor 50 öre. Jag har för denna kniv i en affär i Stockholm fått betala 12 kronor 50 öre. Nu förstå ni, att om man räknar med, att arbetspriset på denna vara skulle utgöra 3 kronor, och arbetarna skulle vara tillräckligt tillmötesgående att gå med på att få sin lön nedsatt med 33 procent, så skulle det göra en krona mindre. För det första har man ju ingen garanti för att efter en sådan manipulation försäljningspriset för denna vara skulle sänkas, men om man skulle genomdriva denna lönesänkning och varupriset skulle sänkas i proportion till arbetslönen, så skulle jag kunna få köpa en sådan kniv för 11 kronor 50 öre, men därmed är icke priset nämnvärt nedtryckt. Låt oss gå till de områden, där det oskäligen mellanhandspriset existerar! Och då visar det sig, att om det verkliga tillverkningsvärdet för denna vara är omkring fem kronor, då bör priset för den med en normalt reglerad mellanhandsvinst sättas till något över 6 kronor eller till 6 kronor 50 öre. Då kunde varans utförsäljningspris sänkas med ungefär 50 procent till 6 kronor 50 öre, och man hade ändå icke behövt sätta ned arbetslönen. Detta enda exempel visar, att det icke alltid är *arbetslönen*, som är bestämmande för priset. Den är en försvinnande liten del därav, och vad vi här måste göra det är, såsom jag hade anledning att säga under förra årets riksdag, att vi i första hand inom ramen av den nuvarande samhällsordningen söka få litet bukt på dessa oskäligen mellanhandsvinster och i varje fall icke begära, att arbetslönerna skola sänkas, förrän den all-

*Statsverks-*männa prisnivån sänkes, ty gå vi inte in på den politiken, så komma vi
*propositio-*fram till vad jag förut sade om sådana medikamenter, som icke verka
nen m. m. något.
(Forts.)

Nu kan det möjligen mot mig göras den invändningen: det här kan vara bra alltsammans, men det är endast *negativ kritik*, och för närvarande äro vi icke hjälpta med något negativt — har ni något positivt att komma med? Jag vill då först göra den erinran, att renissdebatten icke brukar präglas av synnerligen mycket positiva uppslag, utan man brukar i den hålla sig till den negativa kritiken, och för det andra har jag icke någon som helst skyldighet att föreskriva det behandlingssätt, på vilket den nuvarande patienten, vårt privatkapitalistiska samhällssystem, skall behandlas. Det tillkommer de läkare att göra, som anse, att det livet bör räddas. Jag anser icke själv, att det privatkapitalistiska samhällssystemet bör räddas, ty det har åstadkommit tillräckligt mycket ont i världen, för att dess dagar borde vara räknade. För att jag emellertid icke skall visa mig fullkomligt renons på positiva uppslag, vill jag peka på ett par saker, som enligt min uppfattning äro ganska avgörande för oss särskilt i fråga om det ekonomiska livets vidmakthållande. Det gäller bland annat, huru vi skola bära oss åt, låt vara rent tillfälligt, för att avsätta penningen från den fullständigt dominerande plats den nu har, ty kunna vi icke åstadkomma det, så är det omöjligt att hålla vårt produktiva liv uppe. Jag förstår vilken fullkomligt förvirrande situation det är, när det ena landets mynt gått ned så långt, att det snart icke är värt någonting alls, under det att det andra landets mynt hålles uppe. Är det överhuvud rätt att under sådana förhållanden använda penningen såsom en transformator, varmed man skall mäta varje vara, som köpes från det ena landet till det andra. Jag skall taga ett rent praktiskt exempel. Det är självklart, att Tyskland för närvarande icke kan köpa några varor från oss, även om det uppenbart skulle behöva en hel del sådana, därför att dessa varor skulle under nuvarande valutaförhållanden gå till så enorma pris, att det icke finns möjlighet att betala dem. Det finns många sådana exempel icke blott vad Tyskland beträffar, utan även från andra håll. Vad skulle då vara naturligare, än att man på detta område skulle suspendera penningen och låta de rent faktiska realiteterna träda fram sådana de i verkligheten äro. Det är klart, att tyska varor kunna bytas mot svenska varor på ett betydligt enklare och lättare sätt än om de skola transformeras i pengar efter nuvarande förhållanden. Det är en sådan åtgärd som jag anser att man ofrånkomligen måste åstadkomma. Visar det sig emellertid, att man motsätter sig vidtagandet av varje sådan åtgärd, som skulle vara oundgänglig för att hålla vårt produktiva liv i gång, då komma vi ohjäpligen att gå mot den rena ekonomiska katastrofen.

Jag ifrågasätter också, huruvida det kan vara klokt att, när man teoretiskt alltid framhåller det produktiva arbetet som det väsentliga, dock hålla på och göra oupphörliga utvidgningar ifråga om rent administrativa förhållanden inom samhället, såsom man gjort under de se-

nare åren. Jag finner i den föreliggande statsverkspropositionen, att *Statsverks-*
 än för det ena verket än för det andra, än för den ena styrelsen, än *propositio-*
 för den andra, kommer man med begäran om betydande belopp för för- *nen m. m.*
stärkning av arbetskrafterna. (Forts.)

Jag kan icke heller underlåta att peka på vad herr Trygger var inne på förut. I den berättelse, vi fått om vad i rikets styrelse sedan sista lagtima riksdagen sig tilldragit, finnes det uppräknat 230 kommittéer, som under det gångna året arbetat för att hålla det nuvarande samhällsmaskineriet i gång. Det vore verkligen på tiden, att man ifråga om själva skrivardömets utveckling och dess tillfälliga utökning genom kommittéer såge till, att detta något inskränktes. Jag är på det klara med att utredningar i viss mån måste företagas, men jag anser, att det sätt, varpå man hittills gått till väga, icke blott är för tungrott, utan också i andra avseenden olämpligt. När jag går igenom förteckningen över dessa 230 kommittéer, så är det icke heller så ovanligt, att jag påträffar samma person inom ett flertal av desamma. Nu kan det visserligen vara sant, att det finns ett fåtal personer av så överväldigande kvalifikation, att man måste använda dem i ett flertal fall för att tillgodogöra sig deras framstående egenskaper, men jag drager i tvivelsmål, huruvida verkligen alla dessa, som jag återfinner i flera kommittéer, äro av sådan förståndsbeväring, att de representera dessa politiska övermänskior. Det är detta sätt att organisera arbetet som omöjliggör, att det kan forceras på ett tillbörligt sätt, och som jag ovillkorligen måste här påtala.

I övrigt vill jag i likhet med vad från annat håll betonats såsom min mening uttala, att jag menar allvar, när jag säger, att vi för närvarande stå i ett synnerligen prekärt läge, icke minst beträffande vårt ekonomiska liv, och då synes det mig, att man måste under exceptionella förhållanden vidtaga exceptionella åtgärder. Det finnes icke något rim och reson uti att vi under sådana förhållanden skola gå med öppna ögon och kasta bort på en ytterligare ökning av vårt militära försvar 70 miljoner kronor, samtidigt som vi sitta i Genève och uttala en vädjan och en uppmaning till samtliga stater att icke under nuvarande förhållanden öka sina militära försvarsutgifter. Det är en fullkomlig bluff, mina herrar! Antingen skola vi dela de åsikter, som våra representanter i Genève uttala och taga hänsyn till dem, eller också skola vi icke vara med om att göra dylika uttalanden. Alldeles oavsett huruvida uttalanden i Genève förplikta oss eller ej, så förplikta oss *de nuvarande ekonomiska förhållandena* att hushålla på bättre sätt än att kasta ut pengar för denna utökning av försvaret. Vi måste på allvar se till, att det produktiva arbetet hålles i gång, och för det ändamålet hava vi icke råd att praktisera en sådan utrikespolitik, som vi för närvarande föra, närmast mot Ryssland. Vi ha icke heller råd, med de ekonomiska tillgångar som vi ha till vårt förfogande, att bortkasta dessa på fullkomligt improduktiva företag. Vi måste se till, att vi hålla det produktiva arbetet i gång, och där detta är omöjligt, måste staten ovillkorligen träda

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

emellan med arbetslöshetsunderstöd. Det är visserligen en dålig politik av ett samhälle att icke kunna hålla i arbete de arbetare, som vilja arbeta, utan låta dem gå sysslolösa och till dem utbetala arbetslöshetsunderstöd, men om detta samhälle icke är mäktigt att föra en klok politik, utan måste utbetala arbetslöshetsunderstöd, så måste ju sådant ske. Riktigast är väl emellertid att, med åsidosättande av de privatkapitalistiska intressena i detta avseende, tillse, att det produktiva arbetet hålles i gång, och kan detta icke ske på annat sätt än att staten rent tillfälligt lägger beslag på arbetsplatser och håller arbetet i gång, så må det ske. Man får icke rygga tillbaka. Ty kommen ihåg, mina herrar, att vidtager man icke tillräckligt kraftiga åtgärder för att avvärja följderna av denna ekonomiska kris, så kan det hända på att hända, att man en vacker dag står inför värre situationer, just på grund av att man underlåtit att i tid vidtaga vad omständigheterna krävde.

Herr C l a s o n: Herr greve och talman! Jag har icke begärt ordet för att yttra mig över så många områden som den siste talaren. Jag har gjort det för att peka på ett litet område i dessa ekonomiskt tryckta tider, där något kan vinnas, och åtminstone vissa besparingar kunna göras, och där man dessutom enligt min övertygelse med minskade kostnader skall kunna utvinna betydligt bättre resultat än för närvarande. Det är på kommittéväsendets område.

Redan det antal, i vilket dessa kommittéer numera förefinnas, manar på det bestämdaste till att söka vinna en begränsning. Går man femton år tillbaka, till år 1905, så arbetade enligt statsrevisorernas berättelse det året 83 kommittéer. Sista året 1920 redovisas åter i denna berättelse om vad i rikets styrelse sig tilldragit icke mindre än 226 sådana kommittéer eller sakkunniga. Det är en tredubbling på 15 år, och av dessa 226 kommittéer tillkommo under år 1920 icke mindre än 71, d. v. s. man fick en ny kommitté var femte dag.

Av dessa 226 kommittéer är bara omkring 1/10 enmanssakkunniga, men omkring 2/3, 140 stycken, ha fem medlemmar eller därutöver, och omkring 1/3 har sju medlemmar eller därutöver. Icke minst under sista tiden ha sådana större kommittéer ånyo kommit på modet. Det finnes icke något tvivel, att i de allra flesta fall det skulle varit nog med mycket mindre. Har jag räknat rätt, så är det för närvarande bortåt 1,200 personer, som på det sättet det sista året varit inkallade såsom regeringens sakkunniga. Jag har dock därvidlag icke tagit med i beräkning att det finnes personer, som varit så sakkunniga på olika områden, att de samtidigt användas i fyra, fem, sex eller kanske flera kommittéer. För en närmare undersökning av den detaljen hade det varit önskvärt, om denna berättelse icke blott redovisat kommittéernas namn, utan även upptagit ett personregister. Jag tillåter mig uttrycka den önskan, att så ett kommande år måtte bliva fallet.

Kammaren torde nog samt förstå, huru mycket detta stora antal ledamöter i kommittéerna och detta mångsyssleri måste verka tyngande

och försenande på kommittéarbetet. Med omskrivning av ett gammalt ordspråk skulle jag vilja säga: ju flera kockar, ju långsammare soppa. Detta är fullt säkert i förevarande fall. Både antalet och mångsyssleriet medföra svårighet att få ihop medlemmarna till sammanträden och att få resultat vid sammanträdena. Detta både ökar omkostnaderna och fördröjer arbetet. Läser man denna berättelse, som innehåller en del mycket intressanta detaljer, och ser efter, vad kommittéerna uträttat, får man det intrycket, att dessa enmans- och tvåmanskommittéer utföra sina uppdrag lika bra som, och jag tror i många fall mycket snabbare än de stora kommittéerna.

*Statsverks-
propositionen m. m.*
(Forts.)

Här är också en annan sak att beakta. När man skall draga ihop dessa 1.200 sakkunniga från alla håll och kanter, så drar man dem från andra göromål. När man då tager en hel del från olika verk, så drager man dem från deras egentliga verksamhetsområde och då rubbas därigenom i ganska stor utsträckning förvaltningens normala gång. Ett av statsråden i den i höstas avgångna regeringen klagade ock för mig, att inom hans ämbetsområde förvaltningen på en mängd punkter på detta sätt till stor olägenhet fullkomligt rubbats. Är det riksdagsmän, som tagas i anspråk, så vet var och en, att det också väsentligt inverkar försenande på riksdagsarbetet. Även ur den synpunkten är en inskränkning av antalet kommittéer och kommittéledamöter i hög grad av behovet påkallad.

Kostnaderna mana oss ock att gå i samma riktning. Vill kammaren ha reda på siffrorna, så finnas sådana i statsrevisorernas berättelse år efter år och dessutom i berättelsen om vad i rikets styrelse sig tilldragit, där de färskaste siffror finnas, som gå fram ända till sista året. Statsrevisorernas berättelse har två år äldre siffror. Jag vill emellertid i samband härmed uttrycka den önskan, att under kommande år i den förstnämnda berättelsen icke blott för *vissa* kommittéer, utan för *alla* måtte redovisas totalbeloppen av kommittékostnaderna. För en del kommittéer meddelas nämligen i den berättelsen endast kostnaderna för det löpande året, och därigenom har det varit ogörligt att det sista året komma till ett totalresultat.

Frågar man sig emellertid, vad som i detta hänseende är bekant, så utbetalades år 1905 i kommittékostnader 290.000 kronor, år 1910 1.667.000 kronor, år 1915 1.455.000 kronor — jag tager endast jämna tusental med i räkningen — och år 1918, det sista år, som hittills föreligger i statsrevisorernas tryckta berättelser, 3.102.000 kronor. Jag vill därvid påpeka, att under dessa senare år äro kristidskommissionerna alldeles fråndragna. Skulle man taga med dem, skulle kostnaderna springa upp till en 70 à 80 miljoner kronor. År 1919, det sista året, för vilka fullständiga siffror äro kända, ehuru från annat håll, stego kostnaderna till 4.897.000 kronor, och år 1920 komma de helt säkert att stiga till ett ansevärt högre belopp.

Bland annat sammanhänger detta med att de enskilda kommittéerna var för sig bliva mycket dyrare. Av 1905 års kommittéer var det blott

Statsverks-
propositio-
nen n. n.
(Forts.)

fyra, som redovisade en kommittékostnad, som sammanlagt för kommitténs hela tillvaro uppgick till över 100.000 kronor. En av dessa var gradmättningskommissionen till Spetsbergen, som var en internationell kommitté med en internationell forskningsuppgift och som svårligen kan ställas i paritet med de övriga kommittéerna. Det sista år, för vilket man har jämförbara siffror i detta hänseende, år 1918, hade 29 kommittéer nått över denna kostnad av 100.000 kronor, och av dessa 29 hade 17 nått över 200.000 kronor och 9 över 300.000 kronor. Berättelsen för 1920 kommer med all säkerhet att visa ytterligare ökning av sådana 100.000-kronors kommittéer.

Låt mig också anföra några detaljer. Statsbokföringskommittén har kostat 710.000 kronor. Den har emellertid suttit rätt länge. Men 1919 års tull- och traktatkommitté har på enbart två år hunnit upp till samma siffra, 710.000 kronor. 1915 års sjukförsäkringskommitté har sedan den tiden kostat 495.000 kronor, samma års kommitté för utredande av frågan om samarbete mellan militärväsen och industri, 229.000 kronor, 1916 års kommitté för förändrad bokföring på statens domäner 517.000 kronor, 1917 års kommitté för utredning rörande landsbygdens elektrifiering 289.000 kronor, 1918 års skolkommision 216.000 kronor, samma års kommitté för uppgörande av normalritningar för folkskolebyggnader 120.000 kronor (!), samma års kommitté för undersökning rörande järnvägarnas förståtligande 254.000 kronor o. s. v. Det förefaller väl envar, som om åtminstone en del av dessa uppgifter skulle ha kunnat lösas på annat sätt, både snabbare och till bra mycket billigare pris.

Men man förstår, hur kostnaderna måste stiga just genom mångsyssleriet och det stora medlemsantalet, om man tar kännedom om en uppgift, som statskontoret i denna fråga har meddelat i en skrivelse till Kungl. Maj:t den 11 november i fjol. Där omnämnes, att för en kommittétid av 20 dagar sistlidna år utbetalats till endast *en* kommittéledamot 899 kronor 50 öre, därav 180 kronor utgjorde arvode för 10 dagars sammanträde, men resten, 719 kronor 50 öre, utgjorde rese- och traktamentsersättning för under denna tid fem gånger företagna resor mellan Stockholm och hemorten. Det var intet fel på räkningen; den var uppgjord efter alla konstens regler. Men sammanträdena voro så anordnade, att denne medlem fick resa som en skottspole mellan sin hemort och huvudstaden under dessa 20 dagar, varför staten sålunda för en sakkunskap, som värderades till 180 kronor, dessutom fick betala i resekostnader över 700 kronor. Det är naturligtvis fullständigt urbota att köpa sakkunskapen på detta sätt.

Jag skall tillåta mig en jämförelse. Det talas, och med skäl, om våra dyra förvaltningskostnader. I en skrivelse från finansdepartementet, som jag strax skall återkomma till, anföres på tal om 1919 års kommittékostnader, att man för samma summa — den gick, som vi hörde, upp till nära 5 miljoner kronor — som det året utbetalades i kommittékostnader, mycket väl kunde upprätta tio ämbetsverk i Sverige av statskontorets typ. Jag har gjort en annan beräkning. Jag har beräknat, att

man för samma års kommittékostnader mycket väl skulle kunnat avlöna 270 byråchefer, d. v. s. ämbetsmän i högsta lönegraden, med både lön, lönetillägg och dyrtidstillägg, d. v. s. alltsammans. Och jag tvivlar inte på, att man genom sådana anordningar skulle kunna skaffa mycket snab-
bare, bättre och billigare utredningar.

*Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)*

Nu förbiser jag naturligtvis ingalunda behovet av att understundom s. k. parlamentariska kommittéer tillsättas. Men jag delar den åsikt, som uttalats i nämnda skrivelse, att det nog inte är i så synnerligen många fall. Och jag tror, att sådana för närvarande användas i mycket större utsträckning än som torde vara behöfligt.

Dessutom torde kunna påpekas, att det nog också är en fara därvidlag. En parlamentarisk kommitté kommer till vissa delar alltid att bestå av politik, som kan vara ganska starkt mättad av tillfällighetsstämmingar, och dessa avspegla sig naturligtvis också i det resultat, kommittén kommer till i sitt betänkande. Sedan kommer kanske betänkandet inte till användning ögonblickligen; och under tiden förändras eller förflyktigas stämningarna, så att när frågan sedan återupptages, man inte har vad man helst skulle vilja ha, endast en rent saklig utredning, utan en kompott av blandat saklig utredning och politik, där man inte vet, hur många procent som äro saklig utredning, och hur många som äro politik, och på vilka man sålunda icke alls med samma erfarenhet kan bygga vidare. Det vore vida bättre, om utredningen förelegat rent saklig från början och politiken kommit sedan först i andra hand. Då kunde den efter ögonblickets krav ha byggt vidare i vilken riktning som helst. Jag tror, att man för framtiden skulle ha mycket större nytta av sådana utredningar.

Nu förestå för ögonblicket reformer på området och jag ber att få betyga min erkänsla för den skrivelse från finansdepartementet den 15 oktober i fjol, på vilken jag nyss häntydde och genom vilken chefen för finansdepartementet anbefalldes en utredning genom statskontoret angående lämpliga kontrollåtgärder för åstadkommande av besparingar och högre effektivitet i utredningsarbetet genom kommittéer och sakkunniga. Mitt erkännande skulle emellertid ha varit större, om denna ministär själv icke varit så pass frikostig på kommittétillsättningar och tillsättandet av stora kommittéer.

I skrivelsen uttalas nu åtskilliga mycket goda ord. Exempelvis framkastas tanken, huruvida icke mycket mer skulle kunna göras genom departementen själva, genom enmansuppdrag eller genom ämbetsverken, i vissa fall biträdda genom dit tillkallade sakkunniga. Särskilt den sista utvägen synes mig vara väl värd att tänka på. Det talas också om önskvärdheten att förse utredande verk med väl kvalificerad personal. Jag kan instämma däri, liksom också naturligtvis i påpekandet av önskvärdheten utav att något effektivt göres för att verkligen kontrollera arbetet och kostnaderna. Då i denna skrivelse emellertid ifrågasattes, att för detta ändamål skulle tillsättas någon sorts överombudsman över kommittéerna eller, som det heter, "en med nödig auktoritet utrustad person

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

för att följa kommittéväsendet och till Kungl. Maj:t inberätta gjorda erfarenheter" — jag vet inte, om det skall vara något motstycke till justitieombudsmannen eller militieombudsmannen eller till överrevisorerna eller vad det nu skall bli för en herre — måste jag ställa mig i någon mån tveksam. Däremot beklagar jag, att Kungl. Maj:t icke 1918, då kommittéarvodet sista gången höjdes, skänkte större gehör åt statskontorets framställning, då statskontoret hemställde, att dagarvodena till kommittéledamöter skulle beräknas endast för sammanträdesdagarna, och att för sådana ledamöter, som icke vore bosatta i Stockholm, för mellandagarna blott ett reducerat dagarvode skulle utgå. Jag tror, att åtgärder i den riktningen skulle vara ganska välbetänkta. Det har sagts mig, ehuru jag icke varit i tillfälle att kontrollera uppgiften, att det under senare tid skulle ha tillsatts kommittéer med sådana bestämmelser, att arvodet skulle utgå under hela den tid uppdraget varar, d. v. s. icke i form av dagarvoden. Jag hoppas, att denna uppgift är oriktig. Skulle den vara riktig, är det naturligtvis en sak, som, såvitt jag förstår, absolut måste ändras.

En reform på området ha vi emellertid, såvitt jag förstår, liksom i en ask, så gott som omedelbart att vänta, och det är den, som innebäres i det förslag, som för närvarande föreligger om förhöjning av kommittéarvodena. Det lär föreligga förslag om fördubbling av arvodena i de lägsta graderna och om ökning på 50 à 25 % högre upp. Det är klart, att därigenom kostnaderna komma att väsentligen ökas och en för närvarande måhända förefintlig sporre till snabbare produktion eventuellt att försvinna. Jag har velat peka på hela denna sak, därför att den ju är, som mig synes, av ganska stor vikt, och därför att, om man verkligen skall gå denna väg med arvodeshöjning, det synes mig vara så mycket mera nödvändigt, att man samtidigt vidtager åtgärder för kostnadernas minskande på annat sätt.

Jag tillät mig i en remissdebatt för åtskilliga år sedan mera på skämt framkasta det förslaget, att kommittéerna egentligen skulle åtnjuta arvoden efter fallande skala, med andra ord ett mycket högt arvode under första tiden, men så småningom allt mindre. Det är förmodligen icke möjligt att effektuera en sådan åtgärd. Men man bör i alla fall göra vad som göras kan. Minska kommittéernas antal, minska framför allt antalet medlemmar i dem. Använd i största möjliga grad enmansutredningar och vidtag alla möjliga åtgärder för att inom varje kommitté minska tidsutdräkten och de onödiga kostnaderna!

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Det har under de remissdebatter jag varit med om alltid skett en eller annan utvikning, som gått något på sidan om det, som egentligen varit före. Jag kommer att göra mig skyldig till en dylik utvikning, och jag kommer att göra det i anslutning till den avdelning i herr Tryggers anförande, där han talade om människans frihet att arbeta. Det föreföll mig rätt överraskande att få höra detta just nu, när den ene efter den andre liksom föses ur

arbetet. Det kanhända hade varit mera på sin plats att tala om människans rätt till arbete, och detta så mycket mera, som ju herr Trygger sedermera, när han höll sig på denna avdelning i sitt tal, kort och koncist påpekade, att det *måste* bli arbetslöshet. Jag tror förresten vad han sade på den punkten. Jag delar alla bekymmer i det hänseendet. Men jag vill säga, att ur denna arbetslöshet kommer det att växa fram tankar och stämningar, som en gång förr eller senare komma att lösa ut sig i politiska aktioner, vilka säkerligen komma att gå fram över den samhällssyn, som är herr Tryggers. Och ur den situation, som vårt land för närvarande befinner sig i och som har all utsikt att tillspetsas, öppnar det sig politiska framtidsperspektiv av en beskaffenhet, som man kanhända just nu inte anar.

Det sker alltid förändringar i samhällena, som det är en politikers plikt att ge akt på. Vårt eget gamla Sverige är alltid nytt. Det är inte i dag vad det var i går, och det kommer heller inte i morgon att bli vad det är i dag. Det växer upp grupper av medborgare, som inte riktigt passa in i det gamla samhället, men som ju i alla fall ha precis samma rätt att komma till rätta och vanligtvis också ha nästan större lust att göra det. De bli fler och fler, och till sist blir förhållandet sådant, att det inte går av för mindre än att man måste ändra om det gamla. Det är ofta så, att det dröjer med dessa ändringar. Man jämkar och jämkar på missförhållandena, och man kan vanligtvis göra det, därför att det kräves något ytterligare än missförhållanden för att få en ändring till stånd. Det behövs också, att man är fullt på det klara med, att dessa äro sämre än de behöva vara, och att man har en fast vilja att inte längre dragas med eländet.

Det har gång på gång påpekats, hurusom det i vårt land har skett vissa bestämda förskjutningar olika medborgargrupper emellan. De jordbrukande klasserna, som för en femtio år sedan dominerade i vårt land, ha krympt samman. Däremot har industriarbetarklassen vuxit ut i en omfattning och i ett tempo, som säkerligen för många varit överraskande. Det är inte troligt, att det blir någon omkastning i detta förhållande. Även om vi hoppas aldrig så mycket för jordbrukets vidkommande, även om vi hoppas, att det skall kunna utveckla sig så, att det tar i bruk ännu flera armar än för närvarande, och även om vi tro, att hantverket exempelvis ännu har en framtid för sig, så är det väl ändå säkert, att industriarbetarna i framtiden komma att räkna det större procenttalet. Men jag undrar, om man har gjort riktigt klart för sig vad denna förskjutning medborgargrupperna emellan betyder. Rent för ögonen betyder det ju, att människorna vandra ifrån landsbygden och in till städerna. Är man litet poetisk av sig, kan man ju säga, att de vandra ifrån plogar och verktyg in i fabrikena. Men det är också på det sättet, att dessa stora människogrupper, på samma gång som de växa ur de gamla samhällsställningarna, också växa ur de gamla föreställningarna. Ja, de där gamla föreställningarna om den enskildes rätt att på egen risk gå fram i livet, som herr Trygger påminte om, och de gamla föreställnin-

*Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)*

*Statsverks-
propositio-
nen n. n.
(Forts.)*

garna om den enskilde äganderättens helighet o. s. v. — alla de där förblekna mer och mer. I stället är det helt andra åskådningar, som de ha att utkämpa, föreställningar om allas solidaritet, om att samhället bör så läggas om, att det omfattar och alldeles särskilt omfattar dem, som tjäna och hjälpa varandra, därför att de allesammans behöva varandra. Om nu i detta sammanhang "socialisering" synes vara någonting osympatiskt, därför att det för tanken på socialism, så kasta gärna bort det där ordet. Är "nationalisering" mera sympatisk för det nationella partiet, så tag det. Orden betyda i detta sammanhang ingenting.

Jag vet inte, hur det var i den gamla goda tiden. När man läser böcker om den tiden, så får man ibland den föreställningen, att arbetarna voro en alldeles särskild sorts människor, något slags lägre varelser, som fullkomligt oberättigat revolterade emot sina naturliga herrar. Detta är kanske ett misstag. Men vad som är säkert är, att för det nuvarande produktionssystemet äro de stora arbetarmassorna ingenting annat än en råvara, som man kalkylerar med, alldeles som man kalkylerar med andra råvaror: arbetskraft, som levereras för så och så mycket per rygg och armar. Man vinner ingenting därigenom att man säger, att detta är en konstruktion. Ty detta förhållande är inte bara faktiskt, utan det proklameras rent öppet ibland. För inte så länge sedan såg jag i en tidning, hurusom man beskärnade sig över det orimliga i de krav, som framställdes från arbetarhåll, att de skulle på ett eller annat sätt få vara med och bestämma om avskedanden, lönereduceringar o. s. v. Allt det där borde arbetsgivarna själva få ta hand om. De borde få tillfälle att "gallra" bland arbetarna, så att företaget hade nytta av det. Gallra således. Precis som man gallrar bland träden i skogen. Det är för mig klart, att man enbart bör vara glad och tacksam, att de stora arbetargrupper, som det här gäller, inte vilja finna sig i något sådant. Men att de inte vilja finna sig i detta, det sammanhänger med någonting annat, som man får en liten fingervisning om, när man tittar på den åttonde huvudtiteln.

Jag skulle vilja rekommendera, att man gick en femtio år tillbaka i tiden och studerade åttonde huvudtiteln och gjorde en jämförelse. Jag tror nästan, att det skulle bli en upplevelse, ty så litet likna de varandra egentligen. Den åttonde huvudtiteln har allt mer ryckts in såsom medverkande part i en folkbildningsrörelse, som minsann inte nöjer sig bara med katekesens huvudstycken. Det yttrades en gång här i kammaren för inte så många år sedan, att den allmänna rösträtten komme att överlämna makten åt folk, som varken ägde de kunskaper eller den erfarenhet eller över huvud taget den bildning, som vore nödvändig, för att inte det hela skulle falla alldeles sönder. Det är så lätt egentligen att förlåta sådana där yttranden, därför att de härstamma ur en synnerligen omsorgsfull okunnighet. Det är nämligen så, att alla de föreningar, fackföreningar, nykterhetsföreningar o. s. v., i vilka småfolket under de sista fyrtio åren samlat sig, inte bara i och för sig varit uppfostrande,

utan de ha också varit centraler för spridande av kunskaper i en grad, som säkerligen söker sin like. Men om det nu är sant, som det säges, att okunnigheten och enfalden äro det cement, som sammanhåller världen, så är det ju klart, att all denna växande bildning inte varit alldeles ofarlig, ja, i själva verket är det väl så, att den i hög grad bidrager till att spränga de gamla samhällsformerna. Det har redan skett på det politiska området. Jag tänker inte rekapitulera, men jag vill säga, att det i alla fall ganska snart gick upp för den stora mängden, att allt det där myckna talet om de politiskt styrandes överlägsenhet egentligen bara var en legend. Det fanns bland de politiskt privilegierade förträffliga människor, alldeles utmärkta naturligtvis därför att de kvalificerats i en ovanligt hög grad, men det stora flertalet var där som folket är mest, d. v. s. genomsnittsmänniskorna voro i flertal. Och även om man hänger ordnar och band på medelmåttan för skenets skull, så förvillar det ju ingen i längden. Därför gick det på den punkten som det gick.

Men efter den politiska friheten kommer turen till den ekonomiska. Vi stå just nu i en situation, som jag tror, att man utan överdrift kan säga att den är krävande. Det ena tiotusentalet arbetare efter det andra kastas ut i arbetslöshet och alla de vådor, som arbetslösheten innebär. Men vad som nu drabbar tiotusentalen, det är en möjlighet för hundratusentalen. Jag undrar om man vill se verkligheten rakt in i pupillerna. Att inte veta någonting om sin ekonomi, att aldrig någonsin kunna känna sig trygg, att alltid vara en konjunkturvara, det kan gå för sig, då det gäller råa och obildade massor, för vilka livet i alla fall är en slump nästan, men det går inte, då det gäller människor med den bildningsgrad, som svenska medborgare i allmänhet ha, och det går absolut inte, när det gäller våra svenska arbetare, som se med så kloka och förståndiga ögon på tingen. Det hela *måste* ändras på ett eller annat sätt, ty så som det är, är det alldeles för oresonligt. Att detta, som jag nu framhållit, inte är bara teorier utan att det är livets eget krav, det framgår ur den s. k. Eskilstunaparollen, som kammarens ledamöter nog allesammans i mer eller mindre stor utsträckning ha tagit del av. De krav, som däri framfördes på arbetarnas större medinflytande i den situation, som nu finnes och förestår, dessa krav voro i sin grundtanke fullt riktiga, den grundtanken nämligen, att full solidaritet bör råda mellan alla i ett företag ifrån toppen och ner till botten. Och det hela var ett första försök att komma till rätta med den fiendskap och den antagonism emellan kapital och arbete, som hitintills varit rådande.

Jag har velat peka på detta i anslutning till vad herr Trygger yttrade. Det är således en ny ekonomisk ordning, som nu står och väntar vid dörren. Det är likgiltigt, om vi tycka om den eller inte tycka om den. Den står där i alla fall. Den, som vill driva en politik, som har värde mer än för stunden, måste taga hänsyn till de idéer och drömmar om en bättre framtid, som leva hos människorna. Ja, en verkligt praktisk politik är egentligen ingenting annat än ett försök att förverkliga dessa idéer och dessa drömmar under hänsyn till de förhållanden, som för till-

Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)

Statsverks-
proposition-
en m. m.
(Forts.)

fället existera. Nu söka sig stora grupper av vårt folk fram till ekonomisk frihet, och jag misstänker, att de inte komma att ge sig till tåls, förrän de vinna den friheten. Hur det kommer att ske, vilka vägar man kommer att gå fram på, veta vi ingenting om. Men blir det nödvändigt, att det skall ske genom denna kammare, så kommer det att ske genom denna kammare. Vi veta ju inte mycket om framtiden, inte ens om den allra närmaste, men så mycket är jag i alla fall säker om, att så, som det var i herr Tryggers och min ungdom, blir det aldrig mera.

Hans excellens herr statsministern friherre D e G e r: Herr talman! Jag har tyvärr icke haft tillfälle att följa förhandlingarna här i dag, men det har meddelats mig, att den ärade talare, som först hade ordet här, framställde anmärkningar mot regeringen i ett par avseenden, vilket föranlett mig att yttra några ord.

Det ena var, att den ärade talaren uttryckte sin misräkning över att regeringen icke hade, som orden ha fallit, ledigförklarat socialiseringskommittén. Jag antar, att den ärade talaren menade den socialiseringskommitté, som tillsattes den 22 juni 1920, och icke den, som tillsattes den 13 september 1918, vilken sistnämnda kommitté fick i uppdrag att verkställa utredning angående ett mera allmänt förstatligande av Sveriges järnvägar samt sättet för genomförande av ett sådant förstatligande. Mot denna kommitté har man ju icke hört så starka betänkligheter uttalas som emot den senare, och jag antar därför, att det var den, som herr Trygger syftade på.

Denna kommitté har i uppdrag att verkställa utredning angående lämpligheten av och betingelserna för överförandet i samhällets ägo eller under samhällelig kontroll av naturtillgångar och produktionsmedel, som äro för landets ekonomi och befolkningens välförstånd av större vikt eller eljest prövas bära omhändertagas av samhälleliga organ. I de direktiv, som gävos kommittén i ett anförande, som dåvarande statsministern hade till statsrådsprotokollet, yttrades av honom, att någon schematisk socialisering av hela produktionen ej är avsedd, utan att en fri prövning borde äga rum av frågan om de områden, på vilka socialiseringen kunde vara påkallad, och vidare att det enskilda vinstintressets betydelse måste beaktas ävensom att samverkan i olika former för samhällelig och privat produktion vore önskelig. Statsministern erinrade i sammanhang därmed om den socialisering, som redan i ganska stor utsträckning ägt rum här i landet, och anförde de kända exemplen på järnvägar, post, telegraf, skogsdrift, vattenkraft, tobakstillverkning, vin- och sprithandel etc.

Även om man nu, i likhet med mig och mina kolleger i regeringen, icke tror på nyttan av statsdriftens allmänna utsträckning, synes mig dock det alldeles icke vara något samhällsvådligt i att låta denna utredning fortgå utan någon inblandning från den nya regeringens sida. Socialiseringsnämnden synes mig hava berättigade anspråk på att få framlägga sina förslag. Den regering och riksdag, som en gång kom-

mer att pröva dessa, ha ju sin fulla frihet därvidlag, och den gamla satsen, att ingen bör dömas ohörd, bör äga sin tillämpning även gentemot dem, som i ett sådant fall som detta vilja visa, huru de tänkt sig de ekonomiska problemens lösning. Dessutom, mina herrar, vad skulle det leda till, om en tillträdande regering tog och rannsakade de åtgärder, som en föregående hade vidtagit ifråga om att verkställa utredningar? Skulle det bli vanligt, att en ny regering avsatte de kommittéer, som voro tillsatta av en föregående, skulle det ju bli en förfärlig villervalla, så ofta som regeringarna nu för tiden skifta. Jag kan inte tro, att det skulle kunna vara lämpligt, och regeringen har därför icke heller ansett, att något hinder borde läggas i vägen för fullföljandet av denna utav den förra regeringen beslutade utredning.

Vidare har det meddelats mig, att herr Trygger ansåg, att regeringen borde ha framlagt förslag om åttatimmarslagens upphävande. Jag får nu för min enskilda del bekänna, att jag trots alla de svårigheter och olägenheter, som ha visat sig vid lagens genomförande, ändå icke har förlorat tron på, att icke denna reform i förening med den reform av den praktiska undervisningen, som ungefär samtidigt har genomförts, till slut verkligen skall bära frukt och visa, att den kan bidraga till uppnåendet av det avsedda målet: arbetarklassens höjning såväl i socialt hänseende som ifråga om arbetsduglighet. Jag erkänner villigt, att början icke har varit så synnerligen god. Arbetarna ha icke motsvarat de förhoppningar man hade på, att de skulle visa sig villiga att intensivt utnyttja den förkortade arbetstiden. Man får emellertid hoppas, att detta skall bli bättre i den mån upplysningen stiger och arbetarna komma till insikt om, att det är även till deras eget bästa, om de lämna sådana arbetsprestationer, att industrien kan gå framåt och bära sig.

Ett upphävande av arbetstidslagen just nu skulle väl för övrigt inte ha någon betydelse alls under den brist på arbete som för närvarande råder. Men om den upphävdes och sedan bättre konjunkturen inträda, tror då verkligen någon, att arbetarna under sådana förhållanden godvilligt skulle vara med om att utsträcka arbetstiden? Jag tror inte, att de skulle göra det. Åttatimmarsdagen är ju ett så gammalt önskemål inom arbetarevärlden överallt, att jag tror, att det är det sista de skulle släppa, och säkerligen skulle arbetsgivarna då få långvariga strider om denna sak. Det finnes tillräckligt många stridsanledningar ändå. Jag tror alltså, att det skulle vara bäst för industrien att hava denna fråga ur världen, när det en gång blir fråga om att kunna arbeta med full maskin.

Emellertid kan det ju inte bestridas, att denna lag, som från början avsåg att vara en försökslagstiftning, redan visat sig behäftad med betydliga olägenheter i tillämpningen, vilka olägenheter böra kunna i väsentlig mån avhjälpas, utan att man därför förfelar syftet med lagen. Att här nu ingå på vad som i sådant hänseende kan göras är ju för tidigt. Saken är under utredning, och i denna utredning deltaga män ifrån ömse sidor, vilka åtnjuta det största förtroende hos dem som de representera. Re-

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

geringen måste naturligtvis avvakta det resultat de kunna komma till, innan regeringen kan taga bestämd ståndpunkt i frågan. Men att det inte gärna kan komma ifråga att nu upphäva åttatimmarslagen, förefaller mig alldeles tydligt, om man till andra skäl lägger det, som har tillkommit genom Sveriges inträde i nationernas förbund. Det heter där i fredstraktaten, som uppställer gruiderna för nationernas förbunds blivande verksamhet: "De höga fördragsslutande parterna erkänna, att lönearbetarnas fysiska, moraliska och andliga välbefinnande är av den största betydelse från internationell synpunkt, och hava för befrämjandet av detta upphöjda syfte grundat den i avdelning I omförmälda, till nationernas förbund anslutna permanenta organisationen." Där talas då om vissa medel, som skulle komma ifråga att användas. Och så, heter det vidare: "Bland dessa medel och principer anse de höga fördragsslutande parterna följande vara av synnerligen aktuell vikt: uppställandet av åtta timmars arbetsdag och 48 timmars arbetsvecka som mål överallt, där detta ännu ej blivit uppnått." Detta påpekades också vid behandlingen av frågan om arbetstidslagens upphävande under förra riksdagen av herr von Sydow, som i sin reservation påpekade, att trots att han ju var en motståndare till lagen, han likväl ansåg det vara otänkbart att nu kunna avskaffa den. Det är också med hänsyn till detta och jämväl med hänsyn till vad riksdagen har skrivit till regeringen, som regeringen intagit sin ståndpunkt. Där heter det nämligen i skrivelse den 12 juni 1920, att riksdagen anhåller om förslag till ändringar i lagen, som kunde finnas påkallade av vunnen erfarenhet om lagens tillämpning, och vilka utan att rubba lagens grunder kunde vara ägnade att bättre anpassa densamma efter praktiska livets krav. Regeringen ämnar ställa sig denna riksdagens önskan till efter rättelse och kommer således *icke* att föreslå lagens upphävande.

Herr Ericsson, Aaby: Herr greve och talman! Innan jag ingår på det ämne, för vilket jag här begärt ordet, känner jag mig manad att rikta några repliker till den föregående ärade talaren på Malmöhusbanken, herr Olsson. Han talade om arbetsfrihet. Jag undrar, var egentligen gränsen går ifråga om arbetsfrihet. Är hans eget parti, äro de socialistiskt färgade fackföreningarna utan ansvar ifråga om inskränkningarna av arbetsfriheten? Kasta vi en blick tillbaka på den byggnadsstreck, som rådde under en längre tid föregående år, så tror jag, att herr Olsson såsom medlem av dåvarande regering bäst skulle kunna konstatera, att arbetsfriheten icke hindrades av arbetsgivarna. Sedan ansåg den ärade talaren det vara lämpligt att säga, att arbetsgivarna eller som han uttryckte sig "produktionssystemet" betrakta arbetarna som en råvara, med vilken de kalkylera. Jag protesterar mot ett sådant uttalande inom denna kammare. Jag vågar bestämt påstå, att skall man värdera känslorna hos arbetsgivare och arbetare — nota bene goda sådana, och jag tror att på båda sidor flertalet är av denna beskaffenhet — så kan man säkert fastslå, att känslorna hos arbets-

givarna äro fullt så välvilliga mot arbetarna som dessa senares käns- *Statsverks-*
 lor mot arbetsgivarna. Det vore ju, mina herrar, att eljest göra en för- *propositio-*
 kastelsedom över allt det orimligt stora arbete, som från arbetsgivarnas, *nen m. m.*
 arbetsföretagarnas och arbetsföretagens sida gjorts för de svenska ar-
 betarna, om vilket icke ett f. d. statsråd och en f. d. chef för ecklesia-
 stikdepartementet bör sitta i okunnighet, även om han låtsar göra det.
 Mina herrar! Den ärade talaren sade också, att man påstått, att den
 allmänna rösträtten kom, om jag fattade honom rätt, för tidigt, därför
 att massorna icke vore tillräckligt bildade, icke nog kunniga. Han be-
 stred detta, han, en lärare och f. d. ecklesiastikminister, ville för-
 svara den åsikten, att dessa massor äro fullt beredda att mottaga den
 allmänna rösträtten och ifråga om kunskap och insikter fullkomligt kunde
 jämföras med dem, som förut suttit som de ledande. Jag kan icke
 dela denna hans uppfattning. Därefter yttrade han, att tiotusentals ar-
 betare i närvarande stund utkastas på gatorna, och detta slagord har
 i dag rungat emot oss från åtskilliga håll. Ja, det är sant, att avske-
 danden förekomma. Men om herrarna ärligt och opartiskt vilja följa
 med, så är det ju så, att arbetsgivarna söka såvitt möjligt hålla ar-
 betet i gång och endast kräva nedsättning av de under kristiden upp-
 komna, oerhörd höga avlöningarna, som kunnat uppgå till 15—20 kro-
 nor om dagen. Och arbetarna böra icke förväna sig, om arbetsgivarna
 i en tid av depression i industrien måste göra dessa nedsättningar, så
 mycket mer som levnadskostnaderna onekligen i mycket nedgått. Det
 bevisas, vill jag säga, tillräckligt av den index, som annars tyckes hava
 en oerhörd förmåga — av vad anledning skall jag icke ingå på här —
 att hålla sig på toppen. Ty se vi efter, åtminstone vad varorna i lands-
 orten kosta, måste vi förväna oss över de siffror, som möta oss i de
 uppgifter, som socialstyrelsen insamlar, och övriga uppgifter, som till-
 sammans utgöra grunden för beräkningen av denna index. Jag skall
 icke inlåta mig härpå i detta sammanhang. Men hur går det, när det
 allmänna söker lindra arbetsnöden? Se i Solna t. ex., mina herrar, Ni
 kunna läsa om det i dagens tidning. Där voro arbetarna erbjudna, om
 jag minns rätt, 5 kr. om dagen för nödhjälpsarbete, men de strejkade.
 Och icke nog med det; på de gratisbiljetter, som voro avsedda för ar-
 betarnas resor till arbetsplatsen, reste agitatorer ut för att till strejk
 uppvigla dem, som ville deltaga i nödhjälpsarbetet. Väcker sådant sym-
 pati inom samhället för nödhjälpsarbetet? Jag tror det icke.

Jag skall nu övergå till det, som är anledningen till att jag begärde
 ordet. Det förefaller mig, som om man såväl inom riksdagen som ute
 i landet vid regeringsombyten alltför litet fäst avseende vid, huruvida
 sakkunskap, insikter och erfarenhet bleve representerade inom den nya
 regeringen. Jag minnes, huru man inom alla partier, även mitt eget,
 sade, då den socialistiska regeringen kom till: "Ja, låt dem försöka, låt
 dem omsätta sina åsikter i praktiken, så få vi se hur det går", icke be-
 sinnande, vilken risk ett sådant experiment innebar. Vidare hörde man
 så ofta, sedan den socialistiska regeringen avgått: ja, det där var ju

Statsverks- icke så riksvådligt. Det gick ju ganska bra. De voro ju nästan —
 proposition- jag vågar väl icke säga — ganska borgerliga.
 nen m. m.

(Forts.)

Emellertid vill jag i det följande med några siffror visa, att detta var en sanning med modifikation, att en klassregering alltid innebär en fara och att denna fara och skada tagit sig uttryck inom den socialistiska regeringen. Som herrarna veta, utfärdades på grund av krigs- och kristiderna exportförbud särskilt på jordbruksprodukter, och så länge kriget varade, fördrog det svenska jordbruket med en viss grad av tålmod, mer eller mindre, dessa inskränkningar i dess rörelsefrihet. När sedan kriget upphörde och jordbruksprodukter från andra länder, särskilt från den stora republiken i väster, åter tillfördes landet, hade man hoppats, att dessa exportförbud skulle upphöra att gälla. Men den socialistiska regeringen sade nej därtill. Det gjordes framställningar från jordbruksorganisationer, från kvarnintressenter, från enskilda, men svaret var obevligt nej. Den tid jag kommer att sysselsätta mig med är tiden omkring september—november 1920, och den vara, vid vilken jag här ensamt vill uppehålla mig, är råg; de övriga exportförbudna varorna skall jag lämna åsido. Det visade sig då, att amerikansk råg under den tid jag nämnt kunde erbjudas i svensk hamn för lägst 41, högst 52 kronor per 100 kg. Samtidigt härmed gällde svensk råg 31 kronor, högst 35 kronor per 100 kg. Hade nu exportförbudet icke funnits, hade den svenska rågen, om den varit av samma kvalitet som den amerikanska, vilket den också är, kunnat fullt ut tävla med denna på världsmarknaden, och det pris, som tillförsäkrats de svenska rågodlarna, hade varit världsmarknadspriset. Men nu sträckte exportförbudet en hämmande kedja kring det svenska jordbruket och förhindrade en sådan tävlan, och därför gick också handeln inom landet till dessa ofantligt mycket lägre pris. Räkna man ut medelskillnaden i pris mellan amerikansk råg och svensk råg vid denna tid, så visar det sig, att den svenska rågen måste säljas till ett pris, som var ungefär 13 öre lägre per kg. än vad varan kommit att betinga, därest exportförbudet varit upphävt. Nå, varför gjorde då den socialistiska regeringen detta? Ja, jag kan icke rannsaka dess hjärta och njurar, men heller ej underlåta att uttala en misstanke, att det var av omsorg för konsumenterna i landet. Då framställer sig genast den frågan: hur stor blev förlusten härpå? Ja, mina herrar, då man tryggt kan beräkna, att det rörde sig om 200,000 ton svensk råg, som, om exportförbudet icke funnits, under denna tidsperiod kunnat säljas till ett pris av 13 öre mer än nu gällande pris, utgjorde förlusten för det svenska jordbruket 26 miljoner kronor, och det är ingen småsak. Jag frågar, kom då denna omsorg, som regeringen hade, ensamt konsumenterna till del? Nej. Förhållandet var, att när minimipriset fastställdes, uppgjorde regeringen med kvarnarna, att dessa skulle inlösa den svenska rågen efter 39 öre per kg., och därefter bestämdes priset på mjölet. Dessutom bestämdes i detta avtal, att hälften av den förlust, som kunde uppstå vid konsumtionsårets slut den 1 sept. 1920 på det rågparti, som kvarnarna då lägo

inne med, skulle betalas av kvarnarna och den andra hälften av staten. Nu måste jag göra kvarnarna den fulla rättvisan, att de begärde få exportera sitt överskott och erbjödo sig fritaga staten från denna risk, om exportlicenser medgävos och exportförbudet upphävdes. Men Kungl. Maj:t sade nej. Detta kostade inom parentes staten vid uppgörelsen av denna risk ungefär jämnt 1 miljon kronor. Nåväl, jag sade nyss, att regeringens omsorg icke ensamt kom konsumenterna till del, därför att mjölpriset baserades på och i stort sett vidhölls efter detta grundpris på rågen av 39 öre per kg. Man kan således säga, att endast hälften av dessa 13 öre, således 7 eller $6\frac{1}{2}$ öre, kom kvarnarna till godo och den andra hälften konsumenterna till godo. Men de svenska rågodlarna fingo dock släppa till 26 miljoner kronor genom detta. *Och på detta sätt skötte i nådens år 1920 en socialistisk regering det svenska jordbrukets intresse.* Den offrade dessa 26 miljoner plus en miljon, som staten fick betala, tack vare sin halsstarrighet.

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Detta, som jag nu berört, är endast *en* sak, men jag är viss om, att om vi ginge in på andra områden, till vete med den oerhörda import av denna vara, som ägt rum, och till andra varor, skulle man komma till summor så stora, att litet var kanske skulle häpna. Nu vill jag göra den personliga rättvisan, att, efter vad som sagts mig, såväl dåvarande jordbruksministern som dåvarande finansministern skulle velat vara med om, att exportlicenser lämnades för spannmål, men att regeringens övriga medlemmar satte sig däremot. Men även den nuvarande regeringen måste jag göra den förebräelsen, att den solade ovanligt länge med upphävandet av exportförbuden. Och så den där remissen till folkhushållningskommissionen! Jag skulle vilja vända mig till herr statsrådet och chefen för k. jordbruksdepartementet och fråga: varför kunde icke den olycksfågeln få dö i fred utan att bliva störd med sådana jordiska ting, som den aldrig visat sig hava haft förmåga att handskas med?

Jag har i det föregående vänt mig med en viss grad av klander mot föregående och nuvarande regeringar för deras uppträdande med avseende på det svenska jordbruket. Det är därför, enär det alltid är roligare att ge erkännande än klander, med stor tillfredsställelse jag ber att få ge ett erkännande till den nu sittande regeringen och särskilt till dess jordbruksminister för det sätt, på vilket man skött den ytterligt farliga frågan om mul- och klövsjukans bekämpande i landet. Det var raskt och kraftigt gjort, och även om det kostar en del pengar och anslaget överskridits icke så litet, tror jag Sveriges jordbrukare och folk skola vara tacksamma, då därigenom sparats oss, tycks det åtminstone, miljarder, som denna sjukdom nu kostar ute i världen genom sina härjningar.

Till sist, innan jag lämnar ordet, ber jag få rikta några ord till den ärade talaren på Norrbottensbänken, herr Winberg, som yttrade en hel del angående nationernas förbund. Jag skall be att få säga, att jag i mångt och mycket — jag vet icke, om det kommer att glädja honom

Statsverks-
proposition-
nen m. m.
(Forts.)

— kan instämma i vad han sade. Men sedermera, när han kom till sina små utgjutelser angående den oskäligen prisstegringen och de verkningar denna hade, nedsatt arbetskraft, och tog fram den där dyrbara pennkniven, då ber jag få säga, att om han icke ämnar använda den som vapen mot det bestående kapitalistiska samhället, så synes det mig, att pjäsen var bra dyr!

Herr Boman: Herr greve och talman! Det var ju att vänta, att statsregleringen för år 1922 ej skulle kunna uppgöras utan anlitande av nya skatter. Den mycket givande men ytterst irrationella krigskonjunkturskatten var ju nu borta, och den procentuella, efter vilken inkomst- och förmögenhetsskatten uttogs, var redan, enligt förra riksdagens beslut, satt så hög, att den ej längre kunde höjas. Finansministern har också bebådadt höjda finanstullar, avsedda att inbringa 35 miljoner kronor, ävensom bibehållande av den i följande införda särskilda omsättnings- och utskänkningsskatten å spritdrycker. Under dessa förhållanden har det ej kunnat undgå att väcka min uppmärksamhet, att å inkomstsidan i statsverkspropositionen helt och hållet saknas och ej ens finnes omnämnd den inkomst, som statsverket har att vänta från aktiebolaget Vin- och spritcentralens rörelse.

Redan under förra året överlät med dåvarande regerings tillstånd aktiebolaget Stockholms-systemet, som tidigare innehafvt aktiebolaget Vin- och spritcentralens alla stamaktier, dessa aktier till vissa enskilda, som förbundo sig att till statsverket inbetala hela avkastningen å aktierna utöver en viss ränta å deras kapitalutlägg. Enligt min uppfattning skulle det varit fullt berättigat att redan förra året i statsregleringen för 1921 ha uppfört ett beräknat belopp av avkastningen från bolagets rörelse under 1920, vilken ju kommer att disponeras av bolagsstämman på våren i år. Hemställan härom gjorde jag även utan framgång inom 1920 års bevillningsutskott. Att så ej skedde kan måhända försvaras med att avtalet med de enskilda då ej var fullt färdigt, men att nu, såsom jag läst i en tidning, försvara att inkomsten ej uppförts därmed, att beloppets storlek ännu ej är känt, finner jag fullständigt ohållbart. Sannolikt kan aktiebolaget Vin- och spritcentralens ledning ganska tillförlitligt angiva, vilken vinst 1920 års rörelse inbringat, och att uppskatta vinsten å 1921 års rörelse med ledning härav bör för en finansminister vara ganska lätt. Säkerligen löper han vid en sådan uppskattning vida mindre risk för misstag än då han i december 1920 har att uppskatta, vad inkomst- och förmögenhetsskatten eller tullmedlen skola upptagas till i 1922 års riksstat.

Då vinsten för aktiebolaget Vin- och spritcentralen under år 1919, vilket år bolaget ännu ej fullt utvecklats sin monopolställning, uppgick till nära 7 miljoner kronor och årsvinsterna för såväl 1920 som 1921 års rörelse nu böra vara beräknliga för statsregleringen, är det ett mycket betydande belopp, som här är fråga om, troligen snarare överstigande än understigande 20 miljoner.

I detta sammanhang kan jag ej underlåta att beröra den egendomsliga ställning, som aktiebolaget Vin- och spritcentralen med sina många dotterbolag och tendenser att vilja skaffa sig flera innehar, då det utan riksdagsbeslut, endast under samförstånd med tidigare regeringar, praktiskt taget innehar monopol å spirituosa-handeln i landet. Med all aktning för de framstående och ansedda män, som utgöra bolagets styrelse, kan jag ej finna riktigt att de kunna utöva beskattningsrätt å svenska folket i fråga om spritdrycker. En liknande beskattningbefogenhet har jämväl kontrollstyrelsen, då den äger bestämma systembolagens försäljningspris.

*Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)*

I själva verket är det obehöfligt att riksdagen beslutar spritskatt. Genom ett enkelt avtal med aktiebolaget Vin- och spritcentralen och kontrollstyrelsen kan samma ekonomiska resultat ernås, liksom åtminstone teoretiskt Vin- och spritcentralen och kontrollstyrelsen genom en minskning i sina vinster skulle kunna neutralisera skatteresultatet av en av riksdagen beslutad spritskatt. Bibehållandet av en sådan ordning kan näppeligen vara försvarbart.

Slutligen vill jag beröra ett annat område i statsverkspropositionen. Landets näringsliv tryckes för närvarande hårt genom försvärad avsättning av industriens alster, vilkas tillverkningskostnader nu blivit så höga, att de nödvändigt måste nedbringas, om de skola kunna finna köpare. Bland de prisbildande faktorerna, vilka naturligtvis äro många och i de olika industrierna av skiftande betydelse, finnes emellertid en, vars betydelse ofta underskattas, nämligen järnvägsfrakterna. Dessa ingå ofta i varuprisen flera gånger, alltid i livsmedelsprisen för de anställda, men även i råvaru-, bränsle- och halvfabrikatpriser och slutligen i den färdiga varan.

Vid den väldiga stegring taxorna hos kommunikationsverken undergått är det anmärkningsvärt, att statsregleringen utgår ifrån, att järnvägstaxor och telegrafavgifter skola bli oförändrade under 1922; de senare skola dock underställas denna riksdags prövning. Enligt min mening kommer det emellertid att visa sig omöjligt att uppehålla nuvarande höga järnvägsavgifter vid allmänt fallande varupris. Redan konkurrensen med andra transportvägar och transportsätt torde i järnvägarnas eget ekonomiska intresse vara ägnad att framtvunga en tariffnedsättning. Vid det våldsamma prisfall, som äntligen inträtt å stenkol och som man väl kan antaga nu kommer att bestå och utveckla sig, och som väl för statsjärnvägarna betyder en årlig driftbesparing av omkring 50 miljoner, lär ju ett bibehållande av taxorna ej heller vara erforderligt av hänsyn till järnvägarnas ekonomi. Det är ju att beklaga, att statens järnvägar liksom flertalet av landets järnvägar ligga inne med dyrt inköpta lager av stenkol, men det är väl bättre att taga en engångsförlust än att varaktigt skada landets näringsliv.

Att genom de höga taxornas behållande söka vinna kompensation för den minskade varumängd, som i alla händelser kommer att transporteras under en depressionsperiod, är en utväg, vars ekonomiska resultat

Statsverkspropositionen m. m.
(Forts.)

jag tror blir föga tillfredsställande. Såsom ett uppslag möjligen förtjänt att undersökas skulle jag vilja framkasta tanken på, att en fraktnedsättning, när den genomföres, till en början begränsades till de bandelar, där trafiken i regel lämnar överskott — jag skulle vilja kalla dessa för statens järnvägars affärsbanor — under det att de andra, statens kulturbanor, tills vidare finge behålla högre frakter. De orter i landet, där vad jag kallar kulturbanorna gå fram, voro även vid en dylik olikhet i frakt-taxorna ej sämre ställda än om de varit belägna vid någon av landets mindre, enskilda järnvägar, för vilka Kungl. Maj:t alltid har fastställt högre avgifter än å statens järnvägar. En fördel framför de orter, som ha dylik enskild järnväg, ha de alltid däri, att de för järnvägens tillkomst ej behövt göra ekonomisk uppoffring för aktieteckning i järnvägsbolag. Vid väntad nöjaktig utveckling av statens järnvägars ekonomi skulle en successiv sänkning av fraktsatserna även å dessa bandelar varken möta svårighet eller motstånd. Ett dylikt förfaringsätt torde vara vida lättare att försvara än den misshandel av trafikanterna å de starkast trafikerade bansträckorna Stockholm—Göteborg och Stockholm—Malmö, som äger rum, då där de snabbaste tågen indragits för att än mera höja dessa linjers avkastning, eller t. ex. då statens järnvägar för hamnbanetrafiken i landets viktigaste sjöfartsstad från 1 januari i år i ett slag mer än fördubblar hamnbanetaxan av hänsyn till statens järnvägars ekonomi.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr vice talmannen.

Herr Hellberg: Herr talman, mina herrar! När jag under nära 5 kvart lyssnade till den store krafttalaren på Norrbottensbänken, som själv i dag givit det lähgsta prov som förekommit på det slags parlamentariska verksamhet, som han själv i sitt anförande karaktäriserade som prat, måste jag erkänna, att jag kände mig något tveksam, om jag själv skulle lämna något bidrag till denna samma verksamhet. Detta är nu icke så att förstå som jag inte skulle med mycket intresse lyssnat till herr Winberg: man hör i allmänhet gärna på en talare, som själv är uppfylld av ett starkt patos, och det var för en var, som lyssnade till honom, påfallande, att han var aldeles förtjust, ja nästan röjde ett slags vällust att få skildra, huru eländigt det i alla avseenden står till i det usla kapitalistsamhället. Jag skulle endast vilja göra den lilla anmärkningen, att detta är oss alla mer eller mindre välbekant, och jag tror, att vi alla skulle blivit honom mera tacksamma, om han åtminstone vid sidan av denna skildring hade satt in en annan, som visat på, huru härligt förhållandena i alla avseenden gestalta sig, där det tusenåriga rike, varom han drömmer, förverkligats. Vi gå ju här alla i sorglig okunnighet om, huru det står till i det stora ideallandet Ryssland, och det berättades enskilt här i kammaren under hans anförande

en del rövarhistorier, t. ex. huru på 600,000 kommunister inte mindre än 534,000 äro skrivare. Var och en skulle finna ganska intressant att gent emot dessa framställningar få av en i ämnet så initierad person som herr Winberg en kort och sammanträngd framställning om, huru i verkligheten allt där borta gestaltar sig.

*Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)*

Nu är det givet, att för en person som herr Winberg, vilken jag skulle vilja karaktärisera som en politisk kiliast, d. v. s. en man, som tror på ett politiskt tusenårigt rike, liksom en viss tids kristna trodde på ett religiöst tusenårigt rike — det är givet, säger jag, att allt vanligt för honom måste te sig förkastligt och ofullkomligt. Det är därför naturligt, att nationernas förbund för honom är ren reaktion, ren humbug, för att nu använda ett par ur hans lilla florilegium av pejorativa uttryck. Vi andra däremot, som inte hysa en sådan uppfattning, som han, vi som inte tro, att det kan ske under i världen, utan ha erfarenhet om den nödvändighet, som kräver, att allting i den mänskliga tillvaron framdeles liksom under den föregående utvecklingen endast långsamt kan arbeta sig fram — vi andra ha ju litet skäl att se annorlunda på denna företeelse än han. För min del betraktar jag Sveriges inträde i nationernas förbund som den utan jämförelse viktigaste tilldragelsen i vårt lands historia under långliga tider. Genom att ha ingått som ledamot i en internationell, överstatlig organisation har vårt land nämligen kommit i en alldeles ny ställning utåt, och jag tror, att vi i allmänhet inte ännu klargjort för oss, vad denna ändring innebär. Jag måste säga, att det förefaller mig, som om inte ens regeringen, som sitter vid landets ledning, fullt klargjort det.

Till att börja med vill jag dröja ett ögonblick vid det sätt, varpå regeringen behandlat frågan om vårt lands blivande representation hos nationernas förbund där nere i fredshuvudstaden. Det har av regeringen i denna fråga markerats, att det inte kunde vara lämpligt att, såsom det föreslagits av de kommitterade, som haft utrikesdepartementets omorganisation om hand, där inrätta en vanlig diplomatisk tjänstemannabefattning. Det har sagts, att nationernas förbund självt skulle önskat, att inte en vanlig diplomatisk befattning tillskapades, utan att det skulle bli en charge av alldeles säregen art. Under sådana förhållanden och innan en allmän internationell praxis vunnits, har regeringen ansett det vara bäst att helt enkelt föra upp den blivande Genève-representationen under rubriken "rese- och flyttningsersättning, inspektioner, tillfälliga uppdrag". Det är möjligt, att denna fredsrepresentants överföring till ett slags diplomatiskt pro diverse konto kan motiveras med några skäl, men mig, det måste jag bestämt säga, tilltalar det inte alls. Posten borde, synes det mig, såsom havande en enastående karaktär och betydelse, uppförts skild från alla andra, och den borde ha erhållit ett anslag, som angivit, att man på den vill ha en första rangens kapacitet. Genom att så inte ängsligt avvakta praxis utan självständigt framhäva den utomordentliga vikt och betydelse Sveriges fäster vid

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

sin representant i nationernas förbund skulle vårt land handlat som det höves ett fredens föregångsland.

Men det är dock förnämligast vid behandlingen av en annan huvudtitel än den tredje som regeringen synes mig inte haft nog levande känsla för och medvetande av den nya internationella ställning Sverige numera intager. Det har av föregående talare, särskilt den andre i ordningen, framhållits, hurusom under den fjärde huvudtiteln, som numera omfattar såväl den förutvarande fjärde som den förutvarande femte huvudtiteln, förekomma en del avsevärda utgiftsstegringar. Säkerligen hava emellertid kammarens ledamöter inte glömt, hurusom, när vid världsdagen i Genève rustningsfrågan behandlades, det stora flertalet medlemmar av nationernas förbund enade sig om ett uttalande, vari uttrycktes det önskemålet, att samtliga de anslutna staterna under de båda närmaste åren efter 1921 inte skulle höja sina budgeter över de belopp, som vore beslutade för detta år. Bland denna majoritet av stater befann sig även Sverige. Den nye krigsministern har emellertid, såsom redan antytt, av detta uttalande känt sig oförhindrad att påyrka en hel del rätt avsevärda anslagshöjningar, och slutsiffran för hans huvudtitel, om än inte så lätt att beräkna, torde dock gå ganska avsevärt över den anslagssumma, som fastställts för innevarande år. Jag kan ju inte förtänka det ärade statsrådet, som haft bekymret för denna huvudtitel och som nu övertagit den, efter det den under en längre tid skötts av civila innehavare, att han försökt åstadkomma ett slags försvarets restauration, eller vad man må kalla det, så långt det stått i hans förmåga. Men det synes mig, att i det fallet regeringens övriga medlemmar borde ha gjort sina påminnelser och erinrat, att efter de uttalanden Sverige varit med om i Genève det icke går an att öka denna huvudtitel, som om ingenting hänt. Det ligger, mina herrar, i öppen dag, att en dylik dubbelställning i rustningsfrågan måste inverka menligt på vårt lands prestige. Ett land, som lagt sin röst för en viss hållning i denna fråga, måste också med handling infria det löfte, som det givit. Endast på det sättet kan det uppfylla den internationella hederns krav och endast på det sättet tillvaratager det verkligen sitt eget sanna intresse.

Det har sagts mig, att där nere vid Genève dagen Sverige åtnjtit mycken aktning och stor uppmärksamhet. Detta beror väl delvis därpå, att det där hade förmånen att vara representerat av eminenta dugande personer. Jag tror dock, att det än mer berodde på det anseende, som vårt land under tidernas lopp förvärvat sig som ett ärligt fredsälskande och ett ärligt fredsivrande land. Men detta anseende, mina herrar, är en dyrbar tillgång, som vi måste väl vårda, och det måste sörjas för, att det icke på något sätt vedervågas.

Nu har jag under denna debatt från den talare, som först hade ordet och som ju också var en av våra representanter där nere — jag säger uppriktigt till min ganska stora förvåning — hört uttalas närmast ett beklagande över, att regeringen inte hade gått ändå längre ifråga om försvarskraven än den gjort — så fattade jag åtminstone hans uttalande.

Det är dock veterligt, att samme ärade talare nere i Genève var fullkomligt enig med sina kolleger om det uttalande i rustningsfrågan, som jag förut nämnt. Jag kan inte hjälpa, att det förefaller mig, som om man hade å ena sidan en, om jag så må säga, internationell herr Trygger och å andra sidan en nationell herr Trygger. När han är i Genève, uttalar han önskvärdheten av, att rustningarna inte ökas. Men när han kommer i första kammaren, där han är van att tala för ständigt högre försvarsutgifter, yrkar han på sådana. För mitt förstånd är det åtminstone omöjligt att se någon konsekvens i denna hållning. Jag tror, att det för vårt land blir en tvingande nödvändighet, därest vi vilja bibehålla den aktning vi för närvarande åtnjuta i världen, att hålla enhetlighet härutinnan — icke säga ett i Genève och göra ett annat här hemma.

Nu kanske någon av gammal vana invänder: Skola vi då inte kunna få sköta våra försvarsangelägenheter hur vi behaga, skola vi behöva taga hänsyn till utlandet i dem? Ja, mina herrar, därvidlag får man göra sig klart, om man resonerar så, att vill man ha denna fullkomliga frihet, måste man tillerkänna den åt andra, och då ha vi åter det gamla systemet med kapprustningar, som ledde till världskriget. Här gäller det att göra sitt val: antingen — eller. Men för vårt land är i själva verket valet gjort i och med att vi trädde in i nationernas förbund. Då förbundet vi oss till vissa internationella förpliktelser, och dem få vi ej försöka vrida oss ifrån.

För min del är jag övertygad, att det kommer att av riksdagens utskott och riksdagen själv vederbörligen sörjas för, att rättelse vidtages i detta mycket viktiga avseende. Därtill driva ju även andra motiv, framför allt det i dessa dagar allhärskande sparsamhetskravet. Men jag anser angeläget, att det vid detta tillfälle säges ifrån, att vårt land, i och med att det inträtt i den internationella organisationen, också måste utan prut och utan försök till några undanflykter fullgöra de förpliktelser, som denna anslutning medför.

Då tiden nu var tämligen långt framskriden och ännu många talare begärt ordet, beslöt kammaren på hemställan av herr vice talmannen att till aftonsammanträdet uppskjuta den fortsatta överläggningen i förevarande ärende.

Efter föredragning av de vid sammanträdet början avlämnade kongl. propositionerna hänvisades dessa, nr 10, 11 och 13 till jordbruksutskottet samt nr 12 och 14 till bankoutskottet.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet riksdagens år 1920 församlade revisorers berättelse om granskningen av riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning.

Statsverks-
proposition-
nen m. m.
(Forts.)

Herr *Ingeström* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 5, angående förslag till lagstiftning och andra åtgärder i syfte att skydda jordbruket mot den fara, som genom arbetsnedläggelser m. m. hotar detsamma.

Denna motion hänvisades till behandling av lagutskott.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4,30 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Måndagen den 17 januari e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 12, till Konungen angående val av deputerade att, jämlikt § 54 regeringsformen och § 50 riksdagsordningen, med Konungen överlägga.

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts propositioner nr 1 och 2.

Herr *Vennersten*: Herr greve och talman, mina herrar! Icke i mannaminne torde svenskt näringsliv hava genomgått en kris sådan som den nu rådande, och man torde få gå tillbaka mycket långt i Sveriges ekonomiska historia för att finna motsvarighet till vad vi nu genomgå och hava att ytterligare genomgå. Det kan ju då synas försvarligt, att man något utförligare dröjer vid själva grundvalen till den nu föreliggande kungl. statsverkspropositionen och skärskådar något mera i detalj, hurudant det ekonomiska läget för vissa av våra huvudnäringar för närvarande är — något mera i detalj än vad som hittills har skett under den gångna delen av diskussionen.

Jag anhåller därför att få till kammarens protokoll lämna några uppgifter, som kunna tjäna till belysning av läget och möjligen också såsom utgångspunkt för betraktelser, då vi framdeles gå att behandla

åtgärder, som äga samband med det nuvarande läget och avse att därutinnan bringa någon hjälp.

Sveriges industriförbund har naturligtvis med det allra livligaste intresse följt företeelserna på arbetsmarknaden och har sökt genom förfrågningar skaffa sig bästa möjliga insikt i utvecklingen sådan denna nu har pågått under det sista halvåret. Ett resultat av dessa förfrågningar föreligger nu, och jag skall anhålla att med några korta drag få belysa, hurudant läget ter sig inom några av de huvudsakligaste industriella näringsgrenarna. Att jag dröjer vid dessa grenar av svenskt näringsliv torde icke förvåna någon, då jag ju icke är i tillfälle att bedöma läget inom vare sig jordbruk, handel eller sjöfart på samma sätt som det har varit mig möjligt att följa motsvarande förhållanden inom industrien, och den omständigheten, att jag sålunda icke här berör andra näringsgrenar, får icke tolkas, som om jag icke hade blicken öppen för att det är lika viktigt att, där så kan ske och så erfordras, bringa den hjälp, som från statsmakternas sida över huvud taget kan lämnas till stöd även åt övriga näringar i deras bemödanden att genomkämpa den svåra tid, som nu är inne.

Beträffande vår gamla järnindustri — en av våra allra viktigaste — så är läget, enligt den rapport, som på sätt jag nyss antydde blivit infordrad, ungefärligen följande. Av det 150-tal företag inom gruppen mekaniska verkstäder samt på malm- och metallförädling baserade industrier, som besvarat industriförbundets cirkulärskrivelse, uppgiver ett 30-tal företag, att de från och med årsskiftet sett sig nödsakade helt inställa driften. Alla övriga företag, förutom 7, som synas kunna upprätthålla en oförändrad drift, ha gjort större eller mindre inskränkningar, dock till högst hälften av det normala.

De här ifrågavarande företagens arbetareantal uppgår till cirka 22,600 arbetare och inskränkningen kan sägas omfatta ungefär 42 procent av verkens hela normala kapacitet.

Orsakerna till det läge, som uppkommit, har man naturligtvis i sina svar också berört, men då de för kammaren äro så väl kända, att det skulle vara olämpligt att upptaga tiden med att relatera, vad rapporterna i det stycket innehålla, avstår jag från att beröra den sidan av saken.

Beträffande glas- och porslinsindustrierna är läget sådant, att av de 16 firmor, som besvarat enqueten, hava 40 procent helt nedlagt driften och 54 procent nödgats inskränka densamma till blott $\frac{1}{3}$ av den normala. Minskningen utgör 69 procent av verkens kapacitet och ytterligare driftinskränkningar kunna förväntas.

Här vill jag särskilt påpeka, att det är den våldsamma importen av tyskt, österrikiskt och belgiskt glas, som är huvudorsaken till det betänkliga läget.

Träförädlingsindustrien har berörts i 13 svar och visar det sig, att av de här berörda företagen 15 procent helt nedlagt driften, medan 62 procent hava nödgats inskränka den till i medeltal $\frac{1}{3}$ av den nor-

Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)

Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)

mala. Och utgör minskningen i antalet dagsverken per dag 61 procent av verkens kapacitet. Även här väntas ytterligare inskränkningar.

Beträffande pappersindustrin synes det förhålla sig så, att av de 32 företag, som undersökningen omfattar, 34 procent helt nedlagt och 56 procent nödgats inskränka driften till ungefär blott hälften av den normala, och utgör minskningen här 57 procent av verkens kapacitet. Liksom i föregående fall förutser man här också ytterligare driftsinskränkningar.

Beträffande livsmedelsindustrin är förhållandet icke fullt så ogynnsamt som i de förut berörda grupperna. Här ha 8 procent av de ifrågavarande 12 företagen helt nedlagt driften, och 75 procent inskränkt densamma till i medeltal hälften av den normala. Här utgör inskränkningen i antalet dagsverken per dag 13 procent av företagets kapacitet. I främsta rummet är det margarinindustrin, som kommit i betryck, och det sammanhänger, efter vad som uppgivits, med den rådande tendensen att föredraga natursmör framför konstprodukter.

Inom sömnads- och textilindustrin, som normalt sysselsätter en väsentlig del av arbetareantalet inom industrien, ha 81 företag, representerande ett arbetareantal av 16,000 arbetare, besvarat rundskrivelsen och uppvisat, att 25 procent av företagen helt nedlagt driften vid årsskiftet och 65 procent nödgats minska driften till i medeltal $\frac{3}{5}$ av den normala. Minskningen i antalet dagsverken per dag utgör här 48 procent av samtliga de 81 företagens kapacitet. Här säger man, att om den här berörda industriens läge icke snart kan återställas till det bättre, uppstå de mest omfattande arbetsnedläggelser utöver dem, som redan ägt rum. Man har nämligen hittills i hög grad sökt så långt sig göra låtit uppskjuta det kritiska ögonblicket, huvudsakligen för att bereda den gamla, vana arbetarestammen sysselsättning så länge detta över huvud taget varit möjligt. Endast genom en mycket snar marknadsförbättring, åstadkommen genom de åtgärder, som över huvud taget här kunna tänkas ifrågakomma, synes denna industri kunna räddas från fullständig nedläggelse.

Inom läder- och skoindustrin, dit man även räknar gummivaruindustrin, har i fråga om 22 firmor lämnats det svaret, att inom gruppen 23 procent helt nedlagt driften och 59 procent nödgats inskränka densamma till i medeltal $\frac{3}{5}$ av den normala. Minskningen utgör 40 procent av företagets kapacitet, och ytterligare driftsinskränkningar väntas.

Den kemisk-tekniska industrien har givit sig tillkänna genom rapporter från 30 företag, av vilka 20 procent helt nedlagt driften och 73 procent nödgats minska densamma till i medeltal hälften av den normala, och utgör detta ett resultat, som visar 40 procents nedsättning i arbetet i jämförelse med företagets totala kapacitet. Och det stående tillägget återkommer även här: ytterligare driftsinskränkningar väntas.

Jag skall icke trötta kammaren med att fortsätta dessa redogörelser. Då jag har inskränkt mig till att taga med de huvudsakligaste, har jag ju därvid också kunnat giva en bild av läget i stort sett. Om nå-

gon nu föreställer sig, att de här icke berörda industrierna genom inom dem rådande mera gynnsamma förhållanden skulle kunna lämna kompensation för vad som inom de nu berörda grupperna fattas ifråga om arbete, så vill jag nämna, att så tyvärr ingalunda är förhållandet. Till och med vår mäktiga trävaruindustri har svårigheter att kämpa med för närvarande ifråga om avsättningen av dess exportprodukter, och det har nog för var och en, som intresserar sig för dessa spörsmål, redan blivit uppenbart, att innevarande år företer, tills vidare åtminstone, en mycket ogynnsam bild även inom denna vår allra störta exportindustri. Det är sålunda icke förhållandet, att krisen huvudsakligen berör de industrigrupper, som arbeta till största delen på den inhemska marknaden, utan den sträcker sina verkningar vida därutöver. Vad som gäller om trävaruindustrien, lärer, efter vad en av de mest kompetenta bedömare av dessa angelägenheter sagt mig, kunna tillämpas även ifråga om trämasse- och cellulosaindustrierna.

När man nu vet, att den för nästa år uppgjorda budgeten i väsentliga avseenden ifråga om inkomsterna är byggd på att vår svenska produktion skall ge en något så när tillfredsställande avkastning under innevarande år, så måste man med bekymmer konstatera att de siffror, jag här meddelat, ställa förhoppningarna om en sådan möjlighet i en ganska mörk dager. Det är icke lätt att tänka sig, att man skulle kunna nå en avkastning av inkomst- och förmögenhetsskatten å 244 miljoner kronor år 1922, när man hör, att större delen av den svenska industrien arbetar under förhållanden, som äro så prekära, att man har svårt att se, att över huvud taget någon större del av industrien skall kunna lämna skälig vinst. Ty om man besinnar, att en nedgång i verkens normala drift av 40 procent icke betyder, att den eventuella vinsten minskas i samma proportion, utan betyder, i regel, att hela vinsten försvinner och förlust i stället uppstår, så är det för var och en uppenbart, att det skall behövas högst väsentliga åtgärder så långt över huvud taget sådana äro möjliga och tänkbara för att bringa läget på det industriella området därhän, att den beräknade avkastningen av ifrågavarande skatt skall kunna uppkomma. När man vidare vet, att förhållandena även inom andra näringsgrenar äro bekymmersamma, så måste man ju ställa sig starkt frågande, om det över huvud taget kan vara klokt att räkna med en sådan inkomst från denna skattekölla, som nu har upptagits i Kungl. Maj:ts föreliggande proposition.

Man frågar sig naturligtvis: kunna vi över huvud taget göra någonting för att bringa hjälp i det nuvarande nödläget? Är icke detta förhållanden, som undandraga sig all påverkan från statsmakternas sida, och måste man icke göra så, som på sina håll rådet lyder: "Låt det nu gå till botten, låt depressionen spela ut sin roll så fort som möjligt, på det att bättringen sedan må bliva så mycket säkrare och hastigare?" Jag håller nu före, att ett sådant resonemang icke är riktigt, utan att det är vår ofrånkomliga plikt icke blott att tillse, vad som

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

kan göras, utan också att endräktigt söka genomföra de åtgärder som vi kunna komma att finna lämpliga såsom hjälpmedel i den nuvarande svåra situationen.

Icke heller Kungl. Maj:t har fattat situationen så, som om här intet stode att hjälpa, ty redan i Konungens trontal antydes möjligheten till hjälp, liksom man även påpekar behovet av sådan. "Överflertalet av näringslivets områden kastar" den ekonomiska kris, som världskrigets förstörelse fört med sig, "sin mörka skugga", säges det i trontalet. "Möjligheten att genom statens ingripande bringa jämvikt i de av världskrisen rubbade förhållandena är utan tvivel synnerligen begränsad. Vissa åtgärder torde emellertid i särskilda fall kunna visa sig erforderliga för uppehållet av det nationella näringslivet; undersökningar i sådant avseende pågå."

Och gå vi sedan vidare i granskningen av den föreliggande statsverkspropositionen och i övrigt tänka oss möjligheten för riksdagen att ingripa hjälpande och bättrande, så ter sig situationen icke så tröstlös, som den kanske från början synes göra, ty många av de åtgärder, som från Kungl. Maj:ts sida föreslagits och bebådats, och många av de åtgärder, som riksdagen utan tvivel är beredd att vidtaga genom de beslut, som riksdagen i år kommer att fatta, skola kunna i väsentlig mån bringa de betryckta näringarna lättnader, och därför att dessa lättnader icke kunna tänkas bliva så stora, att krisläget snabbt och fullständigt övervinnes, skall detta väl icke hindra Sveriges riksdag att göra vad på den ankommer för att åtminstone bringa den lindring, som över huvud taget är möjlig. Det är farligt, menar jag, att hylla den satsen, att därför att icke allt kan hjälpas, får intet åtgöras. Sådana tendenser finnas, åt sådana har man givit uttryck i den offentliga diskussionen, men jag är alldeles viss om att riksdagen icke vill följa dylika anvisningar.

När man sålunda gjort klart för sig, att mycket kan göras — och inför denna sakkunniga församling behöver jag icke uppehålla mig vid vad allt från dess sida kan göras för att lätta det ekonomiska trycket; det har för övrigt framhållits av många talare före mig — så gör man sig också den frågan: är det nu statsmakternas skyldighet, och är det i statsmakternas intresse att gripa in även med åtgärder, som kanske från ett och annat håll kunna synas mindre tilltalande ur principiell synpunkt? På den frågan torde jag knappast behöva giva svar, ty svaret faller av sig självt. Men sådant är läget, att det kan vara påkallat att erinra därom, att statens åtgärder av ekonomisk innebörd till lättande av kristidens tryck icke äro en nådegåva åt berörda näringar, utan äro en väl motiverad försäkringspremie mot förlust av arbetstillfällen och skatteköllor, en premie som det allmänna, staten, har all anledning att betala. Hela samhället är beroende av produktionens gång, och i den mån produktionen lider, måste sålunda också hela samhället lida. Det är en självklar sats, synes det, men jag har icke tvekat att här upprepa den, då man icke alltid besinnar, vilket utomor-

dentligt intimt samband, som existerar mellan det allmänna och det ekonomiska enskilda livet.

*Statsverks-
propositionen m. m.*

(Forts.)

Om vi se oss om i världen, där ju nästan överallt likartade svårigheter uppkommit, så finna vi också en maning att icke förtrötta i våra strävanden att göra något till avhjälpande av det bekymmersamma ekonomiska läget. På de allra flesta håll hava svårigheterna varit mycket stora, på många håll vida större än i vårt land, men man har också med all omsorg sökt efter utvägar till hjälp och bättring och har på sina håll kommit ganska långt i sina bemödanden att upprätthålla det nationella näringslivet och trygga åt inhemsk produktion avsättningen på hemmamarknaden så långt detta över huvud taget ansetts möjligt.

Slutligen skulle man vilja fråga sig: finnes det då möjlighet för oss här i riksdagen med våra så skarpt divergerande åskådningar om åtgärdernas lämplighet att enas om beslut, som kunna föra till något positivt resultat? Ja, jag skulle i det fallet vilja hänvisa till vad som skett i andra länder. Förmodligen ha där skiljaktigheterna i uppfattningen icke varit mindre än de, som här komma till synes, men icke desto mindre har man lyckats i det helas, i hela samhällets intresse att träffa överenskommelser, som lett till sådana resultat, som jag nyss åsyftade. Jag vet väl, att många missförstånd behöva undanröjas, och det har under dagens diskussion givits prov på att man nog på sina håll är sinnad att förevida den motsatta parten handlingar, vilkas motiv skulle vara allt annat än erkännansvärda, men jag vågar tro, att uppfattningen i detta avseende icke sitter så djupt, att icke klyftan kan överbyggas. Jag tänker närmast på det uttalande, som gjordes om att inom industrikretsar, ledande industrikretsar, man rent av bemödade sig att nedpressa arbetslönerna på ett, enligt den ärade talarens, som jag nu åsyftar, uppfattning synbarligen otillbörligt sätt. Jag är alldeles viss om, att där sådana nedsättningar ägt rum eller komma att äga rum, dessa äro en följd av omständigheternas eget ofrånkomliga tryck, och att det skall visa sig icke föreligga fall, där man försökt att med icke erkännansvärda medel nedpressa lönerna. Jag har mig åter bekant ett fall, då arbetarne vid ett verk i detta land självmant kommit till ledningen av företaget och sagt: "Vi se, att svårigheterna hopa sig, vi förstå, att driften icke längre kan upprätthållas vid nuvarande arbetslöner, och vi erbjuda oss frivilligt att gå med på någon reduktion, om blott driften hålles uppe." I detta speciella fall blev svaret: "Så länge det över huvud taget är möjligt att bedriva produktionen med oförändrad lön, skola vi göra det; när den dag kommer, då detta icke längre är möjligt, skola vi med tacksamhet återkomma till hänvändelsen."

Missförstånd skola utan tvivel uppkomma, men det tillkommer också oss att gå till botten med frågan och se, huruvida icke missförstånden kunna uppklaras och sedan ett samförstånd uppbyggas, som

Statsverkspropositionen m. m. skall leda till att det svenska näringslivet genomgår den kris, som nu är inne, utan att taga obotlig skada.
(Forts.)

Jag nämnde nyss det utomordentligt intima sambandet mellan det allmänna och näringslivet. Det skulle kanske kunna tillätas mig att med ett par siffror söka kasta en blyxtbelysning på vad näringslivet har betytt för Sverige under krigstiden, under den allvarliga och svåra tid, som vi under de senaste åren ha genomlevat, och visa, hur utomordentligt betydelsefullt det är, att från det allmänna sida allt göres, som göras kan, för att vidmakthålla produktionen, då denna är hotad. Jag tänker på avkastningen av de förnämsta skatterna under de senaste sex åren. Under åren 1915—1920 gav inkomst- och förmögenhets-skatten jämte den från och med 1920 införda B-skatten för bolag ett resultat av influtna, resp. i fråga om år 1920 uttaxerade, belopp av 802 miljoner kronor i runt tal, och under samma 6 år, under vilka krigskonjunkturskatten har utgått, har denna givit statskassan en inkomst av 999,677,000 kronor. Då har för 1920 endast upptagits det i staten beräknade beloppet av 80 miljoner, ehuru väl det är uppenbart, att detta belopp, som avser merinkomst under 1919, kommer att bli betydligt högre, särskilt om man betänker, att det influtna beloppet under 1919 utgjorde 273 miljoner kronor i runt tal. Man kan därför säga, att under dessa 6 år, huvudsakligen krigsår, har Sveriges skattdragande befolkning, eller vad som i detta sammanhang kan sägas vara detsamma, den svenska produktionen, å dessa skatttitlar burit en börda, som närmar sig två miljarder kronor.

Jag har upprepade gånger uttalat min säkra förvisning, att det skall lyckas de olika partierna i Sveriges riksdag att enas om sådana åtgärder, som kunna vara ägnade att hjälpa oss utur det nuvarande svåra läget, hjälpa oss att åtminstone mildra de allra värsta olägenheterna av detsamma, och det är väl ej utan grund, som man kan hysa en sådan förhoppning. Jag har här framför mig ett uttalande från det socialdemokratiska partiets huvudorgan i detta land, och jag tror ej jag lämpligare kan avsluta detta mitt anförande än genom att citera dessa få rader: "Redan nu äro arbetstillfällena mycket begränsade. Och till vintern och våren lär tyvärr en mycket svår arbetslöshetsperiod komma att inträda. Det lär härvid icke kunna undgås, att samhället får träda till med extra åtgärder för att lindra följderna av arbetslösheten. Och dessa extra åtgärder kunna icke bestå i annat än att antingen anslå medel till rent understöd eller också medel till nödhjälpsarbeten. *Det första alternativet är det olyckligaste av alla, demoraliserande som det är på alla vis.* Det andra, med nödhjälpsarbeten, är knappast bättre det, som erfarenheten visat. Vilket av de båda det än gäller, blir det utgifter, vilka icke medföra någon glädje varken för understödstagarna eller för kommunen, som skall betala. Bättre är då att i så stor utsträckning det är möjligt hålla produktivt arbete i gång." Jag skall be att helt och fullt få ansluta mig till detta uttalande, och jag fogar till denna min anslutning den önskan, att det måtte lyckas

Sveriges riksdag, den sista efter den gamla ordningen, att påfinna sådana medel och utvägar ur det nuvarande krisläget, som kunna vara ägnade att åt Sverige bevara det bästa av det näringsliv, på vilket landets välfärd under gångna tider har vilat. Jag vågar tro, att om så kan ske, så har denna riksdag skrivit ett hedrande och vackert blad i Sveriges ekonomiska historia.

*Statsverks-
propositio-
nen m. m.*
(Forts.)

Herr statsrådet Murray: Herr greve och talman! I det anförande, som greve Lagerbjelke i förmiddags höll, uttryckte han sina stora betänkligheter och varnade för att staten under nuvarande tryckta förhållanden skulle inlåta sig alltför djupt på förehavanden, som skulle komma att kräva stora utgifter eller stora lån. Dessa varningar äro i sig synnerligen välgrundade och tanken i dem bör säkert fasthållas. Regeringen har ju också markerat, att den för sin del står på en dylik försiktig ståndpunkt.

I sammanhang härmed erinrade greve Lagerbjelke om ångfärjeplanerna Sverige—England. Troligen hava de notiser, som härom varit synliga i pressen, givit honom anledning att komma in härpå. Jag skall i anledning därav be att få nämna några ord om denna sak.

1916 medgav riksdagen, att ett visst penningbelopp finge användas till utredning av frågan om en daglig ångbåts- eller ångfärjeförbindelse med England. Detta belopp ökades sedermera 1920 med ytterligare en summa. År 1916 uppdrog Kungl. Maj:t åt järnvägsstyrelsen att i samråd med sex av Kungl. Maj:t utsedda delegerade framlägga förslag i frågan. Dessa delegerade kommo med sitt förslag i mars 1919. Förslaget gick ut på en daglig ångfärjelinje med sex ångfärjor, som enligt 1914 års priser beräknades draga en kostnad av 6 miljoner kronor stycket. Vidare förutsattes, att en ångfärjehamn skulle anläggas i Göteborg, och att Göteborgs stad för densamma skulle tillsläppa vissa markområden och göra vissa uppmuddringar. Man hade tänkt sig, att England och Sverige skulle dela kostnaden. Vad inkomstberäkningen beträffar, så hade man med utgående från 1913 års trafik kommit till en beräknad inkomstsumma av 4,400,000 kronor och en utgiftssumma av 7,300,000 kronor. Alltså en årlig driftsförlust av omkring 3 miljoner kronor. Det är tydligt, att dessa beräkningar under nuvarande förhållanden måste högst avsevärt höjas och att sålunda företaget skulle komma att röra sig om mycket stora belopp.

Kungl. Maj:t uppdrog år 1919 åt sin minister i London att förhandla med England angående dessa förbindelser. Den engelska regeringen visade emellertid ej något större intresse för saken, och då den i juli 1920 tillspordes i frågan inom parlamentet, så yttrades från regeringsbanken, att brittiska regeringen för det dåvarande icke funne sig kunna ingå på de från svensk sida framställda önskemålen om verkställande av ytterligare undersökningar i ärendet, enär det syntes vara uppenbart, att understöd vore nödvändigt för upprätthållande av ifrågasatt förbindelse. Brittiska regeringen försäkrade emellertid

Statsverks-
proposition-
nen m. m.
(Forts.)

att den i princip ej vore motståndare till en ångfärjelinje. Detta var, som sagt, i juli 1920, men samma månad framkom från Brittiska industriförbundets kommissionär för Skandinavien en förfrågan, om ej Sverige vore villigt att genom utsedda delegerade samråda med en av industriförbundet för ändamålet tillsatt kommitté. Kungl. Maj:t utsåg i augusti 1920 delegerade, och dessa hava nu i januari 1921 hållit en konferens med Brittiska industriförbundets kommitté. På denna punkt befinner sig frågan för närvarande.

Det måste ju villigt erkännas, att vårt land har oändligt mycket större skäl att önska täta och goda förbindelser med England än tvärtom. Ett närmande i ekonomiskt och kulturellt avseende kan ju för oss icke vara annat än av oskattbart värde, men å andra sidan förefaller det mig tydligt, att om kostnaderna för detta företag springa upp till sådana belopp, att England med sina stora resurser ställer sig tvekande till det samma, så kunna vi under nuvarande förhållanden icke intaga någon annan ställning, ehuru vi önska dessa goda förbindelser och hoppas, att de ekonomiska förhållandena, de ekonomiska resurserna och de ekonomiska beräkningarna en gång skola kunna giva oss mod att giva oss in på företaget. Man kan då fråga, vartill dessa förhandlingar skulle tjäna. Jag föreställer mig, att de dock kunna ha en viss nytta. De hålla ju en i princip god och vacker tanke levande, och genom de undersökningar, som den brittiska kommittén skulle anordna, får man ju också material för lösandet av frågan, när det en gång kan komma ifråga att taga ställning till densamma och sålunda få löst ett spörsmål, som ligger vårt hjärta nära, men till vilket vi under nuvarande förhållanden måste ställa oss avvaktande.

Herr S a n d l e r: Herr talman, mina herrar! Utanför ämnet har jag först några ord att säga i anledning av en av herr Trygger framställd fråga. Han frågade: befrämjas verkligen näringslivet av att några herrar sitta och sinsemellan diskutera socialisering? Då jag är en av dessa herrar, tillkommer det naturligtvis ej mig att besvara den frågan. Den blir i sinom tid besvarad på en grundval, som är något säkrare än den, som för ögonblicket kan finnas, men jag föreställer mig, att jag bör vara oförhindrad att knyta ett par korta reflektioner till den framställda frågan.

Först: veterligen finns det näringsidkare, som anse det löna mödan att sitta och diskutera denna fråga. Vidare: då det talas om näringslivet och vad som berör dess intressen, så bör icke förglömmas, att näringslivet icke är någon privatdomän för näringsidkare eller aktieägare. Näringslivet angår oss alla — även herr Winberg, ehuru han för några timmar sedan deklarerade, att han var "fullständigt ointresserad beträffande patientens tillstånd", som hans ord föllo. Jag tillåter mig att säga: även om det gäller det privatkapitalistiska näringslivet, så äro dess förhållanden någonting, som angå oss alla. Herr Winbergs och mina uppfattningar om det privatkapitalistiska samhället gå nog tillhoppa i det

stycket, att vi anse, att det är kännetecknat av mycket stora bristfälligheter, men jag skulle vilja ställa den frågan till herr Winberg: bör man ej också emellanåt erinra sig, att tills vidare åtminstone det är det enda samhälle, som vi ha. Och jag säger här precis detsamma, som jag har sagt ute i landet under den senaste valrörelsen: man bör tänka sig för en smula, innan man vräker det till förmån för — kaos. Slutligen: det kan vara förmånligt att befinna sig i det läge, som vi lyckligtvis ha, att kunna diskutera en så pass allvarlig och djupt ingripande fråga som denna om socialiseringen utan att denna diskussion skall behöva försiggå i ett samhälle, där revolutionära skakningar helt naturligt försvåra både diskussionen och eventuella förslags genomförande.

Vad den nu framlagda statsverkspropositionen beträffar tror jag, att vi göra klokt i att från början fullständigt förjaga den illusion, som måhända har kunnat uppstå någonstädes, att vi nu äntligen kommit fram till en budget, som utvisar en minskning. Den omständigheten, att det här jongleras med tilläggsstater och riksstater, gör det rätt så besvärligt att få en föreställning om, hur utvecklingen går. För min del tror jag, att det blir klarast, om man ställer ihop siffrorna så, att man ser vad det är för kostnad, som varje särskilt år får bära, i stället för att man, som det skett i budgetförslagen, sammanställer riksstaten för ett kommande år med tilläggsstaten för det innevarande året. Ifall man förfar på det sättet och fullföljer en uppställning, som fanns i föregående års statsverksproposition, så finner man, att summan av utgifterna — alla dubbelberäkningar borttagna — var för år 1919 ungefär 945 miljoner och för år 1920 929 miljoner. Alltså någon liten nedgång. Men för 1921 är motsvarande summa 1.131 miljoner. Det synes alltså förhålla sig på det viset, att innevarande år, därest riksdagen icke skär ned den tilläggsstat, som nu är presenterad, kommer att bli belastad med 200 miljoner mera än 1920. Uti siffran för 1921 är ju den ena delen, som var och en kan se, icke fixerad. Det är årets tilläggsstat. Det är nödvändigt att i alla sådana här beräkningar skilja mellan förslagen och de fastställda staterna. Den lilla sifferkonst, som finnes på ett ställe i finansplanens sammanfattande redogörelse, vilken har föranlett den föreställningen, att man här skulle möta en minskning uti budgeten, den vilar just på, att man ej ställer mot varandra förslagen, utan en fastställd riksstat mot ett presenterat förslag.

Vilja vi verkligen ha klart för oss, var vi nu stå, så böra vi rimligen anställa jämförelse med situationen sådan den var för ett år sedan, då det närmast föregående budgetförslaget förelåg. Det visar sig då, att den siffra i det år 1920 framlagda budgetförslaget, som är att jämföra med det nu framlagda budgetförslagets siffra 829 miljoner, är 796 miljoner. En ökning alltså av i runt tal 33 miljoner. Varpå beror detta förhållande? Jo, framför allt på den omständigheten, att sedan budgetförslaget framlagts, det dels kommit nya propositioner med nya äskanden — det har nu på senare åren skett i mycket liten utsträckning — dels och framför allt emellertid därpå, att riksdagen lagt på budgetförslaget mycket betydande

Statsverks-
proposition-
men nr. 21.
(Forts.)

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

belopp. Jag vill erinra därom, att vid 1919 års riksdag den fastställda staten slutade på 78 miljoner mera än budgetförslaget, och förra årets fastställda stat slutade på 70 miljoner mera än det framlagda förslaget.

Den första erinran, som det förefaller mig vara rimligt, att man framställer i denna budgetdebatt, det är en erinran till riksdagen själf att åtminstone denna gång försöka förfara sparsammare med utgifterna.

Det förslag, som nu föreligger, är, som jag nyss har sagt, åtskilligt högre än det näst förut presenterade. För 1921 är siffran, om man tar hela budgetförslaget, tilläggsstat och riksstat tillsammans, och räknar bort kommissionsförlusten, vilket ju kan vara rimligt, då den gäller en engångskostnad, 120 miljoner högre än budgetförslaget för 1920.

Undersöker man hur det förhåller sig särskilt med riksstaten och särskilt med tilläggsstaten, så finner man, att förslaget till riksstat på fyra år stigit från 561 till 902 miljoner, med 340 miljoner på 4 år. De fastställda riksstaterna hava på tre år stigit med 290 miljoner, alltså med bortåt 100 miljoner om året.

Denna ökning på riksstaterna skulle ju kunna bäras med jämmod, ifall den åtföljdes av en samtidig nedgång i tilläggsstaterna. Ansträngningarna ha också de senare åren varit inriktade på att få ned summan på tilläggsstaten. Ser man till, huru det därutinnan förhåller sig, så finner man, att det förslag, som nu föreligger för 1921, uppvisar utom kommissionsförlustens täckande en siffra av 149 miljoner, under det att samma siffra 1920 var 162 miljoner och året därförut 305 miljoner. Här finnes sålunda en nedgång, en fortsatt nedgång att med tillfredsställelse annotera ifråga om tilläggsstaten. Men det bör nog också tillfogas, att tempot ter sig ej vidare storartat. Denna tilläggsstat är i jämförelse med den föregående väl stor ifrån början, och skulle riksdagen förfara som under de två senaste åren, så är det fara värt, att det över huvud taget ej blir någon nedgång. Det framhålles med all rätt i finansplanen, att man bör söka sammanföra budgeten så mycket som möjligt till riksstaten och följaktligen där bereda täckning för sådana behov, som man vid dess uppgörande verkligen kan förutse skola komma. Ur denna synpunkt har finansministern förfarit, då han har avsatt ett stort belopp för dyrtidstillägg, ur samma synpunkt, då det företagits höjningar av vissa tidigare överskridna förslagsanslag. Bägge dessa poster äro av betydelse vid bedömande av det allmänna budgetläget.

Vad dyrtidstilläggen beträffar finner man en avsättning av 175 miljoner, alltså 25 miljoner mindre än den avsättning, som står till förfogande i år och som gjordes av fjolårets riksdag. För min del har jag haft mycken möda att få denna siffra att riktigt stämma överens med den uppgift, som meddelats, att dyrtidstilläggen för innevarande år skulle komma att utgå med 213 miljoner. För innevarande år räknar finansministern med en reduktion av dyrtidstillägget från och med den 1 juli. För nästa år ha vi att räkna med samma reduktion för hela året. Därtill kommer, att indexsiffran av finansministern förutsattes skola bliva sänkt från 270, som är den antagna indexsiffran för innevarande år, till

260. Jag har för min del mycket svårt att förstå, huru denna minskning i indextalet kan motivera en så pass avsevärd skillnad i de avsatta beloppen, därest man icke får förutsätta, att den reduktion av dyrtidstilläggen, som skall föreslås och beträffande vilken några grunder icke äro angivna i statsverkspropositionen — utom det att det är icke familjeförsörjare som det gäller — kommer att bli mycket betydande. Det är visserligen sant, att kostnaderna för dyrtidstilläggen komma att minskas genom flera nya lönerogleringar för departementen och de centrala verken, fångvårdsstaten, tullstaten, utrikesrepresentationen och militärerna. Finansministern säger i sin allmänna översikt, att ifrågavarande lönerogleringar icke komma att medföra någon avsevärdare ökning i totalkostnaderna. Det är omöjligt, utan en mycket ingående granskning av propositionen, att komma till en bestämd uppfattning om hur det kan förhålla sig i detta stycke. För min del har jag skattat den inverkan dessa lönerogleringar kunna ha på dyrtidstillägget till någonting omkring 10 miljoner kronor. Det är anmärkningsvärt, att finansministern, då han berör dessa lönerogleringar, icke alls omnämner den, som är avsedd att genomföras för den militära personalen. Går man till försvarsministrernas huvudtitel, finner man, att han, efter att hava framhållit, att kostnadsökningen, som är mycket betydande, skulle komma att kompenseras genom att man tager bort den tillfälliga löneförbättringen och minskar dyrtidstillägget, yttrar: "Den verkliga utgiftsökning, som skulle bli en följd av lönerogleringens genomförande, torde kunna approximativt uppskattas till omkring 10 miljoner kronor." Jag måste säga, att jag tycker, att detta är ett aktningsvärt belopp, och att jag icke riktigt kan förstå, huru finansministern med kännedom om detta förhållande kan finna, att de lönerogleringar, som föreslås till årets riksdag, icke komma att medföra någon avsevärdare ökning i totalkostnaden.

Vad beträffar de höjda förslagsanslagen, har jag med största tillfredsställelse av finansplanen funnit, att finansministern har ansett sig böra fortgå på den vägen, att vissa överskridna förslagsanslag höjas. I fjolårets finansplan skedde detta till ett sammanlagt belopp av 17 miljoner kronor. Att det var välbehövligt, framgår bäst av den nu meddelade upplysningen, att för innevarande år beräknas ett överskridande med icke mindre än 79 miljoner. Skall man få en säker och väl konsoliderad budget, är det ju självfallet, att man måste angripa detta onda. Att det har skett i den föreliggande finansplanen, är sålunda att hälsa med tillfredsställelse.

Jag har icke haft tillfälle att gå igenom budgeten på det sättet, att det är mig möjligt att bedöma, huru långt man har kommit i detta avseende.

Jag har antecknat, att man har höjt anslaget till restitutioner av skatt med 2 miljoner — säkerligen mycket välbehövligt, då anslaget har att möta bland annat återbetalningar av krigskonjunkturskattemedel. Den synpunkten får ju icke förbises, då det i allmänhet gäller att be-

Statsverkspropositionen m. m. döma kassafondens ställning, att det till sist blir denna som får svara även för de utgifter, som kunna förestå i detta hänseende.

(Forts.)

Under fjärde huvudtiteln finner man både höjningar och sänkningar av förslagsanslagen. Under femte huvudtiteln finner man, att hospitalsanslaget har höjts med 2 miljoner och ett par andra anslag med betydande belopp — en förklaring delvis till den mycket anmärkningsvärda höjning av utgifterna under sistnämnda huvudtitel, som man genast fäster sig vid.

Ett anslag, som jag skulle vilja fästa statsutskottets uppmärksamhet på — det har varit på tal tidigare i dag — är kommittéanslaget. Det är i årets budget höjt med 100,000 kronor till 2,520,000 kronor. Herr Clason meddelade på förmiddagen kammaren, att detta anslag år 1919 överskridits med ungefär lika stort belopp; som hela anslaget utgör, eller med 2,3 miljoner. Det torde vara nödvändigt antingen att här vidtaga åtgärder, varigenom man säkrar sig för att icke utgifterna till kommittéer skola stiga till sådana belopp, eller också att man sörjer för en höjning av anslaget.

För min del skulle jag vilja förorda, att vederbörande utskott från riksräkenskapsverket infordrade tabläerna över de överskridna anslagen och ginge igenom dem, innan man beslöte sig för några större nya utgifter, ty det är här fråga om utgifter, som komma, antingen riksdagen höjer siffrorna i budgeten eller icke, och jag må då säga, att det bör vara mera tilltalande att se dessa utgifter i budgeten än att träffa dem först i rikshuvudboken vid bokslutet.

Den omständigheten, att man på detta sätt räknar upp förslagsanslagen, så att de mera motsvara de verkliga kostnaderna, ger naturligtvis också rättighet att beräkna inkomsterna noggrannare än man vågar göra, ifall man vet, att budgeten innehåller ett sådant osäkerhetsmoment som med 80 miljoner överskridna förslagsanslag. Jag kommer härmed över till frågan om inkomstskattens beräkning.

Jag vill från början säga, att jag har icke en lika säker och deciderad uppfattning i detta stycke som vissa av de föregående talarna. Statskontoret har gjort beräkningen så, att verket lägger till grund bolagskatten för år 1917 och enskildas skatt för år 1918; på det sättet erhålles ett totalbelopp. Departementschefen går en annan väg. Han säger: Vi gå ut ifrån 1920 års skatt och reducera denna med 40 % för bolagen och 15 % för de enskilda.

Herr Trygger anmälde visst missnöje över att reduktionen var för liten för de enskilda, i överensstämmelse med det allmänna program som han förut här framlagt, där han urgerat nödvändigheten av betydande lönenedsättningar. Då man säger, att det är nödvändigt att sätta ned arbetslönerna för att icke arbetarna skola få för stor köpkraft och därigenom förhindra återgången till sunda förhållanden inom vårt penningväsen, vill jag på denna punkt endast göra den lilla reflektionen i förbigående, att om man vill vara konsekvent, bör man i detta sammanhang icke tala endast om arbetslönerna. Jag förmodar, att herrar kapitalister

också hava en köpkraft att komma med, som tidigare icke har varit att förakta, och att om man vill föra det resonemanget, att här skall man se till att icke köpkraften sväller ut och inflationen därigenom fortsätter eller på nytt kommer i gång, bör man tillämpa detta resonemang för alla inkomster och icke speciellt för arbetslönerna.

Den beräkning, som här föreligger från statskontorets sida, finner jag för min del värdelös; finansministerns däremot är mera problematisk. Redan i finansplanen har framlagts en kritik av statskontorets beräkningar. För min del tror jag, att denna fråga är av den betydelse för budgetens behandling i den svenska riksdagen, att jag vågar ett ögonblick dröja vid denna grundläggande beräkning av den viktigaste inkomstiteln i budgeten. Kritiken i finansplanen är mycket modest; jag tror, att den kunde gjorts åtskilligt skarpare. Statskontoret har icke tagit någon hänsyn till den förändrade prisnivån — det är ju en avgörande invändning — statskontoret har förbisett, att år 1919 har införts en ny skatteskala, och statskontoret har icke utnyttjat nära till hands liggande material för att göra en bättre beräkning än den, som här föreligger. Redan i en proposition år 1919 beräknades, att den nya bolagsskalan, tillämpad på 1917 års taxering, skulle giva cirka 95 miljoner kronor i grundbelopp. Nu har statskontoret, som sagt, opererat med den föreställningen, att man skall räkna bolagsskatten för år 1917; i stället för att då föra in sistnämnda siffra, som skulle vara konsekvensen av verkets resonemang, för verket in siffran 52 miljoner, som ligger 43 miljoner därunder. För enskilda skulle enligt nyssberörda propositions beräkningar den nya skatteskalen ge samma intäkt som den gamla, och där uppges, att för år 1918 skulle enskildas skatt ha utgjort 79 miljoner kronor. Men det är icke med denna siffra statskontoret opererat utan med en siffra, som vilar på ett av statskontoret gjort antagande och som är 7 miljoner lägre. Mot bakgrunden av sådant är det närmast kuriöst att iakttaga den omständliga noggrannhet, varmed statskontoret vid inkomstberäkningen behandlat frågan om skillnaden mellan debiterad och behållen inkomst, där man har procentsiffror med två decimaler. Då man rör sig på så osäker mark beträffande tiotal miljoner kronor, är det verkligen litet egendomligt att finna den oerhörda noggrannhet, varmed man räknar ut denna skillnad.

Inkomstberäkningens vikt för hela det svenska statsregleringsarbetet kräver — det tror jag bör sägas här i riksdagen — ett bättre underlag än det statskontoret denna gång har bestått; vi leva icke på 1890-talet. Och då nu ett nytt verk har trätt i verksamhet, riksräkenskapsverket, som skall övertaga inkomstberäkningen, tillåter jag mig uttala den förhoppningen, att denna beräkning framdeles kommer att göras på ett för moderna förhållanden något mera avpassat sätt. I annat fall förefaller det mig nödvändigt, att hela denna beräkning flyttas över till finansdepartementet. Det är nämligen på det sättet, att då beräkningen kommer till finansdepartementet, är tiden till dess statsverkspropositionen skall avslutas mycket kort, och följaktligen äro de möjligheter som finnas att där göra några utredningar ganska begränsade.

*Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)*

Statsverks-
propositionen
n. n.
(Forts.)

Går jag nu till finansministerns egen beräkning, finner jag, att den är gjord helt och hållet som ett omdöme på känn. Det föreligger ingen egentlig undersökning. Där diskuteras vissa förutsättningar, prisnivån och konjunkturerna, men där tages icke någon hänsyn exempelvis till en så viktig förutsättning som frågan om hur fördelningen på olika inkomstgrupper eller, för bolagens vidkommande, på olika räntabilitet kommer att ställa sig. I vår progressiva skatteskala inverkar nämligen detta alldeles avgörande på intäkten av skatten. Jag skall ge ett exempel för att visa vanskligheten av dessa kalkyler. 1917 års taxerade bolagsinkomster skulle med den nya skatteskalen hava givit ett belopp av 95 miljoner kronor. Om man emellertid räknar om detta och förutsätter, att bolagens räntabilitet fördelar sig på samma sätt som före kriget, år 1913, blir inkomstbeloppet i skatt 65 miljoner kronor — en reduktion alltså med en tredjedel. Denna beräkning har utförts i finansdepartementet och är publicerad i en proposition år 1919. Då man alltså finner, att en förändring i räntabiliteten till samma nivå som före kriget skulle medföra en reduktion med en tredjedel, förstår man, att man redan är i hotande närhet av de 40 %, varmed finansministern verkställt reduktionen.

Skulle jag uttala ett personligt omdöme om dessa siffror skulle jag vilja säga, att jag anser statskontorets siffror under de förutsättningar, som äro angivna i finansplanen, för låga — eller mera preciserat: om man utgår från ett indextal för innevarande år av 270, förefaller det mig icke vara rimligt, att inkomstskatten skall ge ett så lågt belopp som statskontoret har beräknat. Sjunker sedan indextalet, sjunka därmed också utgifterna. Det är ju rätt anmärkningsvärt, att om man räknar upp den nuvarande inkomstskatten till 175 %, ger den ett belopp av ungefär 350 miljoner kronor. Om herrarna slå upp den del av årets statsverksproposition, där dyrtidstilläggen behandlas, finna ni, att en summering av dyrtidstilläggen ger 352 miljoner. Inkomstskatten och dyrtidstilläggen balansera alltså för närvarande varandra, om man räknar inkomstskatten till 175 %.

Det finns emellertid här en fara, och frågan är, hur man skall uppskatta denna. Det är den faran, att partiprisnivån kommer att falla snabbare än levnadskostnadsnivån. Det är en fara, som man absolut bör räkna med. Erfarenheten från främmande länder har givit detta vid handen, och det finns bestämda tendenser i den riktningen även i de sista svenska siffrorna.

Jag menar alltså, att ett omdöme enbart på känn icke giver mycket underlag för ett så pass viktigt avgörande som hur man skall uppskatta inkomstskatten i budgeten. För min del anser jag det verkligen vara nödvändigt, att riksdagens vederbörande utskott går i författning om att få det material, som kan finnas, samlat, och utnyttjar detta, för att denna fråga må få ett klarare bedömande. Det är uppenbart, att om tre månader kan man på ett helt annat sätt bedöma prisutvecklingen än man kan i närvarande stund. Det är möjligt, att finansministern då får rätt.

Men det är klart, det kan man säga redan nu, att en uppräknings till så pass betydande belopp innebär en spänning av budgeten, som under alla förhållanden medför ett försvagande av densamma. För övrigt måste ju omdömet här vara beroende av hur budgetposterna i övrigt hava behandlats. Om det visar sig, att inkomsterna stramats upp på detta sätt över lag, måste ju omdömet bli ett annat, än om man finner, att man på en enstaka punkt gjort en inkomstberäkning, om vilken det kan råda delade meningar.

*Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Beträffande tullinkomsterna har jag samma uppfattning, som redan uttalats av flera talare, att den siffra, som här är föreslagen, är äventyrlig, och jag skulle för min personliga del vilja säga, att jag anser denna siffra mera äventyrlig än inkomstskattesiffran. Här har finansministern byggt på statskontorets beräkning. Går man till denna, finner man, att statskontoret icke har gjort någon beräkning. Statskontoret har endast sagt, att i sista riksstaten tullmedlen fastställts till 110 miljoner — ergo föreslår statskontoret, att de även i år upptagas till 110 miljoner. Emellertid skall man vid en närmare undersökning finna, att fjolårets riksdag i sista stund höjde det belopp, varmed tullinkomsterna upptogs i riksstaten från 105 till 110 miljoner. Går man ett stycke längre tillbaka, finner man, att i fjolårets budgetförslag voro tullmedlen upptagna till endast 95 miljoner. De hava alltså höjts i tre etapper: först räknades de upp vid ny inkomstberäkning i slutet på riksdagen, då alla tillgångar skulle skrapas ihop för att täcka det hål, som riksdagen åstadkommit med dyrtidstilläggens ökande, med 10 miljoner till 105 miljoner; riksdagen höjde denna siffra med ytterligare 5 miljoner. Nu tager statskontoret denna siffra för god, och finansministern lägger på ytterligare fem miljoner. Mot bakgrunden härav bör man erinra sig, att statskontoret tidigare beräknat, att vi under förutsättning av normal utveckling borde 1922 hava en tullinkomst av högst 95 miljoner kronor eller någonting omkring 92, 93 miljoner kronor. Man frågar sig då: finns det verkligen för år 1922 någon reell grund för att tänka sig, att tullinkomsterna skola bli 20 miljoner mer än under förutsättning av en normal utveckling?

Samma förhållande gäller beträffande vissa affärsverk. Bakom statens järnvägars vinst ligger ingen beräkning. Den är proklamerad av järnvägsstyrelsen, som bara säger: "Vi skola hava ränta på kapitalet. Det blir 37 miljoner. Det föra vi upp i budgeten." Sedan säger finansministern: "Jag sänker dyrtidstilläggen. Ergo lägger jag till dessa 37 miljoner ytterligare 5 miljoner." Jämför nu med varandra de båda sista staterna, under förutsättning att detta blir fastställt! 1921 har för statens järnvägar ett överskott av 12,5 miljoner. 1922 skulle uppvisa ett överskott av 42 miljoner. Finns det någon rimlig anledning att vänta sig 30 miljoners ökat överskott från 1921 till 1922, då man vet, att man är inne i depressionen, men icke vet, hur länge den kommer att vara?

Finansministern har helt naturligt måst söka efter nya skattemedel. Trots sina uppräknings av inkomster måste han meddela, att han kom-

Statsverks-
propositio-
nen n. n.
(Forts.)

mer att föreslå höjning av vissa finanstullar. Det blir tillfälle att tala om den saken, då propositionen kommer. Jag skall i detta sammanhang endast fästa kammarens uppmärksamhet på den marschtakt, i vilken man för närvarande går fram beträffande den indirekta beskattningen. Det har tidigare klagats mycket över de indirekta skatternas undanskjutande, och det klagomålet har genljudit här också i dag. Jag ber att få erinra om några fakta. De tre sista statsverkspropositionerna uppvisa följande siffror. 1920 utgjorde de indirekta skatterna 27 % av egentliga statsinkomster. För 1921 föreslogs, att de skulle utgöra 38 % av de egentliga statsinkomsterna. Detta förslag innebär, att de skola utgöra 48 % av de egentliga statsinkomsterna. Jag tycker för min del, att detta är ganska raskt marscherat baklänges, till de gamla förhållanden, som många åtminstone hava ansett, att man borde hava lämnat bakom sig.

Något som vidare har tilldragit sig uppmärksamhet i finansplanen och som redan har varit på tal är den förbrukning av fonder och andra sparade medel, som förekommer i budgeten. Utom de 121 miljoner, som tagas ur kassafonden — fränsett 22 miljoner till telegrafverket, som jag icke räknar här, därför att det närmast gäller en bokföringsfråga — tagas 20 miljoner från krigsförsäkringskommissionen och 48 miljoner från rusdrycksmedelsfonden. Ser man detta mot bakgrunden av den starka stegringen av militärbudgeten, så må man ju ställa den frågan, om det verkligen är det rätta sparsamhetsprogrammet att på detta sätt förbruka sparmedlen, icke blott för kapitalökningsändamål utan för löpande utgifter.

Syftet med att i så stor utsträckning använda vissa fondmedel finner jag för min del vara synnerligen lofvärt, i det att det går ut på att kunna betala kommissionsförlusten fortast möjligt. Jag anser för min del, att finansministern är värd allt erkännande för att saken nu har gripits an. Det föreslås, att man skall betala av 70 miljoner. Resten skulle komma ett senare år. Vilket? Om finansministern menar 1922, står man genast inför frågan: varför upptages icke problemet redan i 1922 års budget, ifall saken redan nu är förutsedd? Men måhända är det avsett, att det skall skjutas på saken längre. Förlusten finnes där. Det tjänar ingenting alls till att blunda för den. Har man beslutat sig för att denna förlust icke skall ingå i den fonderade statsskulden, är det bäst, att man sväljer den sura drycken fortast möjligt. För min del anser jag, att det vore lika bra och icke skulle försämra statsverkets ställning, om man skreve bort allt, som är säker förlust, vid denna riksdag. Svårigheterna framtråda naturligtvis rent budgetsmässigt i fråga om de kassafondsmedel, som skola tagas i anspråk, men statsverkets ställning försämras ingalunda genom en sådan åtgärd. I detta avseende instämmer jag till fullo i vad herr Trygger här tidigare har sagt.

Då herr Trygger i detta sammanhang återupprepade gamla kända klagomål rörande bränslekommissionen, så tillåter jag mig att fråga, huruvida vi icke kunna vara mogna för att icke bara, som herr Trygger sade, begrava detta missfoster, utan också begrava denna gamla klagolåt, som vi hava hört så många gånger. Jag tillåter mig erinra om att

allmänhetens opinionsvindar i detta stycke verkligen icke äro något att rätta sig allt för mycket efter. I våras, då man stod inför en period, i vilken man återigen trodde, att bränslekrisen var över oss, hörde icke jag, som vid det tillfället satt i finansdepartementet, några klagomål längre över att B. K. fanns kvar. Tvärtom kom man stickande litet smått med frågan: skall icke B. K. sköta om detta? Jag menar att man icke bör glömma, att de där opinionsvindarna i mycket hög grad äro beroende på tillfälliga konjunkturer, detta sagt utan att för övrigt på något sätt ingå i ett bedömande av B. K:s verksamhet.

*Statsverks-
proposition-
nen n. n.
(Forts.)*

Jag har för min del ingen som helst anmärkning att göra emot att krigsförsäkringskommissionens medel här tagas i anspråk och ej heller emot att man disponerar kassafonden, så långt det behöves för detta ändamål. Det innebär icke något verkligt försvagande av statsverkets ställning. Men sedan ha vi frågan om rusdrycksfonden. Till vad som förut sagts angående denna sak, närmast från herr Kvarnzelius' sida, ber jag att få lägga ett par spörsmål. Det uppgives här, att fonden vid 1920 års slut skulle hava 46 miljoner. Jag frågar nu: kunna dessa lösgöras? Jag förmodar att statskontoret, sin plikt likmätigt, har placerat fondens tillgångar på räntebärande sätt. 15 miljoner måste vara bundna av bostadslånefonden. 15 miljoner ytterligare skola bindas detta år i samma fond. Då restera 16 miljoner. Veterligen hava en hel del utlåningar skett från denna fond. Är det meningen, att lånen skola sägas upp? Man får veta, att vi skola utlåna 10 miljoner till exportkredit. Då har jag icke kvar mer än 6 miljoner, och med detta belopp kan man sannerligen icke bestrida de utgifter av 39,7 miljoner, som äro upptagna i tilläggsstaten. Dessa utgifter skola alltså icke bestridas av vad som finns i fonden, utan av det som inflyter detta år, ty årets beräknade inkomster, säger finansministern, utgöra 39,7 miljoner. Medlen skola alltså tagas från fonden, innan de komma dit. Gör man det konstgreppet, och går till 1922, så finner man, att det, som är kvar, icke räcker att betala de 8 miljoner, som äro upptagna på riksstaten. Var skall man taga miljonerna för bostadslånefonden under år 1922? Naturligtvis av under det året inflytande spritmedel. Efter detta är rusdrycksmedelsfonden en saga, ty en fond, där avsättningarna ske på det sättet, att man disponerar medel och tar dem i anspråk, innan man ens hunnit göra bokslut och se, vad som rätteligen tillhör fonden, det är icke längre någon fond. Avsättningen blir därmed ett spegelfäkteri.

Herr finansministern har sagt i finansplanen, att med vad han här gör fortgår han på den väg, som anvisades i fjol. Om jag nu ser efter, vad som sades i fjolårets statsverksproposition angående rusdrycksmedelsfondens användande, så finner jag, att den dåvarande finansministern förklarade, att han ansåg, att man vid bostadsbyggande, närmast det statliga, kunde förfara så, att man placerade rusdrycksmedelsfondens tillgångar i dessa statsverkets blivande fastigheter, givetvis under sådana former, som tillförsäkrade fonden ränteinkomst och möjliggjorde fondmedlens lösgörande för det med fonden närmast avsedda ändamålet i

Statsverks-
proposition-
nen m. m.
(Forts.)

händelse av behov. Jag ber få fästa kammarens synnerliga uppmärksamhet på att det dock är en väsentlig skillnad emellan placering och förbrukning. Jag stryker under, att förutsättningarna voro två i fjolårets statsverksproposition. Den ena, att fonden skulle hava sin ränteinkomst. Är det då finansministerns mening, att den arma bränslekommissionen i fortsättningen skall betala ränta till rusdrycksmedelsfonden på de 30 miljoner, som skola användas till täckande av dess förluster? Den andra förutsättningen var i fjol, att man skulle möjliggöra fondmedlens lös-görande för de med fonden närmast avsedda behov. Jag frågar bara: hur vill någon över huvud taget lösa det problemet att lösgöra dessa 30 miljoner för rusdrycksmedelsfondens eventuella behov, som man har slungat i ginungagapet efter kommissionsförlusten? Jag tror, att detta är tillräckligt för att visa, att det rör sig om något annat i år än det var fråga om i fjol. Jag tar mig också friheten att påpeka, att därest riksdagen skulle godkänna ett förfarande, sådant som det här föreslagna, så har man därmed, så vitt jag förstår, överkorsat 1913 års beslut.

Vid sidan av rusdrycksmedelsfonden går en ren omsättningsskatt på 41 miljoner kronor. Jag erinrar om att det belopp, som man från början, år 1913, avsåg att kunna få använda för budgetändamål, var 41,9 miljoner. Vid sidan av fonden komma också, såvitt jag förstår, att gå de medel, som i sinom tid kunna komma att redovisas från Vin- och spritcentralen. I förbigående vill jag säga, att jag icke alls kan dela herr Bomans grämselse över att icke se dessa pengar i budgeten. Någon anledning att gräma sig över statsmedel, som *icke* äro förbrukade, tycker jag icke föreligger. Man har nog anledning att gräma sig över dem som gå åt. Ehuru det är något ovanligt att icke återfinna rubriken åtminstone på inkomsttiteln, får jag säga, att finansministern närmast är att lyckönska till en så ovanlig självövertvinnelse som att i nuvarande svåra läge icke hava tagit i anspråk dessa medel. Vilka skälen därtill äro, har jag icke anledning att gå in på, då jag icke känner dem. Dessa medel komma som sagt också att ligga utanför fonden. Att under nuvarande förhållanden förfara med de medel, som skola gå till fonden, så att en kommande finansminister kan disponera alltsamman, som har influerat till densamma, anser jag vara att överkorsa 1913 års beslut.

Till de anmärkningar, som jag nu har framställt, vill jag lägga, att det efter min uppfattning förvisso finnes sådana grundsatser i den nu framlagda finansplanen, som jag skulle vilja giva min oförbehållsamma anslutning. Finansministern har förklarat, att han vid budgetens uppgörande vill taga all nödig hänsyn till angelägenheten och möjligheten att genomföra budgetreformen snarast möjligt. Det är värdefullt, att finansministern har stått fast vid denna uppfattning trots de svårigheter, som hava förelegat. I fråga om hans beräkning, att man skulle kunna nöja sig med 150 miljoner för att möjliggöra budgetens omläggning, ber jag att få reservera mitt omdöme, tills den proposition har kommit, där budgetårskommitténs förslag närmare behandlas. Jag tror, att det är

nödvändigt, att riksdagen något närmare granskar den siffran, innan man tager den alldeles för god.

*Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)*

Jag vill också giva min livliga anslutning till det draget i finansplanen, att finansministern, liksom tidigare skett, icke har disponerat det överskott, som med all säkerhet kommer att uppstå på 1921 års riksstat. Det är uppenbart, att budgeten hade kunnat få ett så att säga mindre hoplappat utseende, ifall finansministern hade lagt beslag på en del av de överskottsmedel, som, efter vad man med säkerhet kan beräkna, komma att uppstå — till vilket belopp, vill jag icke här göra något uttalande om. Att så icke skett, är ett drag i finansplanen, som jag för min del anser vara värt allt erkännande.

Den avknappning, som skett i lånebudgeten, tillåter jag mig giva min principiella anslutning. Däremot har jag naturligtvis icke varit i tillfälle att på något sätt bilda mig ett omdöme om de enskilda anslagsposterna. Men att en sådan avknappning måste ske, att den höga räntans hälsosamma verkan på affärslivet just nu måste kompletteras av en målmedveten återhållsamhet även i fråga om statliga utgifter till kapitalökning, i den punkten är jag fullkomligt överens med finansministern.

Den stora huvudanmärkningen blir till sist, att det är på utgiftssidan, som man icke har farit tillräckligt hårdhänt fram, och den enda möjlighet jag kan se för riksdagen att komma närmare målet för budgeten är, att noggrant se till, huruvida det icke kan göras avknappningar på utgiftssidan. Att det finns möjligheter, tror jag framgår tydligt nog av åtskilliga anföranden, som äro hållna här tidigare.

Vi ha icke med detta budgetsförslag en normal budget. I fjol var det omöjligt att få det. Det var första året, då man skulle finansiera budgeten utan krigskonjunkturskatt. Då fick man lov att taga över 100 miljoner från kassafonden. Det var åtminstone formellt kapitalförbrukning — huruvida det också blir det reellt, återstår att se. Min tro är, att en väsentlig del av dessa medel icke komma att förbrukas, alldenstund inkomstskatten i fjol var beräknad så lågt, att den kommer att lämna avsevärt överskott. I år är det fråga, om ungefär samma kapitaltillskott, ty om jag gör antagandet, att finansministern icke höjt beräkningen utan tagit vad som behöfts ur kassafonden, så skulle han, om han icke heller tagit något ur rusdrycksmedelsfonden, ha fått tillgripa ur kassafonden 36 miljoner, motsvarande höjningen av inkomstskatten och tullarna samt de 8 miljoner, som i förslaget avses skola tagas från rusdrycksmedelsfonden, utöver de 60 miljoner, som nu angivas i budgeten. Det skulle göra precis samma siffra som i fjol eller 104 miljoner.

Vi ha sålunda icke med detta budgetsförslag nått fram till det eftersträfvade målet, att staten bär sig själv utan kapitaltillskott. Det blir nu närmast vederbörande utskotts sak att försöka komma ett stycke längre än finansministern har lyckats, med bibehållande, vill jag hoppas, av de riktiga budgetsprinciper, som finnas nedlagda i finansplanen. Utgifts-
bördan, som har kommit till ifrån olika håll, har uppenbarligen varit för

Statsverkspropositionen m. m.
(Forts.)

stor för att tillåta ett konsekvent genomförande av de riktiga principer, som hava förelegat från begynnelsen.

Herr E n h ö r n i n g: Herr talman! Det har särskilt inom sjöfartskretsar stött många för huvudet, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet föreslagit tillgripande av krigsförsäkringskommissionens överskottsmedel för att därmed bidra till betalande av de övriga kristidskommissionernas förluster.

Krigsförsäkringskommissionen blev lyckligtvis en vinstgivande affär och har denna vinst uteslutande tillkommit på kasko- eller fartygsförsäkringen. Varuförsäkringen har däremot tyvärr gått med en förlust av 60 miljoner kronor. Om det nu kan vara rätt och billigt, att kaskoförsäkringsöverskottet begagnats för att likvidera varuförsäkringens förlustsiffra, anser jag det emellertid vara oriktigt att taga av samma tonnagesförsäkringsöverskott till täckning av budgeten.

För någon tid sedan sade Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning i en av sina ledare, att man gjort sig underrättad om att finansministern ansåg, att överskottet för kristidsförsäkringskommissionen borde i sin helhet komma sjöfarten till godo. Vid budgetens uppgörande synes emellertid herr finansministern hava påverkats av andra synpunkter, och enligt en annan tidning, Svenska Dagbladet, motiverar han dessa på följande sätt: "Det är icke alldeles riktigt att påstå, att överskottsmedlen uppkommit därigenom, att svenska sjöfartsnäringen fått bära väsentligt högre assurancespremier än andra länders rederirörelse."

Detta uttalande är emellertid enligt min åsikt ej med verkliga förhållandet överensstämmande. De svenska krigsassuranspremierna hava varit avsevärt högre än de norska och danska. Dessa rederier skötte emellertid sin krigsförsäkringsrörelse själva för egen räkning och lära nu också hava avsevärda fonder till sitt förfogande.

Enligt nyssnämnda källa har herr finansministern vidare yttrat: "Man kan också lägga den synpunkten på saken, att den stora allmänheten bland annat genom av krigsförsäkringen förorsakade större frakter fått vidkännas dryga merutgifter för sina förnödenheter och att det därför kan framstå som rätt och billigt, att överskottet av försäkringsmedel, som ådagalägger sjöfartens förmåga att bära assuranceskostnaderna, användas i skattereglerande syfte."

Häremot vill jag invända, att svenska staten hade fått bära förlusten å krigsvaruförsäkringen, om det endast gällt att täcka denna eller om rederierna genast i början hade startat sina egna krigsförsäkringar, vilket de sedermera på grund av de höga premierna i viss mån tvingades att göra. Staten ställde en garanti av 25 miljoner kronor till förfogande i och för krigsförsäkring, vilket belopp skulle ha förlorats cirka två och en halv gånger endast å varuförsäkringen. Då nu rederierna täckt denna förlust, måste det väl i all rimlighets namn vara tillräckligt för att avhålla staten från att ytterligare taga 20 miljoner kronor.

I detta ögonblick, då allas uppmärksamhet är riktad på de frågor, som sammanhånga med världshushållningsproblemet, och alla länder med all makt söka finna utvägar ur tidens ekonomiska labyrint, höra ej heller vi kortsynt försumma de tillfällen, som erbjudas för reparerandet av vår finansiella ställning. Det ligger misshushållning i att låta ett kapital, som tillkommit genom en värdefull näringsgrens uppoffringar, tjäna ett ändamål, där det kommer att så gott som spårlöst uppslukas som engångsutgift. Visserligen är det ett önskemål, att minnet av kristidens stora kommissionsmisslyckande måtte försvinna — åtminstone från budgeten, men man bör ej klippa sönder en ny kostym för att reparera en gammal. Sjöfartsverksamheten är en slitstark vara i konkurrensen nationerna emellan, men den tarvar dock all uppmuntran från statsmakternas sida. Staten har även beviljat billiga lån för byggande av nytt tonnage, men de äro ej tillräckliga. Fondens storlek är 17 miljoner, och fjolårets låneansökningar stego till ett belopp av omkring 40 miljoner kronor. På våra varv håller man just nu på att utföra många och stora beställningar, men på grund av nuvarande särskilt tryckande ekonomiska situation har man varit tvungen att delvis nedlägga dessa byggnadsarbeten, och byggnadsverksamheten torde ytterligare komma att inskränkas, om ej statsmakterna bevilja ökade lån åt sjöfartsnäringen. Det vore därför ytterst lämpligt att anslå krigsförsäkringskommissionens överskottsmedel till ökande av rederilånefonden. Sålunda skulle dessa medel komma att tjäna ett positivt och samhällsviktigt ändamål, på samma gång som de skulle fortsätta att giva en direkt vinst åt statskassan, då ju staten i sin årliga budget skulle kunna tillgodogöra sig ränta å de utlånade medlen. Jag vill således ännu en gång framhålla det oegentliga i att taga av krigsförsäkringskommissionens överskottsmedel för täckande av budgeten, och hoppas, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet måtte utfinna en annan modus vivendi att utfylla budgeten. Ur nationalekonomisk synpunkt vore ett kraftigt handtag åt rederinäringen just nu ovärderligt. Frukterna av krigstidsförsäkringskommissionens verksamhet komma att göra största nyttan, om de tilldelas rederiverksamheten. Ett sådant begagnande av medlen vore även det naturligaste.

Jag övergår nu till statens järnvägar. Under den verkliga högkonjunkturen 1916—1918 bibehöll statens järnvägar den gamla, alltför låga taxan "för att icke skada näringslivet", men inskränkte samtidigt trafiken på ett sätt, som omöjliggjorde för industrien att fullt utnyttja högkonjunkturen. Att denna trafikpolitik måste bli olycklig för såväl statens järnvägar som för näringslivet var alldeles påtagligt. Hade järnvägsstyrelsen i rätt tid såväl höjt taxan som övergått till vedeldning, hade statens järnvägar under nämnda år antagligen kunnat lämna nettoöverskott på hundratals miljoner kronor, utan att en sådan trafikpolitik på något sätt skadat industrien, då huvudsaken för industrien vid denna tid var att få fraktmöjligheter, ej att få tillgodonjuta fraktsatser, som icke motsvarade den allmänna prisnivån. Nettoöverskottet från högkonjunkturen hade ju varit välkommet för att bryta udden av den allt mera tilltagande

Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)

Statsverkspropositionen m. m.
(Forts.)

dyrtiden, varav budgeten redan då i hög grad influerades, så att järnvägsstyrelsen ej behövt, som överdirektör Virgin säger i sin förklaring över tågindragningarna den 11 oktober 1920, "ständigt vara beredd att tillgripa eller ingiva förslag angående snabba åtgärder för ekonomiens förbättrande."

Envisheten att under högkonjunkturen under allt för lång tid fasthålla vid en för låg taxa har nu utbytt i ett ständigt vacklande fram och tillbaka beträffande icke endast taxan utan även med avseende på tidtabellen och tågantalet m. m. Vintern 1917—1918 hade antalet tågkilometer minskats med cirka 40 % av det år 1916 utförda antalet. I oktober 1919 gjordes en utvidgning av tågantalet, men redan den 1 juni 1920 företogs återigen tågindragningar. Just i dagarna har järnvägsstyrelsen, enligt meddelande till Göteborgs handelskammare, ställt i utsikt flera tåg under instundande sommar, ehuru den ekonomiska depressionen kanske då kommer att nå sin höjdpunkt. Taxeförändringar företagas numera så ofta, att den icke särskilt intresserade har svårt att hålla reda på dem.

Det är ju klart, att allmänheten och näringslivet skola bli i hög grad lidande på denna osäkerhet i skötseln av landets största ekonomiska verk, varav alla äro mer eller mindre beroende. Som ett annat utslag av järnvägsstyrelsens brist på ekonomisk blick torde kunna betraktas det förra året framkomna förslaget att elektrifiera banlinjen Stockholm—Göteborg just vid den tidpunkt, då arbets- och materialprisen stå på sin höjdpunkt. I kalkylerna har förutsatts icke endast en oerhörd trafikstegring under de närmaste åren, vilken påtagligen icke kan förväntas, utan även att kolpriserna skola hålla sig uppe på den s. k. kristidens höga nivå under flera år framåt. Blir detta icke fallet, uppstå enligt kalkylerna förluster på elektrifieringen, vartill kommer förlusten på anläggningens utförande till dyrtidspris. Emellertid äro vi stor tack skyldiga herr statsrådet och chefen för kungl. finansdepartementet för att han med öppen blick för tidens krav tagit avstånd från utförandet av denna elektrifiering för det närvarande.

Nu till en annan sak. Här i landet gå rykten om köp av stora kvantiteter amerikanska stenkol till mycket höga pris. Man påstår sålunda, att staten uppköpt flera hundra tusen ton amerikanska stenkol till ett pris av $34\frac{1}{2}$ dollar per ton, vilket i det närmaste motsvarar 170 å 175 kronor per ton. Meningen lär hava varit att inköpa 300,000 ton, men av fruktan att ej få licens att utföra från Amerika mer än en tredjedel av vad som beställdes, lär järnvägsstyrelsen hava köpt tre gånger så mycket eller, enligt vad ryktet förmäler, 900,000 ton, — således i tanke att erhålla endast cirka 300,000 ton. Möjligen var det även de amerikanska leverantörernas ursprungliga mening att ej lämna mer, men då tiderna förändrades och frakterna föllo, funno leverantörerna det med sin fördel förenligt att leverera hela rekvisitionen, och lär nu staten ligga inne med en mycket stor kvantitet, som täcker två till tre års förbrukning och med nuvarande priser förorsakar staten en förlust av omkring

90 miljoner kronor — om kvantitetssiffran är riktig. Då man nu kan tänka sig, att priset på kol kommer att ytterligare falla, blir givetvis förlusten så mycket större. I sjöfartskretsar talar man om att en del amerikanska större fartyg hava hitkommit. Dessa, som egentligen voro avsedda för Italien, vilket framgår därav, att deras certepartier voro utskrivna till italienska hamnar, hava i sista stund dirigerats hit, och här hava vi med öppna armar mottagit dessa laster. Således en ny bränslehistoria, som vi hugsvalats med, redan innan förlusten av den föregående blivit avskriven.

*Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)*

Klarhet i denna fråga är nu vad svenska folket måste fordra.

Herr Ström: Herr talman! Jag har för min del med ett mycket stort intresse åhört debatten i dag särskilt därför att det är första gången som den svenska riksdagen på rätt så avsevärd tid står inför en stor ekonomisk kris som det gäller för de härskande klasserna och deras statsmän att övervinna. Det intresserade mig i allra högsta grad att höra vad det kapitalistiska samhällets och icke mindre den borgerliga demokratiens anhängare och försvarare skulle hava att säga om det tillstånd, som nu råder i världen, detta tillstånd som de själva genom världskrig och våldsfreder framkallat, denna värld, vars fundament är imperialistisk rovlustnad, kapitalistisk utsugning och ett allas krig emot alla. Jag har ju egentligen icke heller blivit besviken, ty man blir icke besviken, när man utan illusioner går på Operan. Vad har t. ex. herr Trygger lärt av världskriget, denna kapitalismens bankrutt i nästan alla stater under kriser, krascher och kaos? Ty jag skulle vilja till min vän Sandler säga, att när han framhöll det nuvarande samhället såsom någonting i alla fall ganska gott och utmärkt, jämfört med kaos, så undrar jag egentligen vad det är för ett kaos han finner vara värre än det som råder i den värld, där det kapitalistiska världskriget gått fram. Herr Trygger hade lärt, att kapitalismen är i alla fall den bästa av samhällsformer, och följaktligen måste han också — det sade han icke, men det måste han — inrymma, att då är även dess skugga, de stora krigen, en om icke god, så i alla fall en av detta samhälle såsom nödvändig fastslagen företeelse. Därför böra vi också, och till denna logiska slutföljd kom han också, därför måste vi också rusta.

Herr Trygger gjorde, som vi alla veta, för någon tid sedan en pilgrimsfärd till den moderna imperialismens heliga Mecka — eller om det var Canossa; därom tvista ju de lärde. Han gick till Genève och vi ha i dag fått höra vad han där erfarit. Men jag vill tillägga att från herr Tryggers utgångspunkter och från det nuvarande, alldeles icke kaotiska samhällets tillstånd, är verkligen hans logik betydligt mycket klarare och riktigare än den logik som framfördes av de liberala och högersocialistiska talarna. Är det så att vi skola bevara och att det är värt att eftersträva det samhälle, som nu finns, så är otvivelaktigt den linje och den väg som herr Trygger pekat på den riktiga. Visserligen leder den också till en

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

katastrof, men i alla händelser ur det närvarandes synpunkt är det otvivelaktigt en säkrare och riktigare väg än de vägar som de övriga, de liberala talarna särskilt, ha föreslagit. Vad som skiljer herr Trygger från herr Kvarnzelius och jag måste säga också från herr Mauritz Hellberg, som en gång var en mycket radikal man, men som gått mot höger med sådana stormsteg att jag undrar, om han icke till slut kommer att stå till höger om herr Trygger — vad som skiljer herr Trygger från liberalerna är mera formuleringar, detaljer, ord, än realiteter. Och vad som skiljer liberalerna från högersocialisterna är också huvudsakligen formuleringar, formaliteter, detaljer och ord. Jag skall nu i några korta drag skissera, hur jag ser läget, som en utfyllnad till vad min vän och meningsfrände herr Winberg nyss anförde. Det blir ju en något annorlunda bild än de tre demokraterna Trygger, Hellberg och Olof Olsson målade. Ja, herr Olof Olsson ser mycket strängt på mig, men jag vill verkligen säga det, att herr Trygger har förklarat att han är demokrat.

Världskriget framsprang ur trenne kapitalistiska koalitioner konkurrens om profit, råvaror och världsherravälde. Jag vill särskilt understryka vilken roll råvarorna ha spelat, det hörde vi nyss hur herr Trygger erfarit i Genève ännu efter världskriget. Kapprustningen och militarismen voro blott följderna av kapitalismens konkurrens och profitbegär. Även de nationalistiska känslorna voro ammade av kapitalismen. Efter att ha ödelagt seklers kultur, bränt de bördigaste nejder i hela världen och kostat 20 miljoner människor livet eller hälsan — företrädesvis arbetares och bönders liv och välfärd — så slutade kapitalisternas krig med seger för den ena parten. Denna part fick nu herraväldet över profitmöjligheterna, råvarorna, kolonierna och även vapnen, ty den tvang motparten att avrusta. Den part som segrade var den som alltid framför andra hade sagt sig kämpa för demokrati, avrustning, rättfärdighet och folkförsoning. Herr Hellberg bör framförallt erinra sig detta, ty vi ha i många år hört ur hans mun, vilken utomordentlig demokrati, avrustning, rättfärdighet och folkförsoning som ententen företrädde. Jag skulle då vilja spörja alla dessa herrar: Vad har det blivit av dessa stora löften och dessa utomordentligt vackra ting? Hur ha de förverkligats? Väldsfreden i Versailles — är det rättvisa? Blockaden mot Ryssland — är det folkförsoning? Den oerhörda kapprustningen till sjöss som nu pågår mellan Amerika, England och Japan — är det avrustning? Dekretet om den franska landsorganisationens upplösning — är det demokrati? Den engelska polisens lönnmord och mordbrandsfälttåg — —

Herr t a l m a n n e n: Jag hemställer till den ärade talaren, om det kan vara lämpligt att fälla omdömen om vad som företages av främmande stater, som äro med oss vänskapligt förbundna?

Herr S t r ö m: Ja, herr talmannen får ursäkta, om man kommer in även på vad som försiggått i främmande länder, när man skall ge en allmän skildring av vad som ligger som bakgrund till de företeelser, vi

uppleva, och som återspeglas även i vårt land, vilka återspeglings-Statsverks-
möta i vår statsverksproposition. Men i varje fall kan ingen förneka, att proposition-
vad som försiggår i dessa länder är rakt ingen demokrati. Det är raka nen m. m.
mot satsen till demokrati. Nej, sanningen är den att vi leva under stor- (Forts.)
kapitalismens järnhårda diktatur nu som före 1914. Skillnaden är bara
den att denna diktatur, dess generalstab, för tillfället har flyttat från
Berlin till Paris. Under världskriget ropade alla: Detta skall vara det
sista kriget! Jag vill understryka, hur man inte minst från liberalt och
socialdemokratiskt håll framhöll detta. Men nu, ej två år efter freden,
stiga nya väldiga krigsmoln upp vid horisonten. Amerika rustar under
feber för krig emot Japan och Japan rustar för krig mot Amerika; Eng-
land pressar till det yttersta sina resurser för att icke bliva efter; kriget
om herraväldet över haven står inför oss. Men även för stora krig till
lands rustas det. Jag vill bara erinra om huru i Frankrike man har
bibehållit 18 månaders värnplikt och stora arméer under vapen och ökar
sina rustningar alldeles oerhört, trots det att man har avrustat eller hål-
ler på att avrusta Tyskland. Varför? Jo, naturligtvis därför att man
även i Frankrike väntar ett nytt krig. I Tyskland drömma stora och
mäktiga kretsar om revansch och nyligen läste vi i tidningspressen —
detta styrkt med dokument — om huru detta land är underminerat av
hemliga rustningar. Många av de stora staterna lura på varandra, rusta-
de till tänderna. Alla tala de om avrustning, medan de rusta av alla
krafter. Nationernas förbund, som ingenting annat är än imperialister-
nas international under kontroll av storfinansierarna i Paris och London,
fick i nåder framställa ett stilla önskemål om avrustning. Vad blev re-
sultatet? Jo, resultatet blev att militärbudgeterna svälla i de flesta län-
der, även här hos oss, såsom vi ha sett av den statsverksproposition, som
nu föreligger. Sanningen är i själva verket den, att innan ännu blodet
torkat efter kapitalisternas fyraåriga världskrig, så förberedas nya blod-
bad. Kapitalismen, den må vara klädd i tysk eller fransk, i engelsk eller
amerikansk, i polsk eller ungersk, i svensk eller finsk färg, är sig lik över-
allt. Den kan icke leva utan rustningar, och rustningar föra alltid till
krig. Därför är ingen fred möjlig, förrän kapitalismen själv är borta,
har störtats.

Precis på samma sätt te sig förhållandena, om man betraktar det
ekonomiska läget överallt, icke bara hos oss utan även i andra länder.
Är det icke så att det lovades arbetare och bönder i alla länder av dem
som då härskade och som till större delen äro de samma som nu styra
i staterna, att bara de arbetande klasserna under kriget och kristiden
voro lojala, voro stilla, voro patriotiska och flitiga, så skulle de, så snart
freden kom, få sin belöning. De stupade i miljoner för sina herrar. De
svulto även i de neutrala länderna. De fröso och arbetade och så kom
freden. Men vad har det blivit av de löften som gavs de arbetande
klasserna? Vad har blivit deras lott? Jo, i Tyskland, i Frankrike, i
Österrike, i England, i Amerika, i Ungern, i Belgien, i Sverige, överallt
ha tacken och lönen blivit miljoners arbetslöshet, våldzamma löned-

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

pressningar, en bostadsnöd som vi icke haft motstycke till, och dessutom planerade attentat mot vunna framsteg, sådana som åttatimmarsdagen. Vad vi uppleva här är i själva verket en reaktionens allmänna stormlöpning och ingenting annat. Sådan är kapitalismen även när den kläder sig i den borgerliga demokratiens dräkt. Medan den med skorpioner tackar arbetarklassen för dess arbete och kamp under kriget, visar den sin sanna karaktär, den borgerliga demokratiens sanna karaktär. Lika våldsamt som fordom någonsin feodalismen eller autokratien gick fram emot arbetarklassen, går den nutida kapitalistiska demokratin fram emot arbetarna, även här i Sverige. Vi behöva bara ha hört anföranden sådana som åtskilliga av dem vi hört i dag för att vi skola förstå vad klockan är slagen.

Jag skulle nu vilja fråga regeringen om några saker, denna regering som jag för övrigt egendomligt nog nu finner angripen från alla håll där den väl egentligen borde ha sitt säkraste stöd, exempelvis av högernationalisterna som själva burit den fram till dopet, och av högern, fastän hela dess program och hela dess budget är en högerns budget; att liberalerna angripa den, beror väl på, att de ej fingo vara med vid barndopet, men det är alldeles säkert att de böra känna sig alldeles särskilt tillfredsställda över den regering som nu sitter, ty den är precis som om den vore en liberal regering. Men vi vänstersocialister, vi ha verkligen ingen del i denna regerings tillkomst, och vi ha därför så mycket större rätt att få säga vårt hjärtas mening om den. Vi skulle då vilja fråga regeringen vad den t. ex. tänker göra mot bostadsnöden som med varje halvår förvärras. Har regeringens ledamöter sett, hur en del av befolkningen bor icke bara här i huvudstaden utan även på många, många platser ute i landet, huru eländigt de tvingas att bo, medan de som ha pengar ha tillgång till våningar på 10-, 20- och 30-tal av rum? Jag ber att få interpellera regeringen om vart den tillämnade lagen om bostadsransonering tagit vägen. Den lagen är dock redan verklighet i Norge och många andra länder och det vore på tiden att även Sverige fick en sådan lag. Eller vad ämnar regeringen göra mot arbetslösheten som hotar så ofantligt många människor i vårt land och som det har talats om så mycket under denna långa debatt? I statsbudgeten finner man anslag på 3—4 miljoner mot arbetslösheten, men jag får verkligen säga att det är en droppe i havet. Tror verkligen regeringen, att det kan vara möjligt att råda bot på arbetslösheten med ett sådant anslag? Eller vad gör regeringen emot den offensiv som arbetsgivareförbundet riktat mot arbetslönerna för att nedpressa dem? Herr Aaby Ericsson tycktes finna det synnerligen egendomligt, att arbetarna ute i Råsunda eller Sundbyberg, var det var, icke nöjde sig med en dagsförtjänst på 5 kronor. Ja, det kan major Aaby Ericsson mycket väl fråga? Men om han hade varit t. ex. timmerman och bott i Hagalund och betalt 800—900 kronor för två rum och kök, hade det kanske varit värre att leva på 5 kronor om dagen, när bara hyran kräver hälften av detta. Nej, det är ganska lätt att säga att man skall bara ta emot de sänkta lönerna, men det är litet svårare att låta

sig nöja med det, när det gäller en själv; och för Sveriges arbetare, den allra största delen av Sveriges arbetare, gäller det verkligen ett existensminimum, vad de nu ha lyckats kämpa sig fram till. Av statsverkspropositionen se vi, att regeringen verkligen förstått att vi leva i en dyrtid och att den också haft ett visst ömmande hjärta för dem som ha de allra, allra högsta lönerna i riket. Men vad tänker regeringen göra för dem, från vilka man vill taga det som är nödvändigt för en ordentlig och ändå visst icke på något slags överflödsnivå levande existens? Vad vill regeringen göra mot dem som vilja taga ankans sista skärv och som driva sina arbetare ut i hunger och köld för att på det sättet lättare kunna tvinga dem att underskriva kontrakt som med ända till en tredjedel eller en fjärdedel reducerar deras lön och inkomst. Vad vi nu se är ingenting annat än det organiserade kapitalets försök att vältra över det av kapitalisterna själva igångsatta världskrigets alla bördor på de arbetande klasserna. I det avseendet hade verkligen herr Kvarnzelius i sitt tal i dag ett visst erkännande, om än mycket försiktigt, att lämna, och då han är förlikningsman sedan gammalt i många arbetstvister, så torde man få fästa ett visst avseende vid att han icke ville förneka, att i denna kapitalisternas och arbetsgivarnas allmänna offensiv mot arbetarna även kunde ligga en tendens att organisera en allmän lönedepressning. Men följderna känner nog herr Kvarnzelius till och därför väfnade han åtminstone något litet för att gå en sådan väg. Och det kunna herrarna i Sveriges arbetsgivareförening och andra arbetsgivaresammanslutningar vara övertygade om, att Sveriges arbetare icke utan det bittraste och segaste motstånd komma att gå med på några sådana lönereduceringar. Herr Olof Olsson framhöll under sitt anförande också detta och visade på hur man icke skall tro att det kan gå så lätt som man föreställer sig på vissa håll att pressa arbetarna tillbaka. Och däri hade han rätt. Han framhöll också den s. k. eskilstunaresolutionen som den samlingslinje bakom vilken arbetarna böra sluta upp. Jag vill visst icke förneka att i eskilstunaresolutionen ligger ett motstånd mot arbetsgivarnas pressningsförsök; men å andra sidan finner jag att denna resolution i alla fall liksom river upp en del av de murar och vallar som skulle försvara arbetarna i deras förestående försvarskamp, och jag är övertygad om att i sinom tid skola nog arbetsgivarna taga fasta på en del satser som återfinnas i denna resolution. Men framför allt finner jag att eskilstunaresolutionen icke går långt nog. Den stannar på halva vägen, och jag kan icke undgå att tycka att det låg något symboliskt över herr Vennerstens slutanförande, när han uttryckte den varma förhoppningen att högern och högernationalisterna skulle väl till slut finna varandra i denna sak. Gentemot detta och dessa försök att pressa tillbaka arbetarna ha vi vänstersocialister sänt ut till arbetarna en paroll som i vissa stycken sammanfaller med eskilstunaresolutionen, men i andra går därutöver, och vars huvudpunkter jag här skall be att få anföra.

Det är på följande linjer vi vilja samla arbetarna, och vi vädja till högernationalisterna att även sluta upp bakom dem. Det är således dels

*Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)*

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.) arbetsgivarnes man, herr Vennersten, som vädjar till er, dels är det Sveriges vänstersocialistiska arbetare som vädja till er att sluta upp, fastän på skilda linjer, kring vissa krav. Vår samlingslinje är denna:

1:a. Ingen lönedepressning och därmed följande utarmning av arbetareklassen.

2:a. Ögonblickliga statliga och kommunala anslag till beredande av fullt betalt arbete åt alla arbetslösa eller arbetslöshetsunderstöd som bereder de arbetslösa en mot arbetarnas genomsnittslön å resp. orter svärande existens.

3:e. Kostnaderna härför bestridas genom en extra beskattning av kapital och högre inkomster.

4:e. Ingen som helst försämring av åttatimmarsdagen.

5:e. Omedelbara åtgärder mot bostadseländet. Bostadsransonering. Kommunal och statlig bostadsproduktion.

6:e. Den med 70 milj. kr. mitt i massfattigdomen ökade militärbudgeten användes till produktiv verksamhet.

7:e. Omedelbart upptagande av förbindelserna med Ryssland, ett stort avsättningsfält för vår industri.

8:e. Front mot den spirande tullreaktionen, som blott leder till höga levnadskostnader.

9:e. Åtgärder till Kooperationens stöd gentemot det varufördyrande mellanhandssystemet.

Detta är ögonblickets bjudande och ofrånkomliga krav — som det heter i manifestet — om proletariatet skall kunna leva och arbeta; men arbetslöshetens och utarmningens onda avskaffas först med kapitalismen själv. Därför resa sig genast följande ytterligare krav nämligen

10:e. Produktionsråd, som ge handens och hjärnans arbetare full och odelad kontroll över hela näringslivet, industri, handel, kredit- och transportväsen samt livsmedelsproduktion; och

11:e och sista. Överförande i det arbetande folkets händer av de för samhällelig drift nödvändiga produktionsmedlen.

Det är vår linje och vi skulle vilja hemställa till andra representanter för Sveriges arbetare, att de ville samla sig omkring dessa krav för att på det sättet få en enhetlig arbetarefront gentemot den reaktion som nu har börjat sitt anfall mot arbetarnas tillkämpade framsteg.

Sedan skulle jag vilja yttra ett par ord även till de ärade representanterna för bondeförbundet och riksförbundet, som finnas i denna kammar. Under denna debatt har man fått den uppfattningen, att det icke torde existera vare sig något bondeförbund eller något riksförbund. Man har icke hört av dem. De hava annars förut om åren vid både remissdebatter och andra debatter varit ganska flitiga, men nu äro de plötsligen som bortblåsta. Jag skulle eljest velat fråga de ärade representanterna för dessa båda förbund, vilken linje de tänka välja, och var vi egentligen ha dem, ty det är litet svårt att förstå. Förra året höll deras ledare i denna kammar ett tal, som närmast antydde, att de skulle sluta upp bakom herr Brantings breda rygg, men vid årets utskottsval upptäckte vi dem

plötsligt i stället alldeles bakom herr Tryggers rygg. Det skulle egentligen vara intressant att få reda på, om riksförbundet och bondeförbundet höra hemma hos något av de partier, som företrädas av dessa båda herrar, eller om de äro ett självständigt parti. Det har talats om, att det skulle existera en sammanslagning av bondepartierna och att det är svårigheterna med denna sammanslagning, som gjort, att det är så tyst i dessa dagar på det hållet. Jag måste verkligen beklaga, om bondeförbundet, som ju skulle företräda småbönderna och de fattigare bönderna, på allvar har menat sig böra gå samman med riksförbundets folk, som, så vitt jag förstår, representera de stora jordägarna. Om denna sammanslagning kommer att äga rum, blir väl detta ingenting annat än vad som skedde en gång, då det gamla och nya lantmannapartiet slöt sig tillsamman. De som representerade de fattigare bönderna, funno sig efter sammanslagningen plötsligt vara inrollerade i ett storagrarskt parti. Det är så mycket viktigare, att man får klarhet om, var bondepartierna ha sin ställning och sin plats, eftersom det är alldeles påtagligt, att det kommer att bero på, vilken som segrar i denna sammanslagning, riksförbundet eller bondeförbundet, var massor av svenska bönder komma att under den närmaste framtiden sluta upp. Det är en sak, som kan synas icke angå industriarbetarna, varest bönderna taga plats, men alldeles visst är, att om bönderna avlägsna sig från och bryta banden med industriarbetarna, så ha de också omöjliggjort för sig en verklig frigörelse. De fattigare bönderna och industriarbetarnas frigörelse är beroende av varandra, och de kunna i själva verket icke kämpa emot varandra utan att bägge parterna komma att lida därpå. Det måste göras klart för bönderna överallt, att de icke må gå emot Sveriges arbetare och att de ovillkorligen komma att göra det, om de styra en kurs, som leder dem in på gamla högerlinjen — sedan må ledarna vara professorer eller vad som helst.

Efter denna parentes skulle jag emellertid vilja återgå till något av vad herrar Trygger, Aaby Ericsson och Vennersten och många andra hava framhållit, märkligt nog kanske icke så mycket i dag — fastän även nu ljudit vissa toner — som fastmer vid andra tillfällen, särskilt under den valrörelse, som genomkämpades för någon tid sedan. Där var högerens paroll: arbete och sparsamhet. Jag skulle vilja fråga: Hur kan man samtidigt fordra arbete av de arbetande och kasta dem ut på gatan? Hur kan man begära sparsamhet och samtidigt sänka de löner, varav de skulle spara, om detta överhuvudtaget vore möjligt? Är det icke att i verkligheten lägga hån till börda, att komma och begära någonting sådant? Så hör jag någon säga: Handel och näringar kunna övervinna sin kris blott genom folkets ökade köpkraft — jag minns icke, vem det var, som ungefär så formulerade satsen — under det man samtidigt gör allt för att utarma den stora massan av konsumenter. Jag hörde någon säga, att levnadskostnaderna måste nedbringas, men samtidigt genomdriva man högre tullar, högre taxor, indirekt beskattning, nya militärbördor o. s. v. Jag tycker, att detta alltsammans är motsägelser, och jag tvivlar på, att man skall kunna komma ut därifrån.

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Det hålles i dessa dagar — och det har hållits under den gångna tiden — otaliga finans-, ekonomiska och valutakonferenser i London, i Bryssel och annorstädes, men vilket har resultatet blivit? Jo, ingenting annat än ganska digra pappersluntor. Nej, i själva verket är vad vi nu upplevat en företeelse, som man har rätt att kalla en kapitalismens förvittring.

Delvis lämnade herr Trygger oss i sin skildring av det allmänna ekonomiska tillståndet en mycket god lektion i, huru det kapitalistiska samhället håller på att sönderfrätas. Det har snärjt sig i sina egna garn. Kapitalismen vet i själva verket varken ut eller in. Den gör fruktansvärda försök att komma på fötter och att bemästra sina egna följder, men det vill icke lyckas. Kapitalismens blomstringstid är i själva verket förbi, även om dess dödskamp kan bli lång och svår för både samhället och arbetarna. Kapitalismen kommer in i det sista att med alla medel söka rädda sig. Intet brott skall den rygga tillbaka för. Vi behöva bara tänka på, vad som försiggår eller försiggått t. ex. i Finland och i Ungern med dessa länders arbetare. Vi behöva bara tänka på, hur Irlands rebeller, hur Frankrikes kommunister och Amerikas syndikalister marterats och fängslats och fortfarande marteras. Men om någon tror, att ett segrande proletariat skall kunna helt glömma och för-gåta sådana omätliga lidanden, så bedrar han sig.

Jag har också ännu ett par frågor till regeringen. Jag har i alla dessa digra luntor, som vi fått, försökt finna något, som kunde antyda, att man planerar några åtgärder gent emot åtminstone de allra värsta avarterna av kapitalismen och dess företeelser. Jag frågar regeringen, vad den tänker göra med anledning av den alldeles extra lektion i kapitalistisk spekulationssvindl och "Gründer"-moral, som lämnats vårt land genom sådana företag som Svensk import, Kväve och Färgämnesindustri o. s. v. vad de nu allt heta, dessa företag, dessa Panamaskandalen i smått, där kapitalismen speglat sig själv, ty det har i själva verket icke varit vanliga små gulascher, som stått i spetsen för dessa svindelföretag utan ofta mycket högt uppsatta och förtjänta ämbetsmän, bankirer, politiker och industriherrar, en stor del av gräddan i vår kapitalistiska och politiska värld. Man må icke förtänka arbetarna, om de, när de drivas ut ur fabriker och verkstäder samtidigt med att kapitalismens vanskötsel av industri- och kreditföretag på detta rent av groteska sätt avslöjas mitt för deras ögon, då bli dubbelt förbittrade och fråga sig, om det icke är deras plikt att göra processen kort med ett dylikt samhälle så snart som möjligt.

Jag skulle också vilja fråga regeringen — och det är en sak, som icke bara denna regering utan även föregående regering gjort sig skyldig till — vad den tänker göra för att råda bot på de missförhållanden, som äga rum i samband med de flyktingar, som komma hit till Sverige från andra länder, där de varit utsatta för kapitalismens förföljelser i särskilt hög och avskräckande grad. Jag har här ett par exempel som äro alldeles färska. För någon tid sedan kommo till Sverige från Finland bröderna

Lindblom, som äro födda av en svensk fader och en finsk moder, alltså är familjen i sin helhet fortfarande svensk, då fadern hela tiden under sin Finlandsvistelse har haft ett svenskt pass. På grund av att de båda bröderna deltagit i den finska revolutionen blevo de utvisade från Finland, och då de anlände till Stockholm, blevo de av polisen insatta i fängsligt förvar under 24 timmar. Därefter lösgåvos de, men beordrades att visa sig för polisen två gånger i veckan, vilket för svenska medborgare måste vara någonting, som icke överensstämmer med gällande grundlagar eller förordningar. — Ett annat fall är också mycket intressant. Det gäller en finsk flykting, som hette Hietanen. Han kom till Sverige och blev fängslad uppe i Norrbotten, men genom ett regeringsdekret blev han frigiven. Detta dekret sändes upp till vederbörande i Haparanda, till stadsfiskalen där. Beslutet i konseljen fattades den 16 juli — möjligen expedierades beslutet denna dag, jag kan icke säga vilketdera — och sedan låg beslutet hos vederbörande i flera månader. Mannen satt fortfarande häktad ända till dess han på nytt gjorde hemställen hos regeringen, som då meddelade, att den för flera månader sedan beslutat frigiva den fångne. Först därefter blev mannen den 23 november frigiven, alltså efter att hava suttit olagligt häktad från den 16 juli. Det skulle säkerligen kunna anföras många andra exempel. Det har i tidningarna förekommit exempel av sådant slag, men jag kan låta dessa vara tillräckliga. Det finns verkligen många flera, så att om herrarna vilja höra, är jag mycket villig att stå till tjänst.

Från det län, som jag representerar, har jag också ett par specialfrågor, som jag skulle vilja beröra. Detta är så mycket mera berättigat, som Norrbottens län kanske är det av en karg natur och ett hårt klimat mest hemsökta av alla våra län här i Sverige och varit lämnat åt sitt öde under ganska långa tider. När jag av detta läns arbetare blivit vald till en av deras representanter i denna kammare, gjorde jag en resa dit upp för att i någon mån söka sätta mig in i de rent lokala förhållandena och lära känna och höra de behov och krav, som där kunde framställas. Vad jag då hörde och vad jag nu vill hos regeringen vid detta tillfälle understryka, det gällde framför allt den oerhörda bristen på läkare samt sjuksystrar, sjukhus, sanatorier och dylika inrättningar, som voro så mycket mera behöfliga, som nyligen förhärjande epidemier hade gått alldeles särskilt hårt fram i dessa trakter. Man fick höra berättelser om lidanden och tragedier utan gränser till följd av samhällets liknöjdhet för dessa de stora viddernas och skogarnas människor. Man fattar i själva verket icke, huru det var möjligt, att en sådan likgiltighet kunnat under så långa tider få utbreda sig, utan att vederbörande myndigheter ingripit på ett kraftigt och energiskt sätt. Nu skall ju staten försöka att något litet råda bot på de allra värsta bristerna i detta avseende, men vad som föreslås är verkligen en obetydlig gent emot vad som är nödvändigt där uppe. Man klagat också alldeles ofantligt över, huru litet staten gör för att förse dessa väldiga landamären med järnvägar och landsvägar, som ju äro nödvändiga förutsättningar för samfärdsel,

*Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)*

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

blomstring och kultur. Jag har i detta avseende en alldeles särskilt och speciel hemställan till riksdagen från befolkningen i de stora områdena omkring Arvidsjaur och Arjeplog, som har fört en stark klagan över, att deras järnvägsfråga icke någon gång blir löst utan ständigt undan för undan uppskjuten och till slut kanske även bortglömd. Det finns också en hel del andra områden i detta län, som behöva en lösning av sina kommunalationsfrågor. Men man ser verkligen icke i regeringspropositionen något intresse för dessa viktiga ting. I stället inskränker regeringen på redan planerade dylika företag, medan den samtidigt med varm hand skänker 70 nya miljoner till militarismen. Det anfördes också, att staten alldeles icke, såsom s'ne borde, i tillräcklig grad utnyttjar detta läns oerhörda resurser i fråga om naturliga rikedomar, utan ofta — bolag och enskilda kapitalistiska företag till behag — låter de enskildas intressen gå framför samhällets och änets. Men till dessa länsfrågor får jag kans'le tillfälle att återkomma vid ett annat tillfälle, och jag skall därför icke längre dröja vid desamma. Lösas de icke av det samhälle, som nu består, vill'et väl är sannolikt, så skola de i sin mån bidra till att det nya samhället kommer, det nya samhälle, som måste komma, om det också skall kosta många värden, vil'la skulle kunnat räddas, om motståndet från de härskande klassernas sida voro mindre än vad det är.

Herr statsrådet Tam m: Herr talman! Jag skall be att få ange några synpunkter, som för mig varit bestämmande vid framläggande av en del av de förslag, som här i dag utgjort föremål för anmärkningar.

Det har anmärkts, att en alltför stor optimism visats i inkomstberäkningarna. Jag skall då påpeka, att, i motsats till vad som föregående år varit behövt, på 1922 års statsreglering icke torde behöva beräknas något överskott för att täcka utgifter å en blivande tilläggsstat. Enligt vad jag i finansbetänkandet angivit, bör det påräkneliga överskottet å 1921 års riksstat reserveras för finansiering av 1922 års tilläggsstat. År 1923 är sedermera avsett att budgetåret skall omläggas, vadan för sistnämnda år någon tilläggsstat av betydelse icke lär behöva förekomma. Under sådana omständigheter — och i betraktande av de statsfinansiella svårigheterna — har jag ansett ej blott försvarligt utan i och för sig riktigt att i möjligaste mån söka beräkna 1922 års inkomster till deras verkliga belopp.

Vidare har det anmärkts, att beräkningen av inflytande tullar skulle vara för hög. Herr Sandler har särskilt i detta fall uttalat tveksamhet. Jag vill då nämna, att den beräknade allmänna höjning av tullarna, som jag föreslagit till 5 miljoner kronor, beror på att vissa tullar, som under kristiden varit suspenderade, numera trätt i funktion. Vid verkställd beräkning har det visat sig, att om de fungerat, skulle de höva givit ungefär 5 miljoner kronor i inkomst. Vidare är det beräknat 35 miljoner kronor på finanstullar, som av regeringen framdeles komma att hos riksdagen föreslås. Jag vill i detta avseende endast nämna att tullinkomsterna enligt nu gällande grunder för år 1920 uppgått till in-

emot det belopp, som av mig på de nya grunderna beräknats för år 1922, alltså i det närmaste till 150 miljoner kronor.

Det har vidare anmärkts på att regeringen beräknat indexens ställning för högt. I detta avseende vill jag anföra, att därest socialstyrelsens senaste indexberäkning blivit för regeringen bekant så tidigt, att man kunnat sänka det till grund för beräkningarna lagda indextalet, hade detta nog skett, men detta förutsatte så mycken omräkning av de siffror, som finnas i tilläggsstaten, att det icke med hänsyn till förslaget tryckning lät sig göra. Emellertid torde här föreligga ett tillfälle för riksdagen, att, därest det under den tid, som åters är, innan riksdagen har att slutligt handlägga statsregleringen, skulle visa sig, att indexen sjunker lika kraftigt, som under sista kvartalet, nedsätta den för dyrtidstilläggen beräknade avsättningen. Jag vill emellertid begagna tillfället att här bestämt betona, att den i finansbetänkandet preliminärt angivna siffran för medelindexen under 1921 och 1922 endast får uppfattas såsom kalkyleringsbas för att få fram en siffra för avsättningen till dyrtidstilläggen. Regeringen har icke därmed avsett att giva uttryck åt, huru regeringen tänker sig utvecklingen av den deflationsprocess, som nu tycks på allvar visa sina verkningar. Regeringen vill över huvud taget icke inlåta sig på någon bestämd förutsägelse, huru indexen under en så avlägsen tid som år 1922 kan komma att ställa sig. Kalkylen har endast av den anledningen hållits vid jämförelsevis höga siffror, att man velat ställa sig på den säkra sidan. Jag har i finansbetänkandet visat, att om den verkliga indexsiffran blir lägre än den beräknade, detta i övervägande grad länder budgeten till nytta.

Vidare framställdes anmärkning mot förslaget att använda rusdrycksfondens medel till avskrivning på bränslekommissionens förlust. För min del har jag icke kunnat frigöra mig från uppfattningen, att bränslekommissionens uppgift var av social innebörd. Det gällde att se till, att svenska folket icke fick frysa, att arbetslöshet icke uppstod genom att industrien blev utan bränsle. I detta fall får jag vidare framhålla att rusdrycksfonden visar en betydande ökning, som är alldeles oväntad och som icke kunnat från början beräknas. Jag har därför utgått från, att under extra ordinära förhållanden det kunde vara berättigat att föreslå extra ordinära åtgärder.

Det har vidare under debatten av herr Stendahl yrka's, att jag skulle avgiva en bestämd förklaring angående kaffetullen beträffande regeringens avsikter; i detta fall är jag beredd förklara, att regeringen anser såsom sin plikt att låta förslaget om tull åtföljas av förslag att i möjligaste mån, efter tullens trädande i kraft, efterbeskatta förut införtullade lager.

Slutligen har det anmärkts, att icke någon inkomst från Vin- och spritcentralen upptagits i budgeten. I avseende härå har jag infordrat en del uppgifter, som visa att dessa inkomster äro synnerligen svåra att bestämma till siffran. Uppgifterna gå ut på, att en mycket tillfredsställande inkomst i förhållande till aktiekapitalet är att påräkna

*Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)*

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

för detta år, men samtidigt att omsättningen stigit till så betydande belopp, att åtminstone för en affärsman det måste synas önskligt, att betydande ökning av bolagets fonder ytterligare bör ske. Då dessa fonderingar lämpligen böra tagas från årets behållning och då de i längden måste i alla fall lända statsverket till godo, torde den inkomst, som kan för statsverket påräknas för innevarande år, bli tämligen obetydlig. Vad nästa års inkomster beträffar, äro de synnerligen svåra att beräkna. De böra med hänsyn till att fondering innevarande år skulle kunna ske, bli avsevärt bättre, men å andra sidan är att taga hänsyn till den rådande depressionen, som i hög grad påverkar dessa inkomstberäkningar. Jag har under sådana förhållanden trott det vara riktigare att ifrågavarande inkomster icke skulle upptagas i inkomstberäkningen utan att, sedan de till beloppet blivit bestämda, anmälan skulle ske för riksdagen. Statskontoret har icke heller upptagit dem i sina beräkningar. Jag kan således icke säga, att jag glömt saken, då jag i november åhörde ett föredrag av d:r Bratt om det ifrågavarande bolagets ändamål och organisation.

Såvida i formellt hänseende detta varit ett missförstånd av mig, är jag beredd att påtaga mig ansvaret därför och anhåller om överseende, men jag vill samtidigt konstatera, att enligt mitt förmenande ingen som helst skada av detta tillvägagångssätt uppkommit eller kan uppkomma. Riksdagen blir, när ifrågavarande inkomster för riksdagen anmälas såsom en bestämd summa, i tillfälle att disponera det under 1921 eventuellt inflytande beloppet antingen för tilläggsstaten eller för annat ändamål, liksom för år 1922 beräknad andel i bolagets vinst för 1921 kan tagas i anspråk för riksstaten, om så anses lämpligt.

Herr Trygger: Jag skall icke vara lång, det är endast några ord jag skulle vilja yttra.

Hans Exc. statsministern gjorde en erinran mot mitt uttalande att, enligt min åsikt, man hade bort entlediga socialiseringskommittén, och sade att det icke vore något samhällsvådligt i att den fortfore. Över huvud taget kunde man icke begära att en regering, som följer efter en annan, skulle, även om den egentligen icke hade sympatier för den fråga, som uppdragits åt en kommitté, entlediga samma kommitté. Detta senare är ju fullt riktigt, såvida man icke ansåge sig böra göra en generell razzia bland kommittéerna. I detta fall förhåller saken sig dock annorlunda, och jag är övertygad att Hans Exc.:ns yttrande berodde på att Hans Exc. icke var här närvarande, när jag uttalade mig, och att han följaktligen icke beaktat vad jag sade. Jag fäste nämligen uppmärksamheten därvid, att vad vi för närvarande behöva, för att kunna gå igenom denna svåra ekonomiska kris, är att förtroendet återvänd, och enligt min åsikt kan man icke begära, att de personer, som för närvarande ha hand om näringslivet, skola med entusiasm och hela sin kraft kunna arbeta, om de veta, att det ligger över dem en sådan tanke som en socialisering av deras företag. Det är från denna

synpunkt som jag anser, att det hade varit lämpligt, att socialiseringskommittén hade upphört att funktionera.

*Statsverks-
proposiio-
nen m. m.
(Forts.)*

Vad därefter angår 8-timmarsarbetsdagen, gjorde också statsministern en erinran mot mitt yttrande. Jag vill nu icke ytterligare ingå på frågan, huruvida 8-timmarsarbetsdagen är lämplig eller icke lämplig, skadlig eller icke skadlig. Men det var en punkt, som statsministern fäste uppmärksamheten vid, och det var den, att Sverige genom sitt inträde i nationernas förbund i viss mån skulle vara bundet att bibehålla 8-timmarsarbetsdagen. Detta är en fråga, som kanske icke är så klar för de flesta av kammarens ledamöter. Saken är den, att det icke finnes någon bestämmelse om 8-timmarsdagen i förbundsakten för nationernas förbund. I fredstraktaten däremot finnes en bestämmelse därom, att de som äro medlemmar av nationernas förbund också äro medlemmar av den organisation i avseende å arbetet, varom stadganden finnas i fredstraktaten, börjande med artikeln 387. Sålunda, genom att Sverige gått in i nationernas förbund är det otvivelaktigt medlem av den stora arbetsorganisation, som har sin verkställande myndighet i den s. k. internationella arbetsbyrån i Genève. I den avdelning av Versailles-freden, som behandlar denna fråga, uttala de fredsslutande makterna, att 8-timmarsarbetsdagen borde vara målet för de särskilda staternas strävanden, när det gällde att reglera arbetstiden. Det ges icke någon föreskrift, att de skola antaga 8-timmarsdagen, men den skall vara målet för deras strävanden. Emellertid, i kraft av nämnda föreskrift i fredstraktaten, har en konferens sammanträtt i Washington, och vid denna konferens utgick man från att man skulle hava en 8-timmarsarbetsdag och gav vissa bestämmelser. Emellertid, detta Washington-konferensens beslut binder icke Sverige redan genom att det blivit fattat och därför att Sverige var där representerat, ty det föreskrives i fredstraktaten, att alla förslag, som sålunda antagits, skola för att bliva gällande för de särskilda staterna ratificeras av respektive stater. Först genom ratifikationen bli de bindande. Och nu veta vi, att ett dylikt beslut från konferensens sida kan icke för Sveriges del ratificeras utan att såväl konung som riksdag samtycka, ty det innebär en inskränkning i svenska myndigheters lagstiftningsbefogenhet. Sker ratifikation, skulle vi sedan bli bundna vid 8-timmarsdagen, ända till dess ett nytt beslut av konferensen komme till stånd. Denna ratifikation har emellertid ännu icke skett. Sålunda, vi äro fullkomligt obundna till den dag då vi ratificera, och ännu har, såvitt jag vet, icke någon annan makt ratificerat detta beslut. Den tid, som fredstraktaten anbefaller för ratifikationsbesluts fattande, lär utgå den 1 juli i år, men något äventyr är icke föreskrivet, om man ratificerar senare. Emellertid, då man ratificerat, är man skyldig följa bestämmelserna i den överenskommelse, som sålunda blivit ratificerad, vid äventyr att annars underkastas ekonomiska repressalier från de övriga makternas sida. Det är sålunda en synnerligen viktig sak, om Sverige skall ratificera detta beslut av Washington-konferensen. Herrarna

*Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)*

böra ock komma ihåg, att frågan icke för vår del är avgjord genom det beslut som förut fattats här, ty det var en lag på tre år, som sålunda failer bort, ifall den icke förnyas. Genom ratifikation skulle man åter binda sig för framtiden till dess konferensen fattade ett annat beslut.

Nu kunde man säga, att saken är redan klar. Det skall ratificeras, därifrån skola vi utgå, och då kunde det icke gärna bli tal om att ändra bestämmelsen rörande 8-timmarsarbetsdagen. Emellertid, det är icke så klart. Utgångspunkten för bestämmelserna i fredstraktaten angående denna fråga är den, att en regering av arbetstiden etc. i en stat har inverkan på förhållandena i en annan. Det är av stor betydelse för en stat, om den reglerar arbetstiden på visst sätt, under det att andra stater icke göra det, ty följden bleve att den skulle ligga under i konkurrenskampen. Nu är fallet det, att när fredstraktaten ingicks, ansågs det alldeles uppenbart, att Amerika skulle bli medlem av nationernas förbund. Det ansågs så självklart, att Amerika skulle ratificera fredstraktaten, att Amerikas president blev utsedd att sammankalla nationernas förbunds församling till dess första möte. Emellertid, Amerika har icke inträtt i nationernas förbund. Amerika var icke heller officiellt närvarande vid konferensen i Washington. Amerika har icke ingått på eller bundit sig vid 8-timmarsarbetsdagen, och då är det ganska klart, att det skulle vara mycket farligt för övriga stater att binda sig, då följden därav kanske bleve den, att den amerikanska konkurrensen bleve alldeles övermäktig. Således, det kan mycket väl hända — jag vet det emellertid icke — att någon ratifikation icke kommer ifråga. Under alla omständigheter gäller det för Sverige att noga se till, att vi icke ratificera, ifall någon betydande stat skulle underlåta att biträda överenskommelsen. Med ett ord sagt, frågan är öppen. Nationernas förbunds stadgar och fredstraktaten, i den mån de binda oss, utgöra icke något hinder för oss att fatta de beslut, vi anse riktiga.

Jag skulle sedan vilja säga några ord i anledning av den ärade talarrens på Värmlandsbanken yttrande. Han gjorde gällande, att efter mitt uttalande i dag förefölle det, som om jag hade en mening i Genève i avseende å rustningsfrågan och en annan mening i Stockholm. Jag tror, att detta uttalande beror på ett misstag från hans sida. Vi få komma ihåg, att i förbundsakten finnes uttrycklig bestämmelse därom, att medlemmarna av förbundet skola, så vitt det är förenligt med den nationella säkerheten, arbeta på en reduktion av de militära bördorna, och det finnes väl ingen, som icke livligt önskar, att en dylik reduktion må komma till stånd. Men likaså uppenbart är, att det kan bli farligt för en stat att reducera sitt försvar, om övriga stater icke vidtaga en liknande åtgärd. De bestämmelser angående denna frågas ordnande, som finnas i förbundsakten, har man emellertid icke ännu ansett sig kunna omedelbart tillämpa, och därför väcktes förslag i Genève, att man skulle hemställa till de särskilda medlemmarna i förbundet, att de visserligen nu i år skulle bestämma om sina rustningar, såsom de an-

såge vara erforderligt, men att de sedermera icke skulle öka rustningarna under de närmaste två åren. Kommissionen föreslog, att församlingen skulle besluta att giva rådet i uppdrag att göra hemställan till de särskilda staterna att förbinda sig att biträda ett dylikt arrangemang. Men det visade sig, då frågan var före i församlingen, att man icke kunde få enhällighet, och därav skulle följden hava blivit, att något beslut icke kunnat komma till stånd. Frankrike och åtskilliga andra makter ville icke vara med om ett sådant beslut. Men, mina herrar, i Genève spelar juridiken en ganska stor roll, åtminstone långt större roll än i vår första kammare och även i vår andra kammare. Det finnes en bestämmelse i förbundsakten, som säger, att för besluts fattande i allmänhet fordras enhällighet, men att beslut angående proceduren o. dyl. kunna fattas med majoritet. För att då i alla fall få till stånd ett uttalande antog man ett förslag, att man skulle, icke besluta att anmana rådet att handla på ifrågavarande sätt, utan att man skulle uttala en *önskan*, att rådet ville handla på detta sätt. Uttalandet av en önskan ansåg man vara ett slags procedurfråga, men att däremot fatta beslut, att rådet skulle handla såsom församlingen önskade, föll under den bestämmelsen att man där-om måste vara enhällig. I parentes vill jag säga, att detta tillfälle icke var det enda, då man undgick svårigheterna med bestämmelsen om enhällighet genom att begränsa sig till uttalande av en önskan. Vi svenska delegerade voro alla eniga om att gå den förra vägen, att beslut skulle fattas, att rådet skulle anmodas göra ifrågavarande hemställan. Kommissionen hade ju föreslagit detta. Men detta var icke möjligt att genomföra, och då voro även vi med om att blott uttala en önskan. Men med denna önskan, att de särskilda staterna måtte förbinda sig att icke öka sina rustningar under de närmaste två åren, liksom också med det ursprungligen ifrågasatta beslutet, är förenat ett villkor, nämligen det, att icke alldeles särskilda omständigheter föreligga, som göra att staten ifråga på grund av hänsyn till sin säkerhet eller eljest anser sig icke kunna bifalla den hemställan man gör till densamma om ifrågavarande sak. Frankrike och några andra stater ansågo, såsom jag sagt tidigare i dag, uppenbart, att den nuvarande världssituationen var sådan, att en stat icke kunde binda sig på detta sätt. De ansågo sig därför icke ens kunna vara med om ett uttalande av en dylik önskan, men de övriga ansågo att en stat, om den fick en sådan hemställan framställd till sig, borde undersöka, huru frågan med hänsyn till dess särskilda förhållanden kunde besvaras. Nu yttrade jag i dag, då jag framhöll ett uttalande i trontalet, att detta senare var mindre lyckligt avfattat. Min mening var att säga, att vi måste under nuvarande förhållanden noga beakta vårt försvar, ty världssituationen är sådan, att det föreligger en verklig fara för vår säkerhet. Men när vi undersöka vad vi böra göra, skola vi icke se på något som kommer längre fram, utan vi skola se just på behovet för ögonblicket. Vi ha att pröva vad vi

Statsverkspropositionen m. m.
(Forts.) böra göra för vårt försvar för att, om under den närmaste tiden någon förveckling uppstode, vi skulle bli i tillfälle att värna och skydda vår säkerhet. Jag kan således icke finna annat än att jag ställt mig helt och hållet på samma standpunkt som jag intog i Genève.

Nu till sist några ord i anledning av ett yttrande av herr Ström. Herr Ström gjorde ett angrepp på den kapitalistiska samhällsordningen, vilket han baserade bland annat på att vi velat ifrågasätta möjligheten att avskaffa 8-timmarsdagen. Det fann han vara det mest eklantanta bevis på, huru eländigt detta kapitalistiska samhälle är. Nu inträffar emellertid, att jag här har en bok, vars titel är "Bureau international du travail, Les Conditions du travail dans la Russie des Soviets", och då man slår upp denna bok, är det ganska märkvärdigt att läsa bestämmelserna om arbetstiden. Det säges där, att arbetstiden icke får överskrida 8 timmar om dagen eller 48 timmar i veckan. Detta var redan år 1917. Men vidare säges det i lag av 1919, att i vissa fall får man göra övertidsarbete. Först i sådana fall då arbetet är nödvändigt för att hindra varje fara eller olycka, som kan hota sovjetregeringens existens. Vidare talas det om att dylikt övertidsarbete får äga rum för verkställande av åtgärder, som fordras för att icke allmänheten skall berövas vatten eller belysning, eller för att icke transportväsendet skall hindras o. s. v. Men läser jag längre fram, finner jag, enligt uppgift, att den 13 februari 1920 söndagen förklarats för arbetsdag. Arbetstiden vid bruk och fabriker, liksom arbetstiden för sovjetinstitutioner har även ökat med två timmar, alltså tio timmars arbetsdag är där införd. Följaktligen tycks det icke vara bättre hos bolsjevikerna utan snarare sämre än inom det dåliga kapitalistiska samhället.

Det var en talare här som yttrade, att det fanns ett kaos, som var värre än det, som vore alstrat av det kapitalistiska världskriget, och herr Ström frågade under sitt anförande den ärade talaren och oss alla, vad det var för ett kaos han menade. När jag hörde herr Ströms långa anförande, som handlade om alla möjliga saker mellan himmel och jord, kom jag att tänka på, om icke detta kaos möjligen vore att finna i herr Ströms egen hjärna.

Herr statsrådet Dahlberg: Jag skall be att få säga ett par ord i anledning av herr Tryggers anförande.

Såvitt jag förstår, gäller den fråga beträffande de svenska statsmakternas ställning till arbetstidslagstiftningen, om vilken herr Trygger uttalat sig tidigare i dag och nu senast, icke huruvida Sverige skall ratificera Washington-konventionen eller ej, utan frågan gäller, huruvida Sverige vill vidhålla sin genom sin anlutning till nationernas förbund åtagna förbindelse att sträva efter 8-timmarsarbetsdagens och 48-timmarsarbetsveckans realiserande på varje område, där det är möjligt, eller om Sverige icke vill det. Det går mycket väl för sig att vidhålla den genom anslutningen till nationernas förbund accepterade prin-

cipen, utan att Sverige ratificerar Washington-konventionen. Det blir en särskild fråga, huruvida denna detaljrika konvention skall ratificeras eller icke. Men det bör, såvitt jag kan finna, vara ganska svårt för Sverige att med de förbindelser Sverige iklätt sig, helt upphäva varje som helst lagstiftning på arbetstidens område. En stat, som gör så, kan svårligen anses fortfarande sträva efter att realisera de nyssnämnda principer, som uttryckas i fredstraktaten och nationernas förbundsakt.

*Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)*

Herr statsrådet M u r r a y: Det har sagts mig att medan jag uppehöll mig i andra kammaren, skulle herr Enhörning begärt förklaring angående ett rykte, som han hade hört och som skulle gå ut på, att statens järnvägar gjort en del synnerligt oförmånliga kolköp. Jag vet icke om jag exakt återger, vad herr Enhörning hört sägas. Det skulle emellertid ha sagts, att kol blivit inköpta från Amerika till en myckenhet av 900,000 ton på ofördelaktiga villkor och med en förlust av 90 miljoner kronor. Det skulle vara en kolmängd motsvarande två à tre års förbrukning. Det har icke varit möjligt för mig att utreda ursprunget till denna historia. Jag antager således, att det finnes några amerikanska kolköp, som möjligen ha varit delvis ofördelaktiga, men jag har dock sådan kännedom om förhållandena, att jag tror mig kunna påstå, att berättelsen måste anses rätt så överdriven. Det förhåller sig nämligen så, att statens järnvägars samlade kolförråd vid årets slut uppgick till 540,000 ton, motsvarande en kolförbrukning under något mer än ett år. Detta kol är bokfört till ett pris av 38 kronor per ton.

Herr L i n d h a g e n: Det är många erinringar mot budgeten gjorda i dag, som det förefaller mig, att man kan göra. Men å andra sidan, efter de uppräknningar, som herr Trygger i sitt första anförande gjorde rörande alla kalamiteter, som skulle vila över oss och som han koncentrerade i slutet av sitt anförande, får jag säga, att man bör icke heller begära för mycket av en budget. Den som uppgör budgeten har dessutom att ansvara för att den går ihop, vilket nog är svårare än att kritisera den. I den tid vari vi leva ett slags banditliv — om det överhuvud kan kallas för att leva — kan det icke hjälpas, att budgeten även blir något av en schakal, som stryker omkring bland spillrorna och söker nafså åt sig vad den kan komma åt, utan så synnerligen stora principiella betänkligheter.

Emellertid är den intressant denna remissdebatt, därför att kanske för första gången på länge, åtminstone så länge jag kan minnas i riksdagens historia, man från olika håll har en känsla av att man måste tala om något slags botemedel mot tidens onda.

Herr Trygger talade om sina ideal. Vi hava var och en sina käpphästar, och jag har också min och kommer i sinom tid även med den. Han sade, att vi böra öka *produktionen*. Det är en bra sak. De botemedel, som äro föreslagna, gå egentligen på två linjer. Den ena vill

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

återkomma till tillståndet före världskriget, gärna förbättrat, och den andra drömmer om en ny och bättre värld. Herr Trygger syf ar icke på den senare drömmen, men det göra några andra. Han är för ökad produktion. Men liksom andra botemedel är det lättare sagt än gjort, och det är icke värt att förhäva sig över sina förhoppningar. Det ena är lika svårt att utföra som det andra. Herr Trygger hade ock en känsla av att vad han föreslog var icke lätt, och därför föll han tillbaka på det kategoriska påståendet, att vi skola hålla oss till att "*förtrösta på gud och vår egen kraft*". Ja, men kunna vi verkligen lita på gud i det här fallet? Ty huru är förhållandet? Det är väl helt enkelt så, att i vårt politiska liv regera en del partier, och alla sträva de efter politisk makt. Alla säga, att det är en intressekamp och icke någon ideell kamp. Det gäller för var och en att skaffa sig för sina intressen det bästa möjliga, och då är det icke mycken tid och lust över att tänka även på andras intressen. En rent självisk materialistisk kamppolitik således. Det är icke några guds vägar, herr Trygger, och därför tror jag icke, att hans välsignelse kommer över den politiken.

I detta sammanhang skall jag be att få besvara herr Ströms alltjämt obesvarade fråga till de bägge bondepartierna. Jag tror att den annars kommer att stå obesvarad. Förhållandet är alldeles uppenbart.

Sedan gamla lantmannapartiets konservatism fått sin grav i nya lantmannapartiets konservatism, försvann snart varje lantmannaparti. Godsägare och storbönder blevo ett lydland under den framstormande industriella högern och drogo därvid med sig en mängd småbönder och andra, som läste konservativa tidningar, hade konservativa präster eller voro beroende. Detta tillstånd kunde icke vara länge. Jordbruk är dock icke industri. Ett naturligt behov av utbryte gjorde sig helt naturligt gällande. Och nu har utbrottets tid kommit. Varje nybildning har dock vida vyer i bästa avsikt och man säger sig nu: "varför skola vi icke kunna i ett enda block förena allt jordbrukets folk". För närvarande pågå försök att i den tillämnade organisationen få med även småfolket: småbönder, arrendatorer, torpare. Det är givet att i en intressepolitik sammanhålla så heterogena element ända från de stora godsägarna till de små torparne kräver ofantliga kompromisser. Dessa är man sannerligen icke färdig med ännu. Det är därför bäst att tåga i denna remissdebatt. Det är ju klokt och varför skulle icke bondepartiernas ledare få vara kloka lika väl som andra partiets ledare.

Nu har emellertid en gammal bondeförare en gång sagt, att när bönder inlåta sig på storpolitik bli de alltid lurade. De bli nämligen lurade av herremännen, som även i detta fall tagit ledningen. De nya bondepartiernas naturliga förteelser i intressepolitikens tidevarv komma säkerligen liksom andra enahanda partier att till en början hava framgång, kanske mycket stor framgång. Men så kommer en tid då de ställas inför livets realiteter, såsom jordfrågans alla konsekvenser, freds- och militärfrågan, mänsklighetens broderskap, problemet vilja och kunna o. s. v. Då måste det talas och tagas position och då kommer nog för

dem liksom för alla andra intressepartier också kraschen. Det går sönder. Jag hoppas att herr Ström är nöjd med svaret.

Herr Trygger talade också vackert om den egna kraften. Därpå hänger det i själva verket. Men jag konstaterar, att vid varje remissdebatt säger han, att den egna kraften närmast är att finna i våra vapen, och där stannar han, och det har mer än en gång varit min roll att då såsom slaven vid ett mäktigt partis triumfvagn erinra, att vapen icke är någon kraft, utan de hava på sin höjd förmåga att kunna förvandla var och en som bär vapen till en bandit. De berövade oss just kraften till det goda.

Nu vill jag säga, att jag tycker, att också herr Hellbergs anmärkningar mot budgeten och öoverensställmelsen mellan vad som förkunnats i Genève och här i statsverkspropositionen äro ganska befogade.

Så framhöll herr Trygger, att det finnes "rikedom på behov och fattigdom på medel". Det är alldeles riktigt, det är att slå huvudet på spiken. Men varför? Jo, det kommer från industrialismens och den större rikedomens förmåga att öka sina behov, och det göra de ordentligt, och därför ökas naturligtvis behoven också för den övriga befolkningen redan genom exemplens och de vidgade möjligheternas makt. Talaren tyckte rikta en anmärkning mot det lägre folkets rikedom på behov. Men vi äro nog här som på andra områden lika goda kålsupare inför vår herre, herr Trygger!

Han ordade i detta sammanhang om det ökade ämbetsmannaväldet. Jag har också funderat på den saken och tänkt motionera därom, så beträffande den saken är det tydligen en sympatisk överensställmelse oss emellan.

Vidare uppehöll sig herr Trygger liksom herr Clason vid *kommittéväsendet*. Det kan man verkligen klandra, ty kronan får nog icke tillräcklig valuta för sina pengar och således icke heller folket. Men vad beror det på? Såvitt jag förstår, därpå, att de sociala kraven trängt sig i förgrunden och att man stretar emot med obstruktiv politik mot all lagstiftning i den vägen, och det parti, som herr Trygger står i spetsen för, har alltid gjort sådan obstruktion. På det sättet bliva frågorna aldrig lösta. Man får sätta till den ena kommittén efter den andra för att lappa litet på det gamla klädet, och först efter ett par generationer kanske har man hunnit fram någorlunda till målet, som man borde hava varit färdig med, då man började. Under sådant lappande förefaller det nödvändigt att föra ihop representanter från olika partiriktningar, så att det blir något samarbete och sedan auktoritativ inverkan på partierna. Man kan då åtminstone vinna åtskilligt och därför blir det kommitté på kommitté och arbetet blir slitsamt och ganska ofruktbart.

Kan herr Trygger uppfinna något bättre sätt, vore det en stor lycka. Jag tror icke han kan uppfinna något bättre än att övergiva sin uppfattning, att man bör gå tillbaka till tiden före världskriget och i stället börja drömma om en ny och bättre värld. Då be-

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

Statsverks-
propositio-
n u u u
(Forts.)

hövs och mindre kommittéer. Men man fortsätter sitt obstruktiva motstånd mot de sociala nödvändigheterna, och så hopas då massor av statistisk utredning, oerhörda berg av kommittébetänkanden för att övertyga folket, att det eller det är en viktig och genomtänkt fråga, som det är nödvändigt att vara med om. Eljest går ingenting igenom. Skulle jag beteckna vår tid med ett uttryck, lämpat efter dessa företeelser, så vore det *makulaturismens tidevarv*.

Herr Olof Olsson talade om *socialiseringens nödvändighet*. Om vi hörde på honom, tycker jag, att vi skulle kunna giva honom rätt i hans utgångspunkt, och att det ligger något i detta, att arbetarna icke vilja vara huvudsakligen en vara, som de — icke på grund av arbetsgivarnas avsiktliga åtgöranden, men på grund av förhållandenas makt — i stort sett ännu äro, om än icke fullt så mycket som förut. Även det är en fråga, som måste lösas. Jag tror också, att det kravet kan icke stås emot. Det är riktigt sagt av herr Olsson. Men då kommer frågan: Vad sedan? Skola arbetarna börja fabriksvis konkurrera med varandra tillsammans med de respektive ursprungliga arbetsgivarna. Och mynnade detta icke till sist ut i en strid mellan den gula rasen med dess små behov och den vita rasen med dess stora behov, mellan de gula och vita arbetarna kanske ännu mer än mellan de gula och vita arbetsgivarna. Detta med anledning icke minst av den gula rasens anspråk på likställighet och rätt att inflytta från sina tränga boningsområden in på de vitas jaktmarker.

Denna fråga berörde icke hr Olsson. Tvärtom. Han talade om att efter den politiska friheten kom den ekonomiska friheten. Där stannade han. Den andliga friheten är för honom ingen politisk realitet och nu nalkas jag området för min egen käpphäst.

Det finnes något, som kallas den andliga friheten, självansvaret. Den har varit inskriven på det socialdemokratiska programmet sedan 1911, men ströks fullständigt därifrån vid sista partikongressen 1919. En bland de ivrigaste motståndarne till att den andliga friheten skulle stå på det politiska programmet var herr Olof Olsson, marxist ända ut i de yttersta fingerspetsarna — sedermera chef för den andliga kulturen här i landet.

Jag ber att få läsa upp ett litet stycke ur en dansk broschyr av en organiserad dansk arbetare rörande socialiseringen. Han talar där om, att den andliga friheten även på detta område kan hava sin betydelse, och han synes gå så långt, att det skulle vara den enda möjliga utvägen. Han talar om, att, om vi vilja vara ärliga, vi måste hava mod att erkänna det som är riktigt, och kunna vi icke styra med våra egna saker, skola vi hålla oss borta från andras. Han tyckes vara kooperatör. Han anser, att det icke är annat än genom den egna duktigheten och genom det stora antalet i förening, som arbetarne kunna behärska produktionen, och endast på det sättet, säger han, skola de kunna socialisera samfundet. Det är den enda form av socialisering, som kan lyckas, och den enda som har berättigande. Den socialisering, som en del socialdemokratiska präster krävde, vore en formernas socialisering, menade han. "Det är

personlighetens och sinnelagets socialisering det gäller och först och främst arbetarklassens egen socialisering. Så länge arbetarna icke kunna socialisera sig själva — det vill säga uppfostras till att visa allmän hänsyn i förhållandet mellan arbetarna inbördes och arbetarna lära sig sina egna saker ordentligt — hur i all världen kunna de då begära att komma hän till att socialisera den övriga delen av samfundet och styra detta?"

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Detta vore ett exempel på den andliga frihetens uppgift i det politiska livet. Det är således här två linjer. Jag har den uppfattningen, att vägarna måste vara tusen. Herr Olssons väg kan man icke underlåta att också söka göra något av. Men tyvärr tror jag, att alla partier äro överens, att den andliga friheten icke har någon betydelse i den politiska kampen. Därför ströks den också spärlost från det socialdemokratiska programmet. Det var bara en enstaka röst från Boden, som protesterade däremot i det verkställande utskottet.

Nu har det också kommit andra talare, nämligen herr Winberg och sedan herr Ström, som visat på att man måste gå längre. Det är sannerligen icke heller lätt att säga, hur detta skall tillgå. Herr Winberg kunde med synnerligt fog ej finna annat än att *penningen var åtminstone nu ett mycket dåligt redskap*. Han var dock så moderat, att han för ögonblicket såsom övergångsform pekade på att, då valutan var så olika, man skulle försöka förmedla varuutbytet med vara mot vara. Och herr Ström betonade, att man måste försöka att få en bättre värld genom att omsider avskaffa den ekonomiska kapitalismen. Varför skratta åt det? Varför vara så hög mot något som icke är någonting annat än herrarnas eget söndagsprogram, varom det påstås, att det är det bästa som finns?

Man hade under debatten häremot skrämt oss med *kaos*. Ingen av oss ville kaos. Var och en, som kom med sin utväg, ville därmed just undvika kaos. Men det kan hända, att med den nuvarande politiken kaos kom i alla fall trots alla våra gemensamma bemödanden. Ja, det skulle måhända i hopplösa ögonblick rent av kunna sägas, att under det nuvarande tillståndet kaos kanske vore den enda utvägen på grund av människornas oförmåga av en god vilja. Legendan omtalar, att vi tidigare haft en syndafloed, som kom över människosläktet för dess oförbätterlighets skull. Genom kaos bli vi äntligen bröder. Då upphöra alla möjligheter till löneförhöjningar, konkurrens och slagsmål om ägodelarna. Frysande, svältande, döende få människorna i gemen söka börja om igen från början och göra det bättre. Det är dock icke alldeles säkert, att de ens därigenom skola lyckas. När de kommit på benen igen och det börjat arta sig för dem, begynte kanske samma dans som förut, om nämligen olyckorna ej förmått också omdana deras vilja och göra den god.

Detta senare tyder på den andra av de två utvägarne, som stå till buds. Jag tror icke, att vi kunna komma någon vart, förrän det blir en politisk uppgift att förbättra vår karaktär. Vi ha i politiken endast tillvaratagit våra egna intressen, icke hyst tillräckligt medkänsla för varandras lidanden. Det borde vara det första. Då löstes gatorna. Ingen

Statsverks-
proposition-
nen n. m.
(Forts.)

vet, om detta är möjligt. Vi kanske stå för nära gorillan ännu. Mänskligheten kan dock icke uppgiva förhoppningen, att de gamla sanningar, som blivit inpräntade i våra samveten, någon gång kunna bliva vägledande för oss allesamma även i våra vardagsgärningar.

Nu skall jag göra några erinringar rörande vår *utrikespolitik*, sådan jag uppfattat den.

Såsom vi veta, har det varit fråga om införandet av s. k. parlamentarisk kontroll. Jag har för min del ansett, att parlamenten måste börja med att kontrollera sig själva innan de ge sig till att söka kontrollera andra. Emellertid står nu en ny ordning för dörren i syfte att vara välvillig mot demokratien och så i svensk politik. För min del tror jag såsom av mig tidigare utvecklats att det nya endast betecknar brustna förväntningar.

Om vi se på den gamla budgeten, som upprepas i den förevarande, finna vi, att den åtminstone icke är byggd på folkets deltagande i de utrikespolitiska ärendena. Utrikespolitiken styres här väsentligen av de skandinaviska ledamöterna i nordiska interparlamentariska förbundet, d. v. s. deras ledare. Detta är en enskild förening, men den får i alla fall för detta ändamål anslag, som ölas oavslåtligen. Det är i själva verket de själva som besluta. Men det folkliga fredsarbetet, som försöker hos oss alla implanta rättsmedvetande och fredstankar, det får i detta land icke något anslag utan största svårighet. Regeringen har vägrat framställningar tidigare. Riksdagen går någon gång med på ett undantagsanslag. Vi hava emellertid haft en liten billig påminnelse om folkens fredsörelse i anslaget till fredsbyrå i Bern. Det var 750 kronor om året. Men slår man upp tredje huvudtiteln, så finner man, att detta anslag, som utgått under en längre tid, nu upphört och är spårlöst borta. Denna sista antydning om att folkens fredsörelse hade någon uppgift att fylla, är borttagen utan någon motivering. Man kan fråga sig: går någonsin världen framåt? Jag har frågat under hand vad strykandet av anslaget beror på. Jo, svarades det, på att nu får Sverige representation i Genève. Svenska regeringen skall nu utse en representant där, och då behövs icke något anslag till fredsbyrå i Bern. Vilken omödesförmåra, vilken obekantskap hos den gamla diplomaten om livets realiteter! Det är förundransvärt. Det är verkligen så gjort på en höft, att det kan icke vara gjort annat än i den fullkomligaste obekantskap med förhållandena. Det är således förlåtligt. Men folkens fredsörelse kan icke vara betjänt med att vi hava ett regeringsombud i Genève. Vad menar regeringen, vad menar utrikesministern eller rättare sagt den underordnade tjänsteman, som kanske satt detta i utrikesministerns huvud ty så brukar det ofta gå till.

Men det finns en folkörelse, som ledigt får anslag på en och en halv miljon och det är slytterörelsen. Det står i regeringens proposition, att "lusten att sljuta har icke upphört", men det finns för litet patroner. Denna örelse, som får ett anslag på en och en halv miljon, den avser att lära folket träffa pricken och pricken symboliserar ett människo-

hjärta. Det är en avskryvärd politik, vi hängiva oss åt, att på det sättet mörda folkmedvetandet genom vår politik här i riksdagen och icke ha något till övers för rättstankarna, så vitt jag förstår.

*Statsverks-
propositionen m. m.*
(Forts.)

Så kommer jag till den nya utveckling av utrikespolitiken, som betingas av anslutningen till *folkens förbund*. Jag vill icke bryta stav n över förbundet. För min del har jag kommit så småningom av egen erfarenhet till den förvissningen, att man kommer icke någon vart genom politik, om man icke försöker se till det goda, som ligger under varje företeelse, om man icke försöker räcka handen till just detta först och sist. Man skall icke bara söka slå ned allt som icke passar mig och min partiorganisation. Jag hade velat, att Sverige svarat på inbjudningen: Gärna det, men ett annat program, den öppna famnen och solskenets regim över det hela. Det ansåg riksdagen icke gick an. Den godtog de föreslagna villkoren under förutsättning dock, tror jag, att de neutrala länderna skulle bli surdegen, som skulle verka i detta syfte. Jag tycker, att alla försök böra användas för att se till, om det kan bliva något av en sådan föresats.

Vad har inträffat? Hur har man gått tillväga? Först beslöt en regeringskommitté föreslå fyra ändringar i förbundsakten, fyra små juridiska välvilligheter skulle man kunna kalla dem. Även en mindre förbättring är en god sak och den bör man icke motsätta sig. Detta förslag fick naturligtvis svenska folket icke alls veta. Här gällde det ju utrikespolitik, och då var den största hemlighetsfullhet en bjudande plikt. Men så kom ett telegram från London som meddelade, att svenska regeringen hade lagt fram detta förslag. Då rusade pressen till för att få reda på, vad som verkligen hade passerat. Under hand — för guds skull dock icke officiellt — lät detta "intima privata kottteri" — eller vad man nu kan kalla en sådan plomberad regeringskommitté — äntligen välvilligt allmänheten få någon kännedom om ifrågavarande märkvärdigheter. Det befanns, när det kom till stycket, att det icke alls var någon märkvärdighet. Varje människa kunde gott tåla att höra talas därom. Detta nu ett exempel på det beprisade införandet av parlamentarisk kontroll och avskaffande av sekretessen — alla dessa feta talesätt — som man i årtal rört sig med under demokratiens mask.

Så kommo ju ock en hel del andra frågor på tal, enligt delegerade-mötets officiella dagordning. En av dessa var *frågan om avväpningen*, som här ock berörts. Där fördes icke fram något ledande program, som skulle lända mänskligheten till befrielse, utan även här blott precis samma snäva och opportunistiska famlande efter obestämda "minskningar i rustningarna", som vi rört oss med i Sveriges riksdag, och nu skola omsätta i ökningsar.

En annan inblick i förhållandena, som ock är aktuell just nu, är följande. Den visar, huru den svenska utrikespolitikens ledning i nordiska interparlamentariska förbundet också kan taga miste och sannerligen ej är visare än den folkliga fredsrörelsen, som den nu definitivt kört ut ur budgeten.

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Det väcktes 1912 en framställning hos nordiska interparlamentariska förbundet, att det på sitt program skulle taga upp *nationernas rätt*. Dess råd svarade genom att lägga den till handlingarna. Saken upprepades åren 1913 och 1914, och bägge gångerna avvisades den av rådet med alla topparna i spetsen med följande motivering: "Då framställningen avser ett ämne, som enligt rådets mening icke faller inom nordiska interparlamentariska förbundets verksamhetsområde, har rådet icke funnit ifrågavarande framställning vara av beskaffenhet att böra upptagas å kommande delegerademötes föredragningslista." Det står dock i förbundets stadgar, att det skall verka för internationellt samförstånd, och trots detta föll frågan icke inom deras verksamhetsområde. När jag sedan vid delegerademöte i Kristiania upptog saken och begärde votering, reste sig hela församlingen och röstade emot, med undantag av en dansk högerman, som ville göra invändningar. Han sade till mig, att enligt hans uppfattning saken hade den största betydelse. "Jag begriper icke, vad som går åt församlingen, då detta huvudsakligen är av vikt för oss små skandinaviska länder." Men så kom världskriget, och då tillsatte samma förbundsråd ett par förtroendemän, Horst och Lange, för att avge uttalande om världssituationen. De skrevo bland annat, att "det kunde möjligen också pekas på ett par reformer, som visserligen ännu icke hade övervägts inom förbundet, men som stodo i nära överensstämmelse med dess principer". En av dessa reformer var nationernas självbestämmningsrätt. "Förbundet har bestämt byggt på grundsatsen om respekt för nationaliteternas rätt", hette det vidare. När denna princip tidigare åren 1913 och 1914 övervägdes, voro högermans, liberalernas och socialdemokraternas representanter ense om, att de lågo utom förbundets verksamhetsområde, och det behövdes således ett världskrig för att så självklara saker kunde bli aktuella för det interparlamentariska förbundet.

År 1915, då framställningen förnyades, kunde rådet ej gå på samma mening som 1912 och före krigsutbrottet 1914 utan avvisade då sakens hänskjutande till delegerademötet därmed att ingen i rådet önskade upptaga frågan såsom sin. Reflektionerna göra sig själva.

Men så nu omsider 1920 har det inträffat, att delegerademötet antagit ett av samma förbundsstyrelse föreslaget uttalande, att rätten för nationerna att leva sitt eget fria liv bör införas i förbundsakten för nationernas förbund. Detta skulle ock meddelas de skandinaviska regeringarna. Varför framlades icke en sådan sak då för delegerademötet i Genève? Förmodligen därför att det var en för stor fråga, en samvetsfråga. Det var endast Argentina, som vågade sig på de verkliga realiteterna.

I Genève förekom dock i alla fall, trots de skandinaviska länderna, nationalitetsfrågan i form av ansökningar att vinna inträde i förbundet. En av dessa ansökningar måste jag fästa uppmärksamheten på. Det gällde frågan om *de baltiska ländernas rätt att ingå i förbundet*. Härom interPELLERADES förra året i riksdagen svenska regeringen

om den icke tänkte erkänna de baltiska staternas rätt som självständiga stater. Ett mycket vagt uttalande gjordes till svar härå. I Genève kunde dessa tre av Sovjetryssland erkända stater, vilka förut lytt under det gamla svenska väldet och önska komma i förbindelse med oss, icke på något sätt räkna på den förmånen, att de svenska eller över huvud taget de nordiska statsmakterna skulle ge dem en handräckning i kampen för deras självständighet. I Genève var det Italien, Persien och Bolivia, som talade för saken, och i omröstningen röstade fem stater för deras antagande. Å Sveriges vägnar avgavs en visserligen mycket välvillig förklaring, att de skulle få ge sig till tåls någon tid. "Å Sveriges vägnar" ehuru varken riksdagen eller folket hörts angående denna sak!

*Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)*

Min mening är, att riksdagen skall höras i en sådan sak. Skall icke också instruktionen för våra ombud offentliggöras? Skall man icke ens för svenska folket redogöra för det resultat, man kommit till? En petition härom till regeringen har "lämnats utan avseende". Så nu veta vi vad "sekretessens avskaffande" betyder i praktisk demokratisk politik.

Det finns en gammal siare från yttersta östern, som profeterade följande för nära tretusen år. "Den som söker genom eget åtgörande vinna riket, han skall fördärva det, och den som söker kvarhålla det som rov, han skall förlora det." Det är verkligen ett ord i sinom tid för vår partibildning. Alla sträva att uppnå makten och behålla riket som ett rov. Jag föreställer mig, att det aldrig kommer att lyckas oss med någonting, förrän vi åtminstone i någon mån kunna uppblanda vår intressepolitik med samvettpolitik. Jag tror dock icke, att det finnes några utsikter i denna riksdag att vinna gehör härför. Men det kan hända, att jag dock i någon mån nödgas försöka att under denna riksdag bereda åtminstone denna kammare tillfälle att något litet sysselsätta sig med den frågan.

Herr Svensson, Carl: Herr talman, mina herrar. En talare på Kronobergsbänken riktade i ett anförande på förmiddagen mot den regering, som avgick i slutet av oktober förra året, den anklagelsen att den skulle för Sveriges rågproducerande bönder hava föranlett en förlust på 26 miljoner kronor. Regeringen hade nämligen uraktlåtit att upphäva rågexportförbudet. Om man där emot hade upphävt detta förbud, så skulle ifrågasvarande producenter kunnat exportera, sade talaren, 200,000 ton råg till ett pris, som med 13 öre per kg. översteg det, som man nu i brist på exportmöjligheter kunde få ut för varan. Ehuru man är van vid, att denne talare alltid skär till ordentligt i växten, vill jag säga, att man måste bli förbluffad över den grad av överdrift, som innehölls i detta påstående. En var, som har en om än aldrig så flyktig kännedom om de faktiska förhållandena, vet, att vid den tidpunkt, då denna regering kunde hava något inflytande på saken, skulle det icke varit möjligt att varken för export

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

uppbringa en kvantitet så stor som den talaren nämnde, icke heller möjligt att avvara en sådan kvantitet och ännu mindre att uppbringa en utländsk köpare till denna kvantitet, och det var icke heller möjligt att ens för någon del av denna kvantitet uppbringa ett sådant pris, som talaren nämnde. Det förefaller mig troligt, att den ärade talaren i det här fallet på något sätt har förväxlat ton med deciton. De, som vid denna tidpunkt på allvar ifrågasatte någon export — jag frånser därvid petitioner av spekulanter, som alltid för säkerhets skull anse sig böra ligga inne på regeringens bord med framställningar — rörde sig med kvantiteter, vilka voro ytterst, ytterst blygsamma i förhållande till de, som nämndes av herr Aaby Ericsson.

Då regeringen hade att taga ståndpunkt till denna sak, var läget mycket ovisst. Dels var man oviss, huru i själva verket årets skörd hade utfallit, dels var man oviss, huru prisbildningen på världsmarknaden skulle komma att utveckla sig. Då därtill kom, att det syntes, som ett exportmedgivande vid denna tidpunkt av en mindre kvantitet icke skulle i stort sett ha gagnat andra än några stycken storkvarnar och några stycken stora godsägare, så ansågs det vara rådligast att i avvaktan på säkrare utgångspunkter för sakens bedömande icke försämra vår brödsädestillgång genom någon export, ty, herr Aaby Ericsson, regeringen måste ju betrakta Sveriges skörd såsom tillkommen icke för att jobba med utan för att vara en garanti för tryggande av folknärningen. Jag vill vidare säga, att vad herr Aaby Ericsson i detta sammanhang nämnde om skiljaktiga meningar uti regeringen, så torde därom vid detta tillfälle icke vara tidpunkten att diskutera. Den kommer väl först om och i så fall, när konstitutionsutskottet har funnit anledning att taga befattning med ännu icke offentliggjorda statsrådsprotokoll.

Herr Hellberg: Jag måste närmast beklaga, att jag nu funnit mig föranlåten begära ordet för en replik mot herr Trygger. Jag skulle helst hava önskat att helt tyst kunna instämma i den uppfattning han uttalade, att jag misstagit mig. Men så vitt jag kan förstå, har jag inte gjort det.

Han konstaterade ju själv, att ett sådant beslut, som jag sade, hade fattats nere i Genève — om i vanlig form eller hänförligt till "proceduren" är av ingen betydelse. — Han betonade emellertid, att vid detta beslut fanns ett villkor, nämligen, att om alldeles särskilda omständigheter föreläge, skulle man inte vara bunden av det uttalandet. — Ja, då måste jag fråga hr Trygger: vilka alldeles särskilda omständigheter är det, som nu föreligga och göra, att militärbudgeten för år 1922 måste höjas över det belopp, som ansågs tillfredsställande för innevarande år, och att den bör höjas över vad regeringen har för sin del föreslagit? — Nej, jag kan inte finna, att det som beslöts nere i Genève går ihop med vad som nu här har från hr Tryggers sida påyrkats. Om vi tänka oss att hr Trygger där nere i Genève sagt, att om inte alla stater bli eniga om uttalandet, så kommer jag att i min representation påyrka ett högre militär-

anslag för år 1922 — vad intryck skulle det hava gjort? Nej, det går inte ihop.

Men ont litet mer än 7 månader härefter reser herr Trygger åter till Genève, och jag vill säga i allra bästa välmening, att jag tror, att vistelsen därnere är ganska nyttig för honom liksom för alla andra. Vi människor lära, så länge vi leva. Jag minnes, att omedelbart efter sin återkomst från Genève herr Trygger förklarade i en intervju, att vi måste vara optimister ifråga om nationernas förbund, ty brister det — så ungefär uttryckte han sig — så ser framtiden verkligen tröstlös ut för oss allesammans. — Ja, det är säkert, och det är det även för vårt eget land; ty — däri ger jag herr Lindhagen fullkomligt rätt — att vår egen kraft i bemärkelse av egen vapenkraft kan aldrig giva oss något tillräckligt skydd. Endast om den nu inledda världsorganisationen för rätt och fred får utveckla sig och befästa sig, så vinnes enligt min livliga övertygelse någon verklig trygghet för de små nationerna.

Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)

Herr O l s s o n, O l o f: Herr talman! Jag har att ge ett par ord åt herr Aaby Ericsson. Jag är ledsen, att de komma så långt efter hans yttrande, men det är nu arbetsordningens fel. Herr Aaby Ericsson förklarade i den delen av sitt anförande, som rörde mig, att talet om arbetets frihet skulle det hållas tyst med på det håll, som jag representerar. Se på byggnadsstrejken, sade han, och se för övrigt på arbetsgivarne, som söka under alla omständigheter hålla sina företag i gång, trots de oerhört stora arbetslönerna — dessa löner på 15 och 20 kr. om dagen! Allt det där är egentligen en serie av misstag. För det första talade jag inte om arbetets frihet, för det andra var det inte någon byggnadsstrejk utan en lockout, och för det tredje lära nog de oerhört stora lönerna få sökas upp med förstoringsglas. Det som sedan talades om bildning hoppar jag förbi för tids vinnande och går över till den punkt, där herr Aaby Ericsson var som verksammast. Det var när han protesterade mot mitt påstående att arbetsgivarne betraktade sina arbetare som en råvara. Jag är ytterligare ledsen, att jag måste säga, att detta också var ett misstag. Det är synd därför, att indignationen var så vacer. Men jag sade, att från det nuvarande produktionssystemets synpunkt vore de stora arbetaremassorna en råvara. Och det är en sak som jag vidhåller. Det har behövs en hundraårig energisk lagstiftningsverksamhet för att omsider göra klart, att de armar, som tagas i bruk, ägas av människor. Om herr Aaby Ericsson framhärdat i att protestera mot det som jag sade, skulle jag vilja ge honom det verkligt vänliga rådet att avstå. Det kommer inte att gagna någonting. Han kommer bara att förstöra rösten.

Herr Lindhagen framhöll mig sedermera och till sist som en motståndare till den andliga friheten. Jag var en marxist ut i fingerspetsarna, som han sade. Mot detta har jag inte någon replik. Jag gör bara en liten reflexion. Jag är rädd för att herr Lindhagen inte känner mina fingerspetsar.

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Herr Ericsson, Aaby: Herr greve och talman! Endast några ord för att giva ett par repliker! Den siste talaren, herr Svensson, yttrade, på sitt lika eleganta som älskvärda sätt, att jag skurit till i växten och tagit munnen full med rätt så personliga saker. Det kan gärna stå för hans vidkommande. Jag vill bara säga, att varenda uppgift, varenda siffra, som jag haft i mitt anförande liksom det hela har jag låtit underställa saklig granskning inom det svenska lantbrukssällskapet, och då det väl icke var den jordbruksspecialiteten, som herr Svensson såsom minister mest sysslade med, så får väl svenska lantbrukssällskapets siffror gälla lika mycket som herr Svenssons ord i den saken.

Angående vad jag yttrade om, att det inom statsrådet varit olika meningar i denna sak, så ber jag få säga, att jag sade, att efter vad jag hört, hade så varit förhållandet. Och detta berodde på, att jag så långt som möjligt vid min kritik av regeringens uppträdande i denna sak ville, såsom jag sade, göra personlig rättvisa och vara litet personligt älskvärd, och varför skulle jag icke kunna göra det litet personligt älskvärdt mot mina politiska motståndare, en känsla, som tycks vara herr Svensson tolt främmande.

Herr Ström: Jag skall endast bedja att gentemot herr Trygger få lämna det meddelandet, att när han kommer och citerar de ryska sovjetlagarna, bör han skaffa sig närmare kännedom om dem. Han begick ett och annat misstag, som kan vara obehagligt nog.

Vad angår arbetet på söndagarna i Ryssland, så är det ett fullkomligt frivilligt arbete. Det utföres på s. k. kommunistiska söndagar. Vem som helst har rätt att deltaga däri, men det arbetet är under fyra timmar obligatoriskt endast för en grupp inom landet, nämligen för dem, som tillhöra det kommunistiska partiet. Det är vad jag vill hava sagt om den saken.

Vad sedan angår herr Tryggers "kaos" så skola vi låta framtiden avgöra, var det kommer att bli mest kaos, antingen i kommunisternas eller i kapitalisternas hjärnor!

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. propositioner, i vad de angingo pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet, såvitt propositionerna rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionerna inom kammaren nu angivna yttrandena.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12,25 på natten.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Onsdagen den 19 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Anmälades och bordlades:

bankoutskottets memorial nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse; samt riksdagens kanslideputerades memorial nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Schotte* för tiden den 20 innevarande månad—den 9 nästinstundande februari.

Herr *Petrén* avlämnade en av honom och herr *Frändén* undertecknad motion, nr 6, angående uppskov med skyldigheten för landsting att anordna skyddshem.

Denna motion hänvisades till behandling av lagutskott.

Avgåvos och hänvisades till konstitutionsutskottet nedannämnda motioner:

nr 7, av herr *Johansson, Johan*, i Kälkebo m. fl., om ändring av 16 § i riksdagsordningen;

nr 8, av herr *Wohlin*, om ändring av 16 § i riksdagsordningen;

nr 9, av herr *Nilsson, Petrus*, angående ändring av § 33 i lagen om val till riksdagen;

nr 10, av herr *Johansson, Johan Bernhard*, om ändring i vissa kommunallagar av föreskrifter rörande val m. m.;

nr 11, av herr *Nilsson, Johan*, i Malmö, angående ändring av 14 § 1 mom. i förordningen om kommunalstyrelse i stad; samt

nr 12, av herr *Ericsson, Aaby*, om ändring i vissa kommunallagar av bestämmelse om fulljord skattskyldighet.

Avgåvos och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:

nr 13, av herr *Ericsson, Alby*, om hänförande av byrådirektören och ledamoten i stuteriöverstyrelsen till 18:e lönegraden;

nr 14, av herr *Bondeson* m. fl., om viss ändring i lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet; samt

nr 15, av herr *Svensson, Isak*, om ändring av 60 § i lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 16, av herr *Svensson, Isak*, om höjning av anslaget för bidrag till väghunderhållet på landet;

nr 17, av herr *Elisson*, om anslag till anläggning och förbättring av vägar;

nr 18, av herr *Rosén* m. fl., om anslag till fortsättning av statsbanan Hällnäs—Stensele;

nr 19, av herr *Warrinsky*, om anslag till den internationella fredsbyrån i Bern; samt

nr 20, av herrar *Petrén* och *von Sneidern*; om förändring av notariebefattningen å medicinalstyrelsens veterinärbyrå till sekreterartjänst.

Herr *Elisson* väckte en motion, nr 21, om ändring av § 45 mom. 3 i förordningen angående försäljning av rusdrycker.

Denna motion hänvisades till bevillningsutskottet.

Avgåvos och hänvisades till bankoutskottet nedannämnda motioner:
nr 22, av herrar *Wigforss* och *Hellberg*, angående ett författaranslag åt filosofie doktorn Allen Vannérus;

nr 23, av herr *Norling*, angående pension åt byggnadsförmannen L. M. Thorsson; samt

nr 24, av herr *Rosén*, angående årligt understöd åt förre banarbetaren G. Malmberg.

Herr *Nilsson, Johan*, i Malmö, väckte nedannämnda motioner:

nr 25, angående utredning rörande statens övertagande av utgifterna till löner åt lärarna vid de till folkskoleväsendet hörande anstalterna m. m.; samt

nr 26, angående förbud att vid västkusten under häckningstiden taga sjöfåglars ägg.

Dessa motioner hänvisades, nr 25 till kammarrens första tillfälliga utskott och nr 26 till kammarrens andra tillfälliga utskott.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarrens sammanträde avslutades kl. 3,20 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
